

Næringsutvikling, innovasjon og attraktivitet Bjørnefjorden

KNUT VAREIDE OG HANNA NYBORG STORM

TF-notat nr. 9/2012

TF-notat

Tittel:	Næringsutvikling, innovasjon og attraktivitet. Bjørnefjorden.
TF-notat nr:	9/2012
Forfatter(e):	Knut Vareide og Hanna Nyborg Storm
Dato:	13.2.2012
Gradering:	Åpen
Antall sider:	63
Framsidedfoto:	
ISBN:	978-82-7401-498-5
ISSN:	1891-053X
Pris:	160,-
	Kan lastes ned gratis som pdf fra telemarksforsking.no

Prosjekt:	Regionale analyser 2011
Prosjektnr.:	20110140
Prosjektleder:	Knut Vareide
Oppdragsgiver(e):	Fusa utviklingselskap AS

Resymé:	
	Denne rapporten beskriver utviklingen i Bjørnefjorden med hensyn til befolkning, arbeidsplasser, utdanningsnivå, næringsutvikling, innovasjon og attraktivitet.

Telemarksforsking, Boks 4, 3833 Bø i Telemark. Org. nr. 948 639 238 MVA
--

Forord

Denne rapporten er en videreføring av tidligere næringsanalyser. Analysene bygger på indikatorer og metoder fra tidligere år, som er oppdatert eller oppgradert. I tillegg introduserer vi enkelte nye tema og indikatorer.

De som har lest tidligere rapporter, vil kjenne igjen kapitlene for folketall, arbeidsplasser, NæringsNM og Attraktivitetspyramiden. Attraktivitetspyramiden er oppgradert i år. Metoden for beregning av bostedsattraktivitet, Attraktivitetsbarometeret, er endret vesentlig. Attraktivitetsbarometeret tar nå også med innvandring som grunnlag for beregningene.

I denne rapporten har vi også med to nye kapitler. Det ene kapitlet omhandler utdanningsnivå, det andre innovasjon i næringslivet.

Telemarksforskning har utarbeidet 25 regionale analyser på ulike geografiske nivå på bakgrunn av tall fram til og med 2010.

Bø, 31.01.12

Knut Vareide
Prosjektleder

Innhold

Sammendrag	5
1. Befolkning.....	7
2. Arbeidsplasser	11
3. Utdanningsnivå	17
4. NæringsNM	20
5. Innovasjon i næringslivet	33
6. Attraktivitetspyramiden	43
7. Oppsummerende analyser	59

Sammendrag

Bjørnefjorden er en vekstregion, en attraktiv region som bosted, og en region med innovativt næringsliv. Næringslivet har imidlertid slitt litt etter finanskrisen, og har synkende antall arbeidsplasser.

Bjørnefjorden er en vekstregion, hvor folketallet øker langt raskere enn landsgjennomsnittet. Regionen har mange innflyttere fra andre norske regioner, og har også en ung befolkning med stort fødselsoverskudd.

Bjørnefjorden hadde en sterk vekst i antall arbeidsplasser fra 2000 til 2008, men i de siste to årene har antall arbeidsplasser sunket. Nedgangen har kommet i næringslivet, hvor antall arbeidsplasser har gått ned etter finanskrisen. Det er spesielt industrien i Fusa som har hatt nedgang etter 2008, etter en periode med rask vekst i de foregående årene. Det har vært en svak utvikling i antall arbeidsplasser i offentlig sektor i Bjørnefjorden. Fra 2000 til 2004 mistet Bjørnefjorden mange arbeidsplasser i offentlig sektor.

I Bjørnefjorden har arbeidsplasser knyttet til den lokale bosettingen økt jevnt de siste årene, og var den største næringen i 2010.

Regioner på Vestlandet har hatt best utvikling i privat sektor. Mange distriktsregioner har hatt en relativt god utvikling i næringslivet etter finanskrisen, blant dem mange fiskeriregioner. Vestlandet er imidlertid tapere når det gjelder statlig sektor. Her er det regioner på Østlandet, Trondheimsregionen og mange regioner i nord som har fått vekstimpulser. Veksten i kommunesektoren er ganske jevnt fordelt mellom landsdelene, men mange distriktsregioner fikk sterk vekst.

Bjørnefjorden har et næringsliv som gjør det godt i NæringsNM, som er basert på vekst, lønnsomhet, nyetableringer og næringslivets størrelse. Dette til tross for at næringslivet er forholdsvis lite i forhold til folketallet i regionen. Fusa gjør det spesielt bra, og er en av de beste næringslivskommunene i landet i NæringsNM.

Utdanningsnivået i næringslivet i Bjørnefjorden er under middels, men bedriftene er likevel innovative. En høy andel av bedriftene er innovative, spesielt når det gjelder produkt- og prosessinnovasjon.

I siste del av rapporten er utviklingen i Bjørnefjorden analysert på bakgrunn av Attraktivitetspyramiden. Attraktivitetspyramiden er en modell for å forklare steders vekst og utvikling på bakgrunn av attraktivitet langs tre dimensjoner: Attraktivitet som bosted, attraktivitet for besøk og attraktivitet for bedrifter i basisnæringer.

Bjørnefjorden er en utpreget bostedsregion, hvor en stor andel av befolkningen pendler ut av regionen. Regionens lokalisering nær Bergen gjør det attraktivt å bosette seg i regionen. Dermed får regionen mange innflyttere, også når arbeidsplassveksten er lav. Os er den mest utpregede bostedskommunen i regionen, og har samtidig vært svært attraktiv som bosted de siste årene. Samnanger er også en utpreget bostedskommune med mye pendling ut av kommunen, men har ikke vært så attraktiv som bosted de siste årene.

Fusa er en utpreget bedriftskommune, hvor bosettingen i stor grad er basert på arbeidsplasser i næringer som selger varer og tjenester ut av regionen. Fusa hadde svært høy vekst i basisnæringene fra til 2008, men har hatt nedgang de siste to årene.

Bjørnefjorden har liten attraksjonskraft for besøkende. Besøksnæringer, som er næringer hvor kunden må være fysisk tilstede, som butikkhandel, overnatting, servering og aktiviteter, har få arbeidsplasser i regionen. Det er stor handelslekkasje, og innbyggerne ser ut til å foretrekke tilbud i Bergen.

Vi har sett nærmere på hva som kjennetegner kommuner og regioner som er attraktive som bosted. Arbeidsplassvekst og arbeidsmarkedsintegrasjon, som er et mål for pendlingsmuligheter, har sterk betydning for nettoflytting. Utover dette er boligbygging, befolkningsstørrelse og kaféetthet faktorer som har betydning. Boligbyggingen betyr ikke så mye for hvilken region folk flytter til, men svært mye for hvilken kommune i regionen som får innflyttingen. Fram til 2007 var kommunens befolkningsstørrelse signifikant positivt korrelert med nettoflyttingen, men denne sammenhengen har gradvis blitt svakere. Det viser at sentraliseringen har vært svakere de siste årene. Kaféettheten, som er antall arbeidsplasser i kafeer, restauranter og puber i prosent av innbyggertallet, har hatt en positiv sammenheng med nettoflyttingen, men med ulik styrke.

1. Befolkning

Befolkningsutviklingen er den viktigste indikatoren for regional utvikling. I de fleste kommuner, regioner eller fylker er befolkningsutviklingen den dominerende indikatoren, mens andre målparametre er underordnet. Vi starter derfor rapporten med en kort oversikt over de viktigste trekkene i befolkningsutviklingen. Alle data i dette kapitlet er fra SSB.

1.1 Befolkningsutviklingen på lang sikt

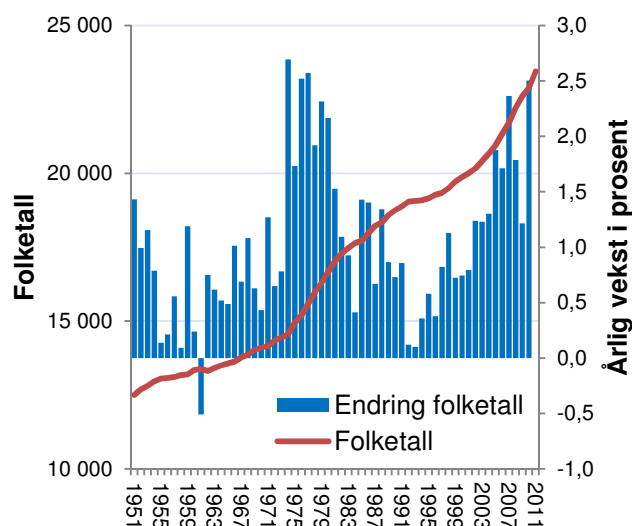
Befolkningen i Bjørnefjorden har økt jevnt siden 1951. Befolkningsveksten var spesielt sterk på 70-tallet, men det har også vært god vekst de siste årene. I 2010 økte folketallet med 2,5 prosent. Ikke siden 1977 har det vært et år med like sterk vekst. I absolutte tall er imidlertid veksten de siste årene mye sterkere enn på 70-tallet. I 1977 økte folketallet med 402 personer, mens i 2010 ble det 573 flere innbyggere i Bjørnefjorden. Siden 1951 har folketallet aldri økt så mye i antall i løpet av et år som i 2010.

1. januar 2011 var det 23 455 personer bosatt i Bjørnefjorden.

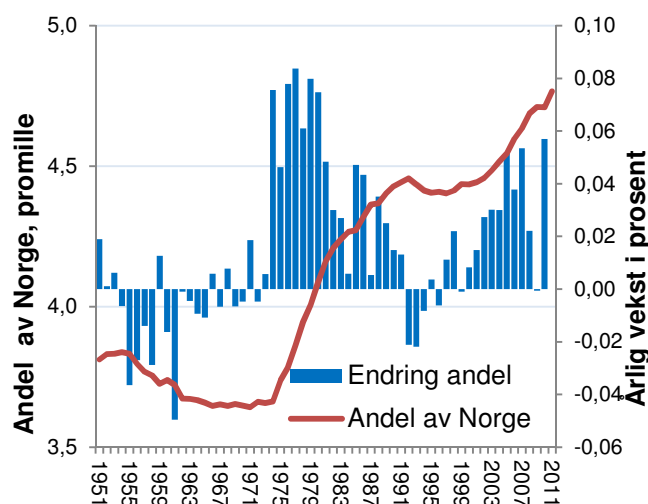
Relativ utvikling

Hvis vi måler Bjørnefjordens andel av Norges befolkning og endringer i denne andelen, får vi bekreftet den gode utviklingen.

Veksten var spesielt sterk på 70-tallet, men Bjørnefjordens andel av Norges befolkningen fortsette å øke utover 80-tallet. På 90-tallet var det var utviklingen omtrent som i resten av landet, før det igjen har blitt sterkere vekst i Bjørnefjorden de siste ti årene. Selv i en periode der Norge har fått en sterk befolkningsvekst som følge av økt innvandring, fortsetter Bjørnefjorden å vokse sterkere enn resten av landet.

Figur 1: Befolkningsutvikling og årlige endringer i befolkningen i Bjørnefjorden siden 1951.

Figur 2: Utvikling i Bjørnefjordens andel av Norges befolkning og årlige endringer i denne andelen siden 1951.

Befolkningsutviklingen dekomponert

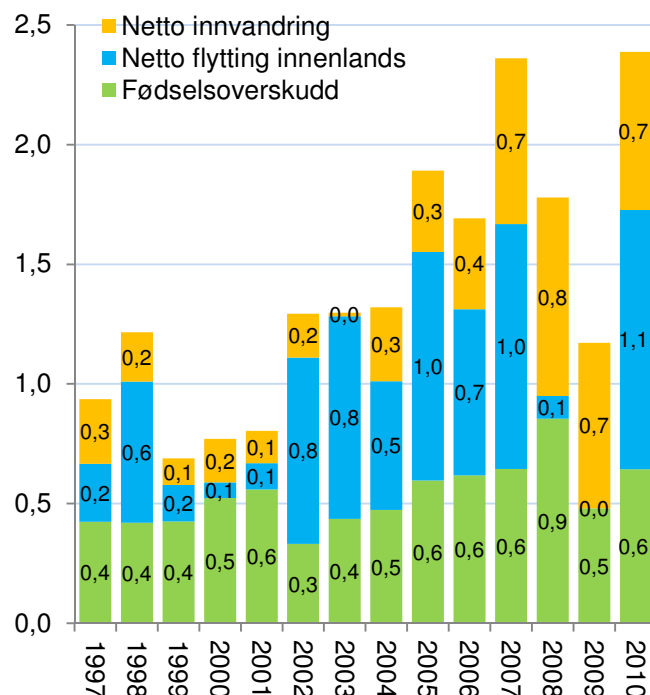
Befolkningsveksten kan splittes opp i tre komponenter: Fødselsoverskudd, netto innvandring og nettoflytting innenlands.

Alle tre komponentene har bidratt til folketallsveksten i Bjørnefjorden.

Regionen har samtidig hatt høy netto innflytting i mange år. I 2010 var det en netto innflytting til regionen på 1,1 prosent av folketallet.

Bjørnefjorden har hatt et økende fødselsoverskudd i perioden 1997-2010. Fødselsoverskuddet var så høyt som 0,9 prosent av folketallet i 2008.

Innvandringen til Bjørnefjorden har også økt, og har de siste fire årene vært på mellom 0,7 og 0,8 prosent av folketallet.

Figur 3: Befolkningsveksten i Bjørnefjorden fordelt på fødselsoverskudd, netto innvandring og netto innenlands flytting i prosent av folketallet ved begynnelsen av året.

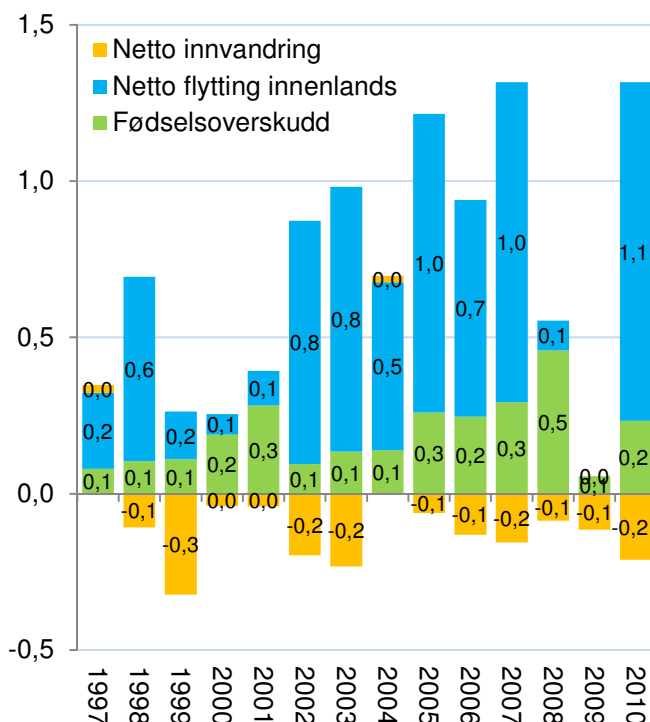
Relativ utvikling

I figur 4 ser vi hvordan de tre komponentene i befolkningsendringen i Bjørnefjorden avviker fra landsgjennomsnittet.

Bjørnefjorden har et høyere fødselsoverskudd enn gjennomsnittet, og differansen har økt. Landet som helhet vokser med 0,4 prosent gjennom fødselsoverskuddet. Fødselsoverskuddet i Bjørnefjorden har vært mellom 0,2 og 0,3 prosentpoeng høyere enn landsgjennomsnittet i mange av de siste årene, og var i 2008 0,5 prosentpoeng høyere enn landsgjennomsnittet.

Innvandringen til Bjørnefjorden har vært lavere enn i landet ellers i hele perioden. Selv om innvandringen til Bjørnefjorden de siste fire årene har vært høy, har innvandringen til Norge vært enda høyere. Dette viser hvor sterkt innvandringen til landet har økt de siste årene.

Nettoflyttingen mellom Bjørnefjorden og resten av landet blir den samme som i figur 3, siden den innenlandske nettoflyttingen summeres til null. Det er nettoinnflyttingen som har bidratt mest til den positive befolkningsutviklingen i regionen.

Figur 4: Avviket mellom Bjørnefjorden og Norges fødselsoverskudd, netto innvandring og netto innenlands flytting i prosent av folketallet ved begynnelsen av året.

1.2 Bjørnefjorden sammenliknet med andre regioner

Analysene i denne rapporten tar utgangspunkt i politiske regioner, som er en inndeling av kommuner som har valgt å inngå samarbeid om regional utvikling. Her vil regioninndelingen skifte over tid, ettersom kommunene inngår i ulike samarbeid. De fleste kommunene lar seg imidlertid plasseres i et slikt politisk regionsamarbeid. Vi har utarbeidet en inndeling der vi plasserer alle kommunene i 83 ulike politiske regioner.

Hordaland kan deles opp i åtte ulike regioner. I figur 5 har vi sammenliknet befolkningsutviklingen i Bjørnefjorden med de andre regionene Hordaland.

Bjørnefjorden har hatt en vekst på 18,1 prosent. Dette er litt lavere enn Hordaland Vest, men godt over landsgjennomsnittet på 9,9 prosent.

Også Bergen og Nordhordland har hatt en vekst som er sterkere enn landsgjennomsnittet.

Det er et sprang ned til de andre regionene. Sunnhordland, Osterfjorden og Voss har alle hatt vekst i folketallet, men veksten har bare vært fra 1,7 til 5,1 prosent.

Hardanger har hatt en dramatisk nedgang i folketallet, men nedgangen er flatet ut de siste årene.

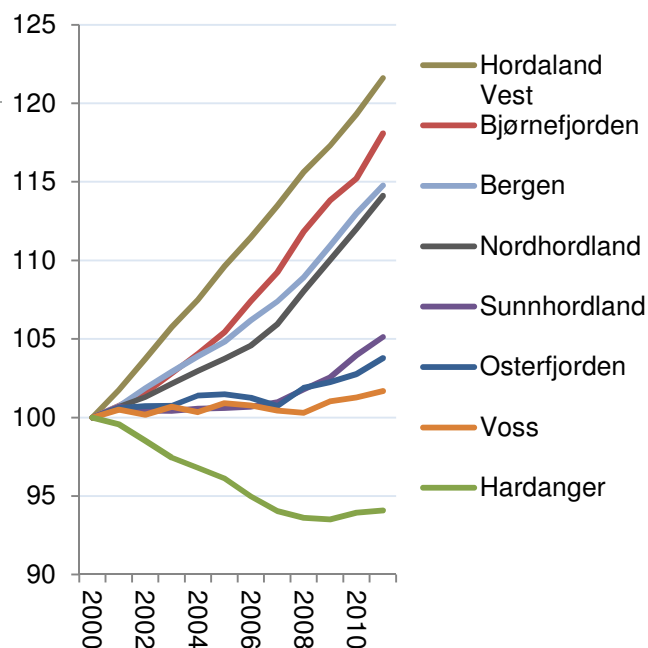
1.3 Befolkningsutvikling i kommunene

Befolkningsutviklingen i de enkelte kommunene i Bjørnefjorden har vært ganske forskjellig.

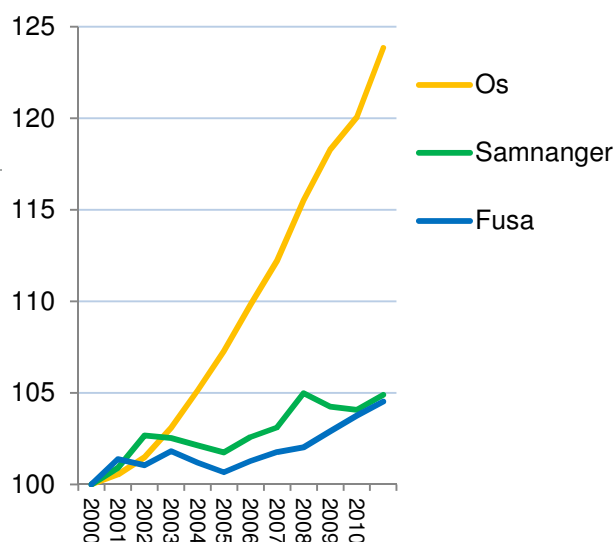
Os har hatt en vekst på nærmere 24 prosent fra 2000 til 2010. Kun 11 kommuner i landet har hatt høyere vekst i folketallet i denne perioden.

Samnanger og Fusa har hatt en vekst på 4,5 og 4,9 prosent i samme perioden.

Det er altså den gode utviklingen i Os som er årsaken til at regionen kommer bedre ut enn landet ellers når det gjelder befolkningsvekst.

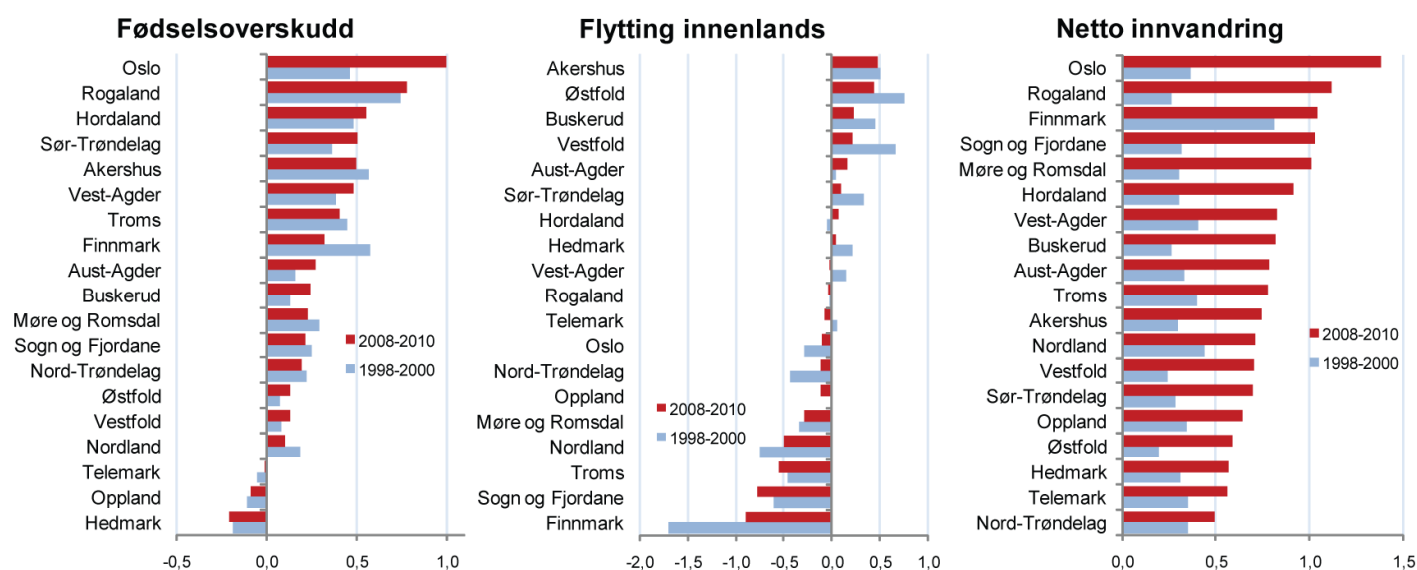

Figur 5: Befolkningsutvikling i regionene i Hordaland i perioden 2000-2011, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 6: Befolkningsutvikling i kommunene i Bjørnefjorden i perioden 2000-2011, indeksert slik at nivået i 2000=100.

1.4 Noen trender

Figur 7: Befolkningsendringer i fylkene i siste treårsperiode sammenliknet med treårsperioden 1998-2000, målt som prosent av folketallet.

Vi kan sammenlikne befolkningsendringene de siste tre årene med endringene i treårsperioden ti år tidligere. Det er enkelte nye trekk i befolkningsutviklingen.

Fødselsoverskudd

Oslo er nå det fylket som har klart høyest fødselsoverskudd. Dette er en ny situasjon. For ti år siden hadde fylker som Finnmark, Akershus, Hordaland og Rogaland høyere fødselsoverskudd enn Oslo. De siste tre årene har fødselsoverskuddet alene gitt en befolkningsvekst på over én prosent årlig i Oslo. Trenden er at stadig flere barn blir født i de største byene. Hordaland og Sør-Trøndelag har også økt sitt fødselsoverskudd.

Fødselsoverskuddet har økt i Norge som helhet, men mange fylker har hatt nedgang. Størst nedgang har Finnmark hatt.

Flyttinger mellom fylkene

Det kan se ut til at flyttingen mellom fylkene har blitt litt mindre de siste ti årene. De fylkene som tapte mest i netto utflytting for ti år siden, Finnmark og Nordland, har lavere netto utflytting nå.

Samtidig har fylkene med høyeste innflytting for ti år siden, Vestfold, Østfold, Akershus og Buskerud, alle lavere netto innflytting.

Innvandringen

Innvandringen har økt svært raskt. De siste tre årene er det arbeidsinnvandring fra EU-land som har økt mest, mens innvandring av flyktninger har minket.

Oslo har nå klart høyest innvandring. Finnmark hadde høyest innvandring tidligere, og har nå tredje høyest innvandring. Rogaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal har også hatt høy innvandring de siste tre årene. Dette er sannsynligvis arbeidsinnvandring som reflekterer vekst i næringslivet. Fylker som Nord-Trøndelag, Telemark og Hedmark hadde forholdsvis høy innvandring tidligere, men har nå lavest innvandring av alle fylkene.

De regionale konsekvensene er at fødselsbalansen og innvandringen nå er de viktigste drivkreftene bak sentraliseringen. Disse faktorene har tidligere bidratt til å dempe sentraliseringen. Flyttingen, som tidligere var årsaken til sentraliseringen, har nå blitt litt mindre viktig. Det vil gjøre arbeidet med å snu sentraliseringen mer sammensatt. Det er ikke lenger nok å stoppe utflyttingen fra distriktene.

2. Arbeidsplasser

I dette kapitlet skal vi se på utviklingen i arbeidsplassene i Bjørnefjorden. Alle data er fra registerbasert sysselsettingsstatistikk fra SSB.

2.1 Arbeidsplassutvikling i Bjørnefjorden

Utviklingen i antall arbeidsplasser i Bjørnefjorden siden 2000 er vist i figur 8, og sammenliknet med utviklingen i Norge og de andre regionene i Hordaland. Antall arbeidsplasser i Norge sank fra 2008 til 2009, men i 2010 ble det igjen vekst.

Bjørnefjorden har hatt en vekst som har vært sterkere enn landsgjennomsnittet. Bjørnefjorden har fått en vekst på 17,3 prosent siden 2000, mot 11,3 prosent på landsbasis.

Nordhordland og Bergen og hatt en ganske lik utvikling som Bjørnefjorden

Det er ellers stor variasjon i arbeidsplassveksten i regionene i Hordaland. Hordaland Vest har hatt en voldsom vekst i arbeidsplasser. Selv i 2009, da de fleste regionene i landet mistet arbeidsplasser, hadde Hordaland Vest sterk vekst.

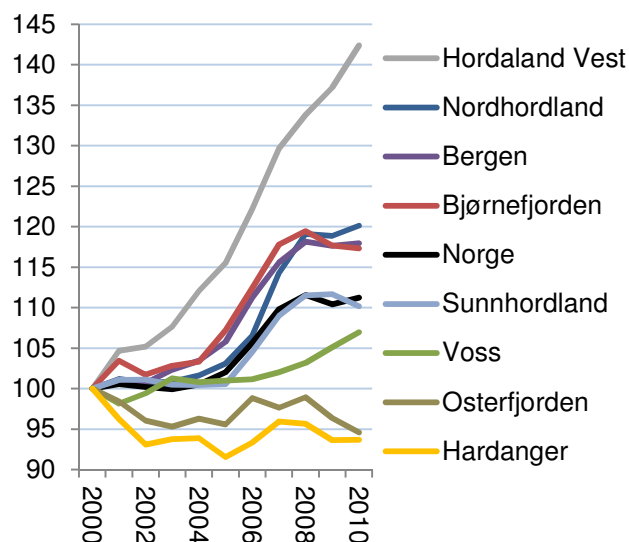
Sunnhordland har hatt en vekst som har vært ganske lik landsgjennomsnittet, mens Voss har hatt en vekst på sju prosent siden 2000. Osterfjorden og Hardanger har hatt nedgang i antall arbeidsplasser siden 2000.

Arbeidsplassutvikling i andre regioner

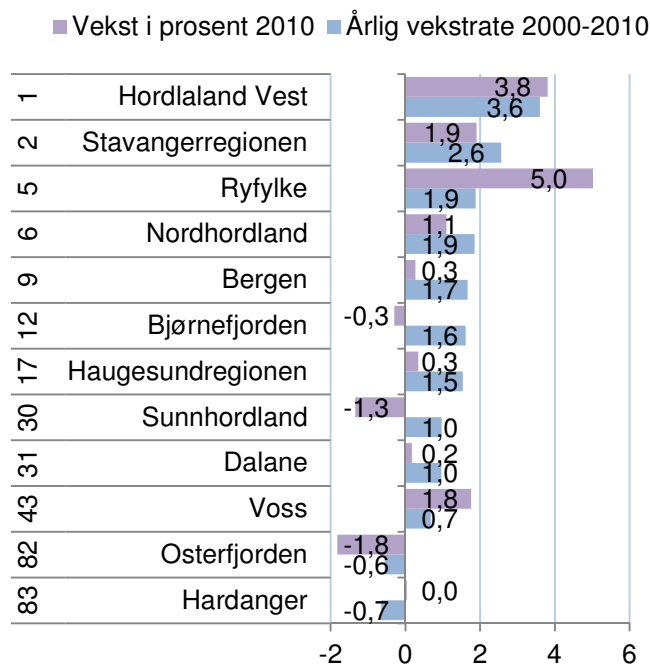
I figuren ser vi hvordan veksten i antall arbeidsplasser har vært i Bjørnefjorden sammenliknet med andre regioner i Rogaland og Hordaland.

Hordaland Vest er regionen som har hatt høyest vekst i antall arbeidsplasser i hele landet etter 2000, mens Stavangerregionen er nummer to.

Bjørnefjorden er nummer tolv i landet når det gjelder vekst i arbeidsplasser i perioden 2000-2010. Regionen har hatt en årlig vekst på 1,6 prosent, men i 2010 fikk Bjørnefjorden en nedgang på 0,3 prosent.

Figur 8: Utviklingen i antall arbeidsplasser i Norge og regionene i Hordaland i perioden 2000-2010, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 9: Vekst i antall arbeidsplasser i regionene i Rogaland og Hordaland i 2010, samt gjennomsnittlig årlig vekstrate i perioden 2000-2010. Rangering blant landets 83 regioner med hensyn til vekst de ti siste årene er vist til venstre.

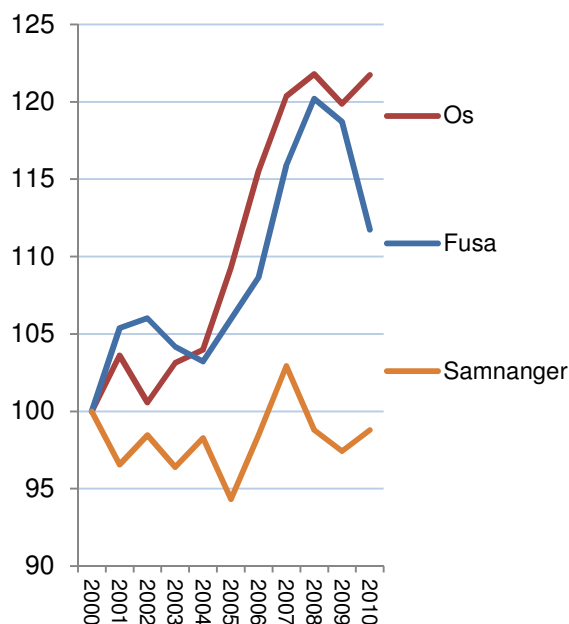
Arbeidsplassutvikling i kommunene

De tre kommunene i Bjørnefjorden har hatt ulik utvikling i antall arbeidsplasser i perioden 2000-2010.

Os har hatt en vekst på 21,7 prosent. Os hadde nedgang i antall arbeidsplasser fra 2008 til 2009, men en tilsvarende vekst fra 2009 til 2010.

Fusa hadde nesten like sterk vekst som Os fra 2000 til 2008, men har deretter mistet mange arbeidsplasser. Det var spesielt en stor nedgang fra 2009 til 2010. Veksten i antall arbeidsplasser i Fusa fra 2000 til 2010 er likevel så vidt litt høyere enn landsgjennomsnittet, veksten i Fusa har vært på 11,7 prosent.

Samnanger har samlet sett over hele perioden hatt en svak nedgang i antall arbeidsplasser. Det var i 2010 1,2 prosent færre arbeidsplasser enn i 2000.

Figur 10: Arbeidsplassutvikling i kommunene i perioden 2000-2010, indeksert slik at nivået i 2000=100.

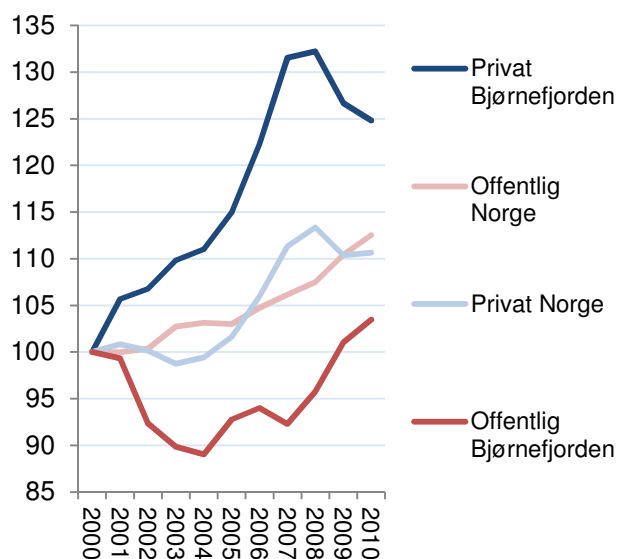
Privat og offentlig sektor

De økonomiske konjunktorene kan i stor grad avleses av veksten i antall arbeidsplasser i privat sektor. Fra 2003 til 2008 var det sterk vekst. I 2009 kan vi se effekten av finanskrisen, med en sterk nedgang i antall arbeidsplasser i privat sektor. Antall offentlige arbeidsplasser økte sterkt i 2009, som følge av at staten økte sine utgifter for å unngå sterk vekst i arbeidsledigheten.

I 2010 ble det igjen en liten vekst i næringslivet i Norge, da antall arbeidsplasser økte med 0,3 prosentpoeng. Offentlig sektor økte med 1,9.

Bjørnefjorden har hatt en veldig høy vekst i privat sektor, til tross for nedgang de to siste årene. Antall arbeidsplasser i næringslivet i Bjørnefjorden har økt med nesten 24,8 prosent. Samtidig har veksten på landsbasis vært på 10,7 prosent.

Det har vært en svak utvikling i offentlig sektor i Bjørnefjorden. Fra 2000 til 2004 mistet Bjørnefjorden mange arbeidsplasser i offentlig sektor. Etter 2004 ble igjen vekst, og antall arbeidsplasser i offentlig sektor i Bjørnefjorden har økt med 3,5 prosent i perioden 2000-2010. Dette er langt under landsgjennomsnittet på 10,7 prosent i samme periode.

Figur 11: Utvikling i antall arbeidsplasser i privat og offentlig sektor i Bjørnefjorden og Norge i perioden 2000-2010, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Bransjer

Veksten i antall arbeidsplasser i ulike bransjer i Bjørnefjorden er vist i figur 12.

Det har kun vært vekst i tre bransjer de to siste årene. Personlig tjenesteyting hadde vekst i både 2008 og 2009, og fikk samlet en økning på 79 arbeidsplasser. Forretningsmessig tjenesteyting, finans og eiendom økte samlet med elleve arbeidsplasser, mens informasjon og kommunikasjon økt med ni arbeidsplasser de to siste årene.

Bjørnefjorden har mistet mange arbeidsplasser i industrien. Det har vært en nedgang på til sammen 267 arbeidsplasser de to siste årene. Det har også vært nedgang på 87 arbeidsplasser innen handel i samme periode.

Relativ vekst i bransjer

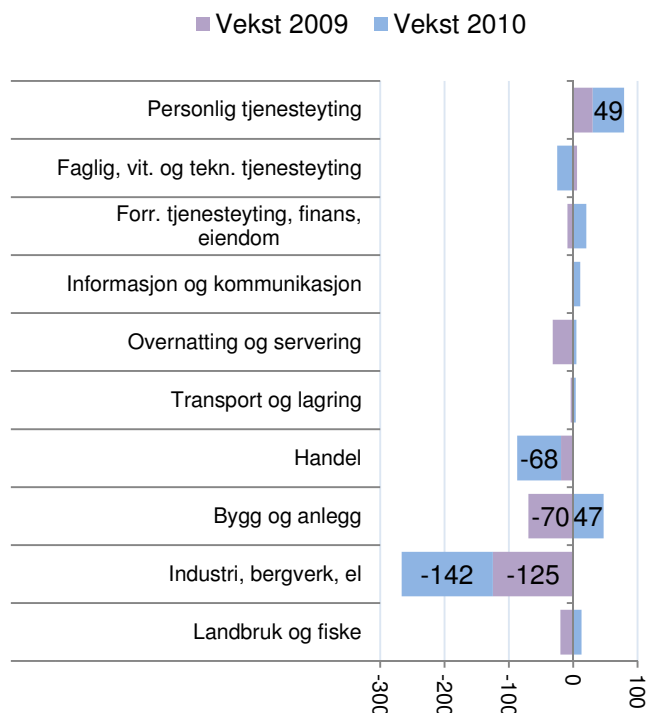
For å få fram endringene i antall arbeidsplasser i ulike bransjer i forhold til resten av landet, har vi beregnet differansen mellom endring i antall arbeidsplasser i de enkelte bransjene i Bjørnefjorden i prosent, og tilsvarende endring i bransjene på landsbasis, de siste to årene.

Bjørnefjorden har hatt en sterkere vekst innenfor informasjon og kommunikasjon, til tross for at det bare var en økning på ni arbeidsplasser i Bjørnefjorden. Dette kommer av at det var få arbeidsplasser i bransjen i utgangspunktet, og veksten ble høy i prosent. Det samme gjelder for forretningsmessig tjenesteyting, som også hadde høyere vekst enn på landsbasis.

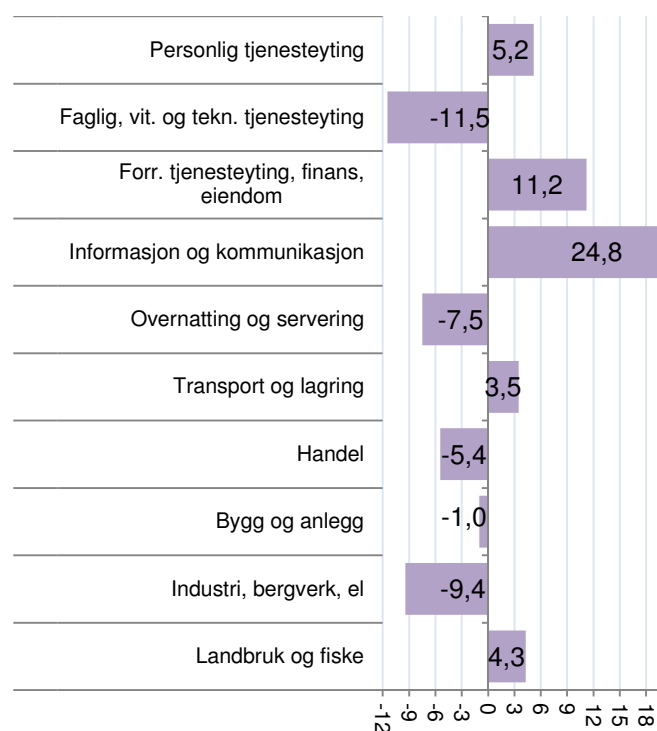
Personlig tjenesteyting, som var bransjen som hadde høyest vekst i Bjørnefjorden, hadde en vekst som var 5,2 prosentpoeng høyere enn veksten på landsbasis.

Det har også vært bedre utvikling i transport og lagring og landbruk og fiske, selv om Bjørnefjorden ikke hadde vekst i disse bransjene. Bransjene har hatt enn mer negativ utvikling i landet som helhet enn i Bjørnefjorden.

Bjørnefjorden har hatt en større nedgang i faglig tjenesteyting, industri, overnatting og servering og handel enn resten av landet. Det har også vært litt høyere nedgang i bygg og anlegg.

Figur 12: Vekst i antall arbeidsplasser i ulike bransjer i privat sektor i Bjørnefjorden i 2009 og 2010.

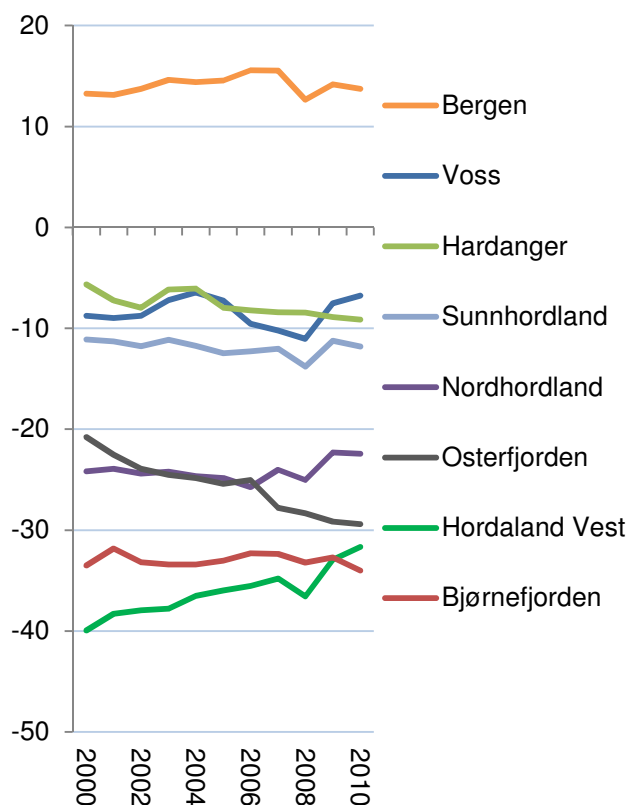
Figur 13: Differanse mellom prosentvis vekst i de enkelte bransjene i Bjørnefjorden og veksten i bransjene på landsbasis de siste to årene (2009 og 2010).

Pendling i regionene

Sju av åtte regioner i Hordaland har netto utpendling. De fleste regionene har netto utpendling, og er et resultat av at de store byene har en høy netto innpendling. Vi kan se at Bergen har høy netto innpendling, mens de andre regionene har netto utpendling.

Nærheten til Bergen gjør det mulig for Bjørnefjorden å ha høy netto utpendling.

Bjørnefjorden har hatt høy utpendling i hele perioden 2000-2010, og var den regionen som hadde høyest utpendling i hele landet i 2010. Nettoutpendlingen tilsvarte 34 prosent av sysselsettingen i regionen 2010.

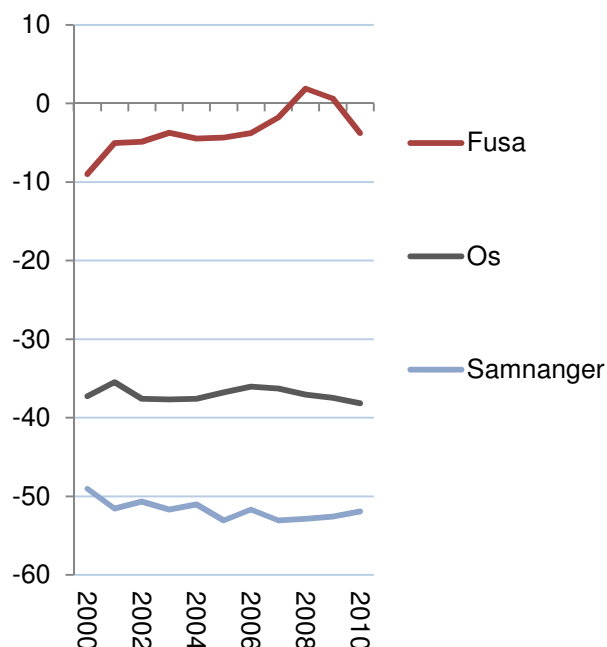

Figur 14: Nettoutpendling i prosent av sysselsettingen i regionene i Hordaland i perioden 2000-2010.

Nettopendling i kommunene

Det er stor variasjon mellom de tre kommunene i Bjørnefjorden når det gjelder nettopendling. Fusa har nærmest balanse mellom antall arbeidsplasser og antall sysselsatte. I 2010 var det en netto utpendling som tilsvarte 3,8 prosent av sysselsettingen i Fusa.

Os og Samnanger har høy netto utpendling, og har hatt et stabilt nivå i hele perioden 2000-2010. I 2010 tilsvarte nettoutpendlingen 38,1 prosent av sysselsettingen i Os, og hele 51,9 prosent av sysselsettingen i Samnanger. Kun tretten kommuner i landet hadde høyere netto utpendling enn Samnanger i 2010.

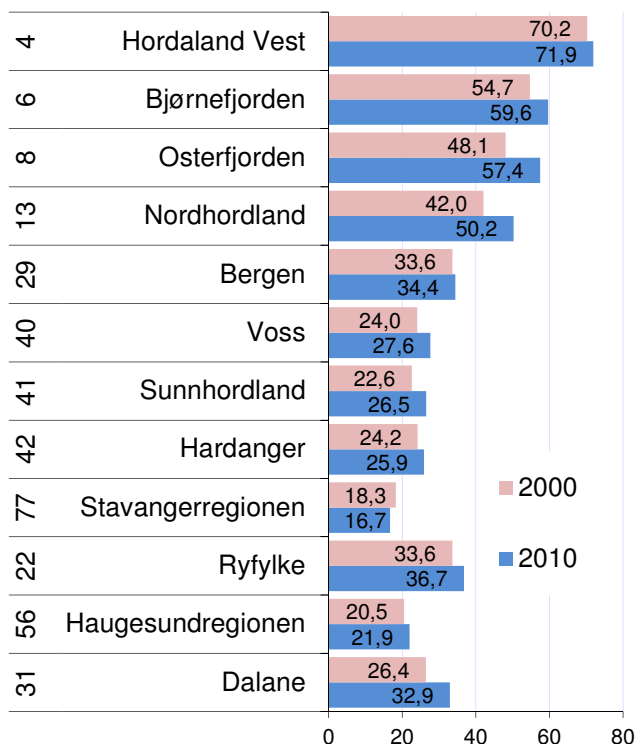
Figur 15: Nettopendling i prosent av sysselsetting i kommunene i Bjørnefjorden i perioden 2000-2010.

Arbeidsmarkedsintegrasjon

Arbeidsmarkedsintegrasjon er summen av innpendling som andel av arbeidsplasser og utpendling som andel av sysselsatte. Arbeidsmarkedsintegrasjon kan også tolkes som pendlingsmuligheter. Arbeidsmarkedsintegrasjon er et begrep som Telemarksforskning har introdusert, og som har stor strategisk betydning for regional utvikling.

Med unntak av Stavangerregionen, har alle regionene i Rogaland og Hordaland økt arbeidsmarkedsintegrasjon fra 2000 til 2010, etter hvert som det blir stadig mer pendling.

Bjørnefjorden er den regionen som har sjette høyest arbeidsmarkedsintegrasjon i landet i 2010. I Hordaland er det bare Hordaland Vest som har høyere arbeidsmarkedsintegrasjon. Arbeidsmarkedsintegrasjonen har økt en del siden 2000.

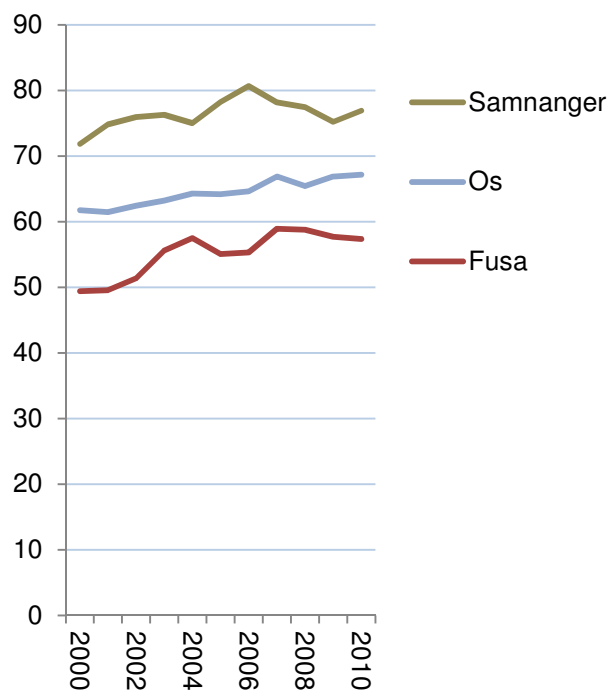
Figur 16: Arbeidsmarkedsintegrasjon i regionene i Rogaland og Hordaland i 2000 og 2010. Til venstre vises rangering blant landets 83 regioner i 2010.

Arbeidsmarkedsintegrasjon i kommunene

Samnanger har høyest arbeidsmarkedsintegrasjon i Bjørnefjorden, mens Fusa er den med lavest arbeidsmarkedsintegrasjon. Dette reflekterer beliggenheten og nærheten til Bergen.

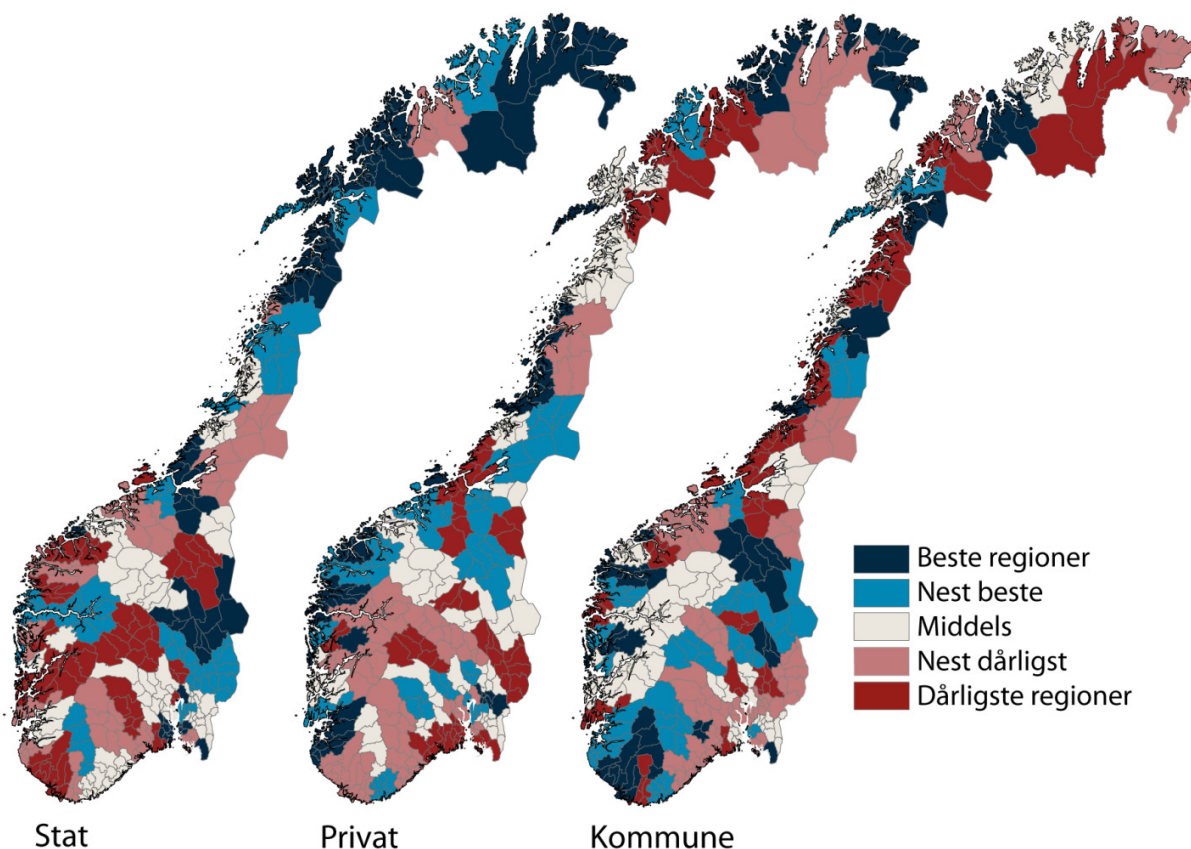
Alle tre kommunene har over middels arbeidsmarkedsintegrasjon i landssammenheng. Samnanger er rangert som nummer 133 av 430 kommuner i landet i 2010, mens Fusa er rangert som nummer 194.

For kommuner med høy arbeidsmarkedsintegrasjon betyr attraktivitet som bosted forholdsvis mye, mens kommuner med lav arbeidsmarkedsintegrasjon er mer avhengige av næringsutviklingen i egen kommune.

Figur 17: Arbeidsmarkedsintegrasjon i kommunene i Bjørnefjorden i perioden 2000-2010.

2.2 Trender: Vekstbidrag fra ulike sektorer

Figur 18: Vekstbidrag i form av endring i antall arbeidsplasser i prosentpoeng av samlet sysselsetting i årene 2009 og 2010. De 83 regionene er rangert i forhold til hverandre i kartene slik at de danner fem grupper.

I kartene over har vi sett på vekstbidrag til sysselsettingen fra de ulike sektorene statlig sektor, privat sektor og kommunal sektor i 2009 og 2010. Fylkeskommunale arbeidsplasser er ikke med, ettersom disse har bidratt svært lite. I disse to årene har antall arbeidsplasser i privat sektor bidratt med en nedgang på 1,7 prosent av sysselsettingen i Norge, statlig sektor med en vekst på 0,5 prosent og kommunal sektor med en vekst på 0,8 prosent. I kartene er det de relative forskjellene mellom regionene for hver sektor som er markert.

Det er regioner på Vestlandet og i nord som har hatt best utvikling i privat sektor. Hitra/Frøya og Ryfylke har hatt sterkest vekst i næringslivet de siste to årene. Mange distriktsregioner har hatt en relativt god utvikling i næringslivet etter finanskrisen, blant dem mange fiskeriregioner.

Veksten i kommunesektoren er ganske jevnt spredt mellom landsdelene. Mange distrikts-

regioner fikk sterk vekst. Det er litt pussig at mange regioner med svak befolkningsvekst har høy vekst i kommunale arbeidsplasser, mens noen regioner med høy befolkningsvekst har lav vekst. En skulle kanskje tro at antall arbeidsplasser i kommunesektoren var sterkt knyttet til befolkningsutviklingen.

Vestlandet er tapere når det gjelder statlig sektor. Her er det regioner på Østlandet, Trondheimsregionen og mange regioner i nord som har fått vekstimpulser. Det har blitt 12 672 flere statlige arbeidsplasser de siste to årene. 4078 av disse havnet i Oslo, mens Trondheimsregionen fikk en økning på 1124 arbeidsplasser. Over 40 prosent av de nye statlige arbeidsplassene kom altså i Oslo og Trondheim. Statlig sektor har dermed bidratt til å forsterke sentraliseringen i de siste to årene, med unntak av i de nordligste fylkene, der mange distriktsregioner har fått drahjelp fra veksten i statlig sektor.

3. Utdanningsnivå

Utdanningsnivå i befolkning og arbeidsliv er et tema som opptar mange i forbindelse med regional utvikling. Utdanningsnivået i befolkningen varierer mye mellom ulike steder i Norge. I dette kapitlet skal vi først beskrive disse variasjonene. Deretter skal vi se på utdanningsnivået i arbeidsmarkedet, spesielt i privat sektor.

En enkel måte å beskrive utdanningsnivået på, er å fordele befolkningen etter tre nivåer av utdanning: Grunnskole, videregående skole og høgskole/universitet. I figur 19 ser vi hvordan befolkningen i regionene i Hordaland og Rogaland er fordelt med hensyn til disse tre nivåene av formell utdanning. Da har vi fordelt den sysselsatte delen av befolkningen etter utdanningsnivået. Bergen har tredje høyest andel med høyt utdannede i befolkningen av alle regionene i landet.

I Bjørnefjorden hadde 27 prosent av den sysselsatte befolkningen høyere utdanning. Dette er middels blant de 83 regionene i landet, men en del under landsgjennomsnittet.

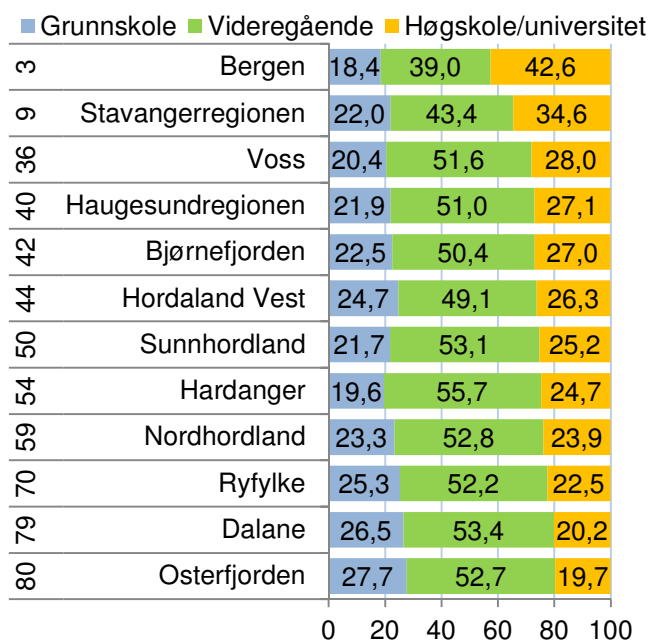
Det er bare ni regioner i landet som har høyere andel av høgskole/universitetsutdannede enn den nasjonale andelen på 34,1 prosent. De nasjonale tallene blir dratt kraftig oppover av et lite antall regioner. I Oslo og Akershus Vest har over 53 prosent av den sysselsatte befolkningen høyere utdanning, mens i Bergen har nærmere 43 prosent høyere utdanning.

Utdanningsnivå i kommunene

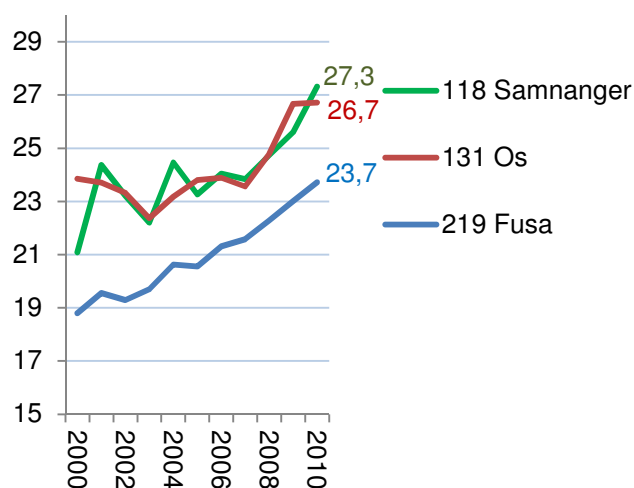
Samnanger og Os hadde begge en andel med høyere utdanning i den sysselsatte befolkningen på tilnærmet 27 prosent i 2010. Dette er over middels i landet, og rangerer kommune på 118. plass og 131. plass blant de 430 kommunene i landet.

I Fusa hadde 23,7 prosent av den sysselsatte befolkningen høyere utdanning i 2010. Dette er så vidt under middels i landet.

Andel med høyere utdanning har økt mye fra 2000 til 2010 i alle kommunene.

Figur 19: Andel av sysselsatt befolkning med ulik utdanningsnivå i regionene i Hordaland og Rogaland i 2010. Rangering blant de 83 regionene i landet til venstre.

Figur 20: Andel av sysselsatt befolkning med høyere utdanning i kommunene i Bjørnefjorden i perioden 2000-2010. Rangering blant de 430 kommunene i landet til venstre for kommunenavnet.

3.1 Utdanningsnivå i næringslivet

Utdanningsnivået i næringslivet er av spesiell interesse, ettersom dette kan ha betydning for innovasjonsevne og vekstkraft i næringslivet.

Utdanningsnivået i næringslivet er generelt lavere enn utdanningsnivået i offentlig sektor. I offentlig sektor i Norge hadde 53,4 prosent av de ansatte høyere utdanning i 2010. Det er spesielt i staten at utdanningsnivået er høyt. I privat sektor var andelen med høyere utdanning 25,5 prosent.

Andel høyere utdannede har økt jevnt, både i privat og offentlig sektor siden 2000.

I offentlig sektor har Hordaland en høyere andel høyt utdannede enn landsgjennomsnittet. Andelen i Bjørnefjorden er lavere enn nivået i fylket og på landsbasis.

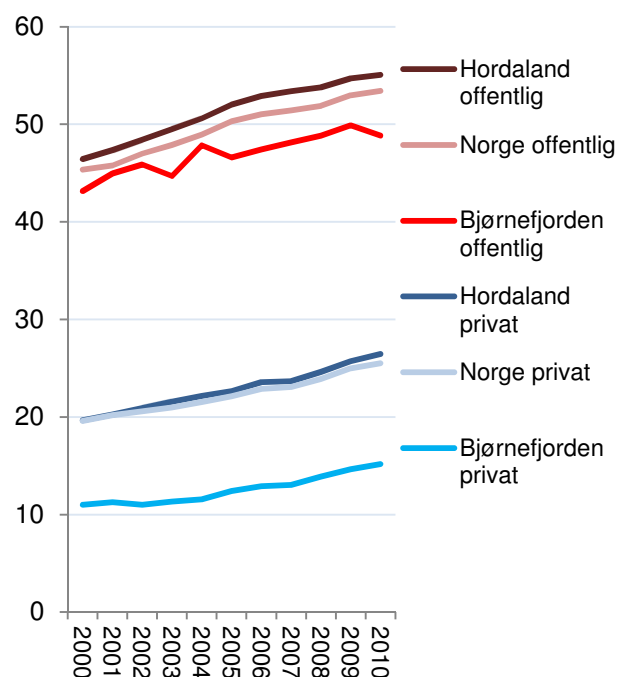
I Hordaland er andel med høyere utdanning i privat sektor nesten identisk med nivået på landsbasis, mens nivået til Bjørnefjorden ligger et stykke under.

Kommunene

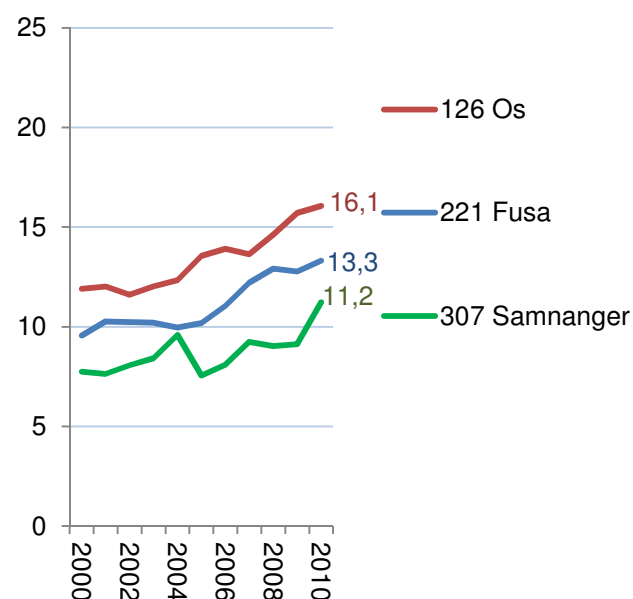
I figur 22 er andel ansatte med høyere utdanning i næringslivet i kommunene i Bjørnefjorden vist.

Os har høyest andel høyere utdannede i næringslivet i Bjørnefjorden, med en andel på 16,1 prosent i 2010. Dette rangerer Os på 126. plass i landet.

De andre to regionene har under middels andel høyere utdannede i næringslivet. I Fusa hadde 13,3 prosent av de ansatte i næringslivet høyere utdanning, mens i Samnanger var andelen 11,2 prosent. Dette rangerer Fusa som nummer 221 i landet og Samnanger som nummer 307.

Figur 21: Andel av arbeidsplasser med høyere utdanning i privat og offentlig sektor i Norge, Hordaland og Bjørnefjorden i perioden 2000-2010.

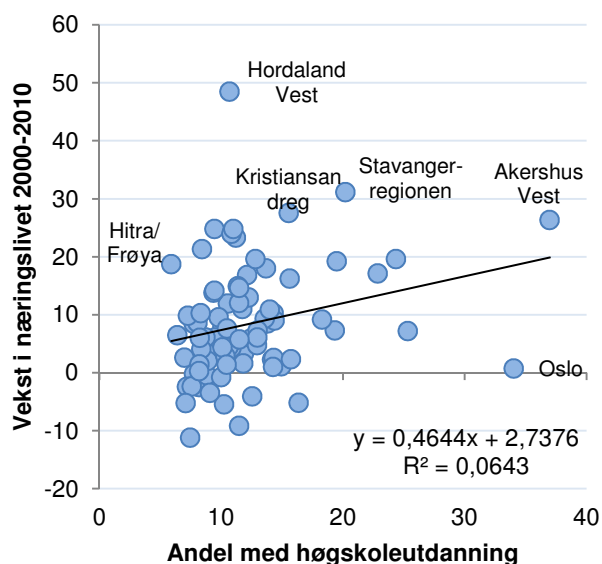

Figur 22: Andel ansatte med høyere utdanning i næringslivet i kommunene i Bjørnefjorden i perioden 2000-2010. Rangeringsnummer blant de 430 kommunene i landet til venstre for kommunenavnet.

3.2 Utdanningsnivå og regional utvikling

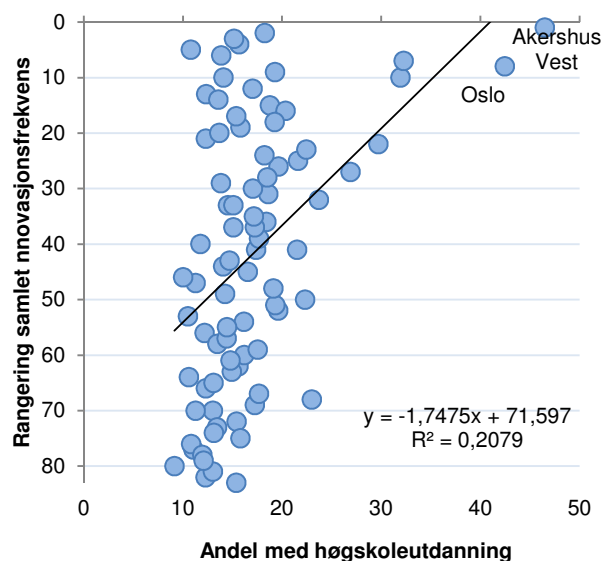
Det er to argumenter for at et høyt utdanningsnivå i næringslivet vil stimulere til regional utvikling gjennom økonomisk vekst. For det første pekes det ofte på at Norge som et høykostland har best vekstbetingelser i kompetanseintensive næringer. Dermed vil regioner med et høyt utdanningsnivå få bedre vekst enn regioner med et lavt utdanningsnivå i næringslivet. Regioner med lavt utdanningsnivå vil stå overfor en stadig sterkere konkurranse fra utlandet. Et annet argument er at næringsliv med et høyt utdanningsnivå er mer innovativt og dermed bedre rustet for vekst.

Vi kan se på den direkte sammenhengen mellom utdanningsnivå og vekst i næringsliv i norske regioner.

Figur 23: Sammenhengen mellom utdanningsnivå i næringslivet i 2000 og vekst i næringslivet fra 2000 til 2010 i de 83 politiske regionene i Norge.

Som vi kan se av figur 23, er det en positiv, men ganske svak sammenheng mellom utdanningsnivå og vekst i næringslivet. En region som Hitra/Frøya var blant regionene med lavest utdanningsnivå, men har likevel hatt sterk vekst, mens Oslo har hatt svært lav vekst, til tross for nest høyest utdanningsnivå. Høyt utdanningsnivå i en region kan tenkes å gi bedre vekstbetingelser, men sammenhengene synes ikke å være sterke.

Figur 24: Sammenhengen mellom utdanningsnivå i næringslivet i 2010 og regionenes rangering mht. samlet innovasjonsfrekvens i de 83 politiske regionene i Norge.

I figur 24 ser vi at utdanningsnivået og næringslivets innovasjon har en positiv sammenheng. Denne sammenhengen synes å være tydeligere enn for vekst.

Utdanningsnivået har en spesielt sterk sammenheng med regionenes størrelse. Urbane og folkerike regioner har klart høyest utdanningsnivå i næringslivet. Disse regionene har også best betingelser for både vekst og innovasjon. Dermed er det ikke lett å avdekke hvordan utdanningsnivå, vekst og innovasjon egentlig henger sammen med slike enkle analyser.

Utdanningsnivået avspeiler de direkte behovene i arbeidsmarkedet. Dermed kan en bare få økt utdanningsnivå gjennom at næringslivet får flere stillinger hvor det kreves utdanning, eller reduserer antall stillinger hvor utdanning ikke er påkrevet. Behovet for utdanning er svært bransjeavhengig. F. eks. er reiseliv en bransje med lite behov for utdannede, mens det er en høy andel utdannede innenfor forretningsmessig tjenesteyting.

Dersom en region ønsker å oppnå høyere kompetansenivå i næringslivet, kan det oppnås gjennom å vri bransjestrukturen i retning av kompetansekrevede næringer, eller å stimulere alle bedrifter uansett næring til å heve kompetansekravene.

4. NæringsNM

NæringsNM er utviklet for å måle hvordan næringslivet presterer i ulike områder i Norge. For å måle næringsutviklingen i en kommune, ser vi på fire mål: Nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse¹.

NæringsNM	Nyetableringer	<ol style="list-style-type: none"> 1. Etableringsfrekvens: Antall nyregistrerte foretak som andel av eksisterende foretak i begynnelsen av året 2. Bransjejustert etableringsfrekvens: Basert på etableringsfrekvens, justert for effekten av bransjestrukturen 3. Vekst i antall foretak: Etableringsfrekvensen fratrukket nedlagte foretak
	Lønnsomhet	<ol style="list-style-type: none"> 4. Andel foretak med positivt resultat før skatt 5. Bransjejustert lønnsomhet: Andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for effekten av bransjestrukturen 6. Andel foretak med positiv egenkapital
	Vekst	<ol style="list-style-type: none"> 7. Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen (KPI) 8. Andel foretak med realvekst justert for effekten av bransjestrukturen 9. Andel foretak med vekst i verdiskaping
	Næringslivets størrelse	<ol style="list-style-type: none"> 10. Antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen

Nyetableringer i regioner og kommuner blir målt med tre indikatorer. Den første, etableringsfrekvens, måler antall nyregistrerte foretak i forhold til eksisterende antall foretak i begynnelsen av året. Bransjejustert etableringsfrekvens er etableringsfrekvensen fratrukket virkningen av bransjestrukturen i regioner og kommuner. Denne indikatoren viser om regionen har få eller mange etableringer når vi tar hensyn til at etableringsfrekvensen varierer mye mellom ulike bransjer. Den tredje indikatoren er vekst i antall foretak. Dette vil være etableringsfrekvensen fratrukket frekvensen av nedlagte foretak.

Lønnsomheten i regionenes næringsliv blir målt med tre indikatorer. Den første er andel foretak med positivt resultat før skatt. I tillegg har vi målt andel lønnsomme foretak justert for bransjestrukturen. Den tredje indikatoren er andel foretak med positiv egenkapital.

Vekst i regionene er målt med andel foretak med omsetningsvekst større enn prisstigningen. Også her har vi en andre indikator som justerer for bransjestruktur. Den tredje indikatoren er andel foretak med vekst i verdiskaping.

Indikatoren ”næringslivets størrelse” er antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen.

For hver indikator rangeres regioner og kommuner. Rangeringsnumrene legges så sammen innenfor hver gruppe.

Til slutt summeres rangeringsnumrene for de fire indeksene nyetablering, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Den regionen og kommunen som har lavest sum, kommer ut som vinner av årets NæringsNM.

4.1 Nyetableringer

For å sammenlikne etableringsaktiviteten mellom ulike områder, bruker vi tre ulike indikatorer. *Etableringsfrekvensen* er antall nyregistrerte foretak i ett år i prosent av eksisterende foretak i begynnelsen av samme år. *Bransjejustert etableringsfrekvens* er et mål for hvor mange nyetableringer det er når vi justerer for effekten av bransjestrukturen. Den siste indikatoren for etableringer er *vekst i antall foretak*, som er etableringsfrekvensen fratrukket andelen som legges ned.

Etableringsfrekvens i Bjørnefjorden

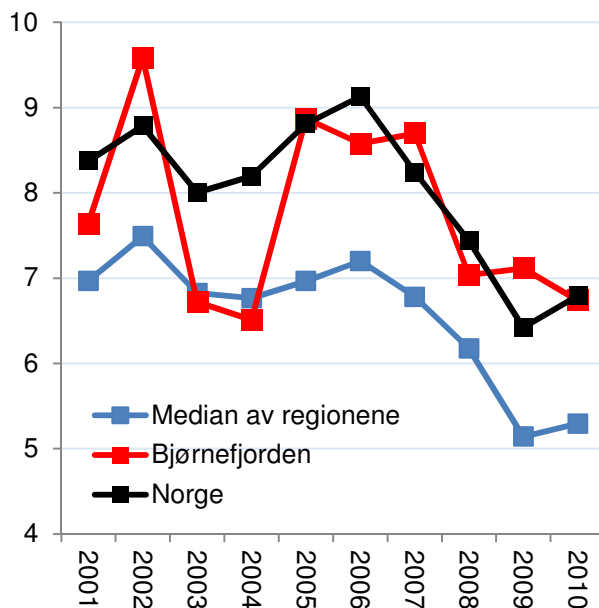
I figur 25 ser vi hvordan etableringsfrekvensen i Bjørnefjorden og Norge har beveget seg siden 2001, sammenliknet med etableringsfrekvensen for Norge og for medianen av regionene. De store byene drar opp etableringsfrekvensen for Norge mye, slik at de fleste regionene har lavere etableringsfrekvens enn Norge. Da blir det i mange tilfeller bedre å sammenlikne med medianen av regionene.

Etableringsfrekvensen i Norge sank mye fra 2006 til 2009. I 2010 har etableringsfrekvensen blitt litt høyere, men er fremdeles på et lavt nivå i forhold til tidligere.

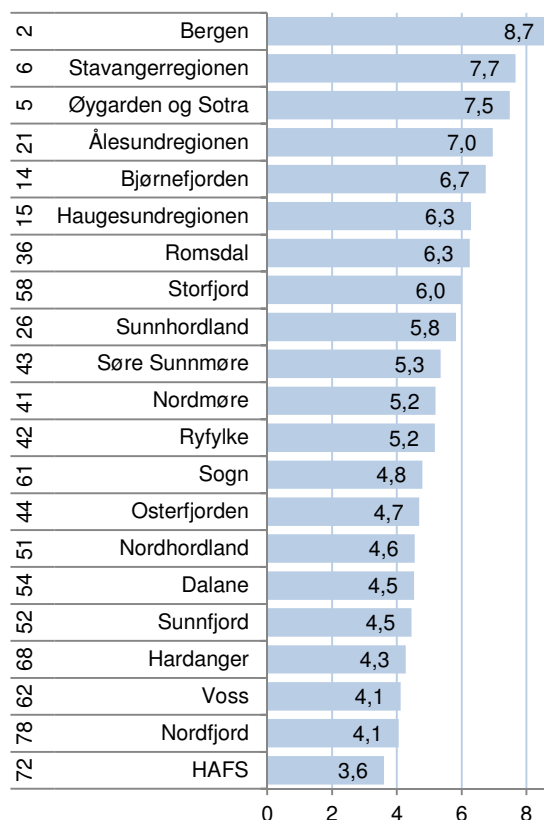
Etableringsfrekvensen i Bjørnefjorden har variert sterkt fra år til år, men har vært rundt landsgjennomsnittet og over medianen av regionene siden 2005. Fra 2008 til 2009 økte etableringsfrekvensen i Bjørnefjorden, mens den gikk ned i Norge. I 2009 var etableringsfrekvensen en del over landsgjennomsnittet. Bjørnefjorden fikk deretter en nedgang fra 2009 til 2010, mens resten av landet fikk vekst. I 2001 var etableringsfrekvensen i Bjørnefjorden litt under snittet.

Etableringsfrekvens i regionene

I figur 26 er etableringsfrekvensen i 2010 vist for alle regionene på Vestlandet. Bergen er som vanlig den regionen på Vestlandet med høyest etableringsfrekvens. Bjørnefjorden er nummer 17 av 83 regioner i landet når det gjelder etableringsfrekvens i 2010. Når det gjelder nyetableringer de siste fem årene, er Bjørnefjorden nummer 14.

Figur 25: Etableringsfrekvens i Bjørnefjorden, medianen av regionene og Norge i perioden 2001-2010.

Figur 26: Etableringsfrekvens i regionene på Vestlandet i 2010. Tallene til venstre er rangering for etableringsfrekvensen blant landets 83 regioner i perioden 2006-2010.

Bransjustert etableringsfrekvens

Det er store variasjoner i etableringsfrekvens mellom ulike bransjer. Områder som har en stor andel av næringslivet i bransjer med høy etableringsfrekvens, vil automatisk få en høyere etableringsfrekvens enn områder med mange foretak i bransjer med lav etableringsfrekvens.

Vi beregner den bransjusterte etableringsfrekvensen som avstanden mellom faktisk og forventet etableringsfrekvens, gitt bransjestrukturen. Det gir en indikator som ikke favoriserer steder med gunstig næringsstruktur.

Bjørnefjorden er nummer 22 når det gjelder bransjustert etableringsfrekvens i 2010. Bjørnefjorden hadde en etableringsfrekvens som litt høyere enn bransjestrukturen tilsier i 2010. Den bransjusterte etableringsfrekvensen til Bjørnefjorden var imidlertid høyere i 2007 og 2009.

Vekst i antall foretak

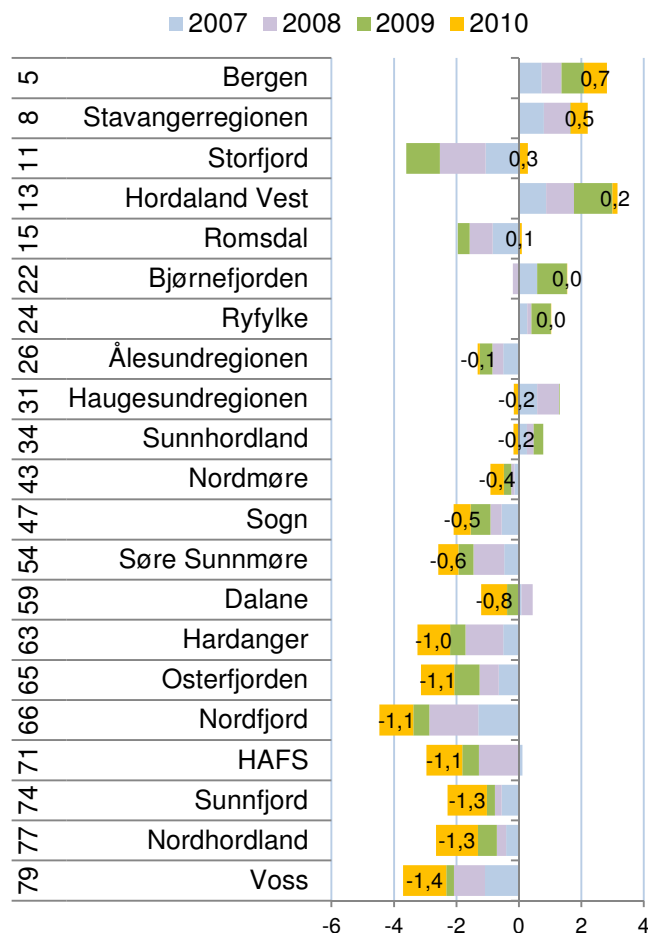
I figur 28 ser vi utviklingen i vekst i antall foretak. Det er det samme som etableringsfrekvensen fratrukket nedleggingsraten.

Veksten i antall foretak i Norge var på det høyeste nivået i 2005, og har deretter sunket hvert år. Fra 2000 til 2006 var det høyere vekst i antall foretak enn veksten i økonomien skulle tilsi. Kanskje skyldes noe av veksten f. eks. at mange etablerte foretak for å få registrert domene på Internett?

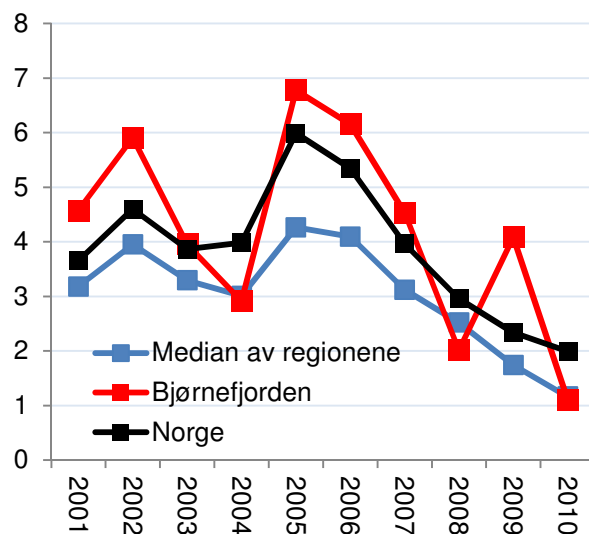
Det tilsynelatende lave nivået på veksten i antall foretak i de to siste årene er kanskje en normalisering til et mer naturlig nivå.

Bjørnefjorden har hatt høyere vekst i antall foretak enn gjennomsnittet i en rekke år i perioden 2001-2010, men veksten har variert mye. I 2009 hadde Bjørnefjorden høyest vekst av alle regionene i landet, men i 2010 var veksten falt til i underkant av middels.

I 2010 ble Bjørnefjorden rangert som nummer 43 av 83 regioner for vekst i antall foretak. Etersom etableringsfrekvensen var godt over middels, må det bety at det ble lagt ned ganske mange foretak i 2010.

Figur 27: Bransjustert etableringsfrekvens for regionene på Vestlandet i 2007, 2008, 2009 og 2010. Tallene til venstre er rangering blant de 83 regionene i landet for 2010.

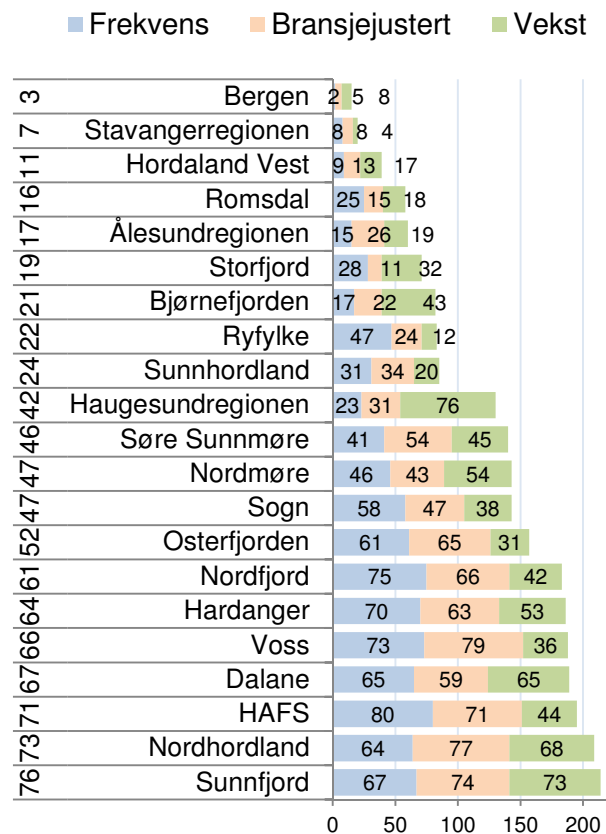
Figur 28: Årlig vekst i antall foretak i Bjørnefjorden, medianen av regionene og Norge i perioden 2001-2010.

Etableringsindeksen for regionene

For å oppsummere resultatene har vi laget en etableringsindeks, der vi har satt de tre delindikatorerne sammen til en samlet etableringsindeks. Vi har summert rangeringsnumrene for å komme fram til de regionene som er best samlet sett når det gjelder etableringsfrekvens, vekst i antall foretak og bransjejustert etableringsfrekvens.

Bergen er best av regionene på Vestlandet, fulgt av Stavangerregionen.

Bjørnefjorden gjorde det over middels, og ble nummer 21 av de 83 regionene i landet.

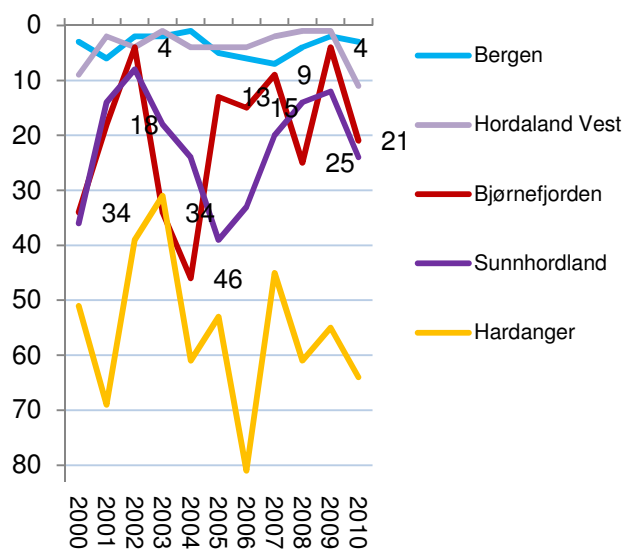
Figur 29: Etableringsindeksen for regionene på Vestlandet. Rangeringer blant de 83 regionene i landet med hensyn til de tre ulike etableringsindikatorerne er vist i figuren og rangering for den samlede etableringsindeksen i 2010 er vist til venstre.

Regionenes utvikling på etableringsindeksen

I figur 30 ser vi regionenes utvikling på etableringsindeksenⁱⁱ.

Plasseringene til Bjørnefjorden har variert mye fra år til år, men med unntak av i 2004, har regionen vært over middels i landet alle årene. I åtte av de elleve årene har Bjørnefjorden vært blant den beste tredjedelen av regioner.

Mange av regionene i Hordaland falt mye tilbake på etableringsindeksen fra 2009 til 2010.

Figur 30: Bjørnefjorden og naboregioner, utvikling på etableringsindeksen i perioden 2000-2010.

Etableringsindeksen for kommunene

Os kom på plass nummer 111 på etableringsindeksen i 2010. Os gjorde det spesielt bra for etableringsfrekvens, der kommunen kom på 36. plass.

Samnanger kom på 145. plass. Kommunen gjør det over middels på alle tre indikatorene.

Fusa gjør det litt under middels, og kommer samlet på en 265. plass.

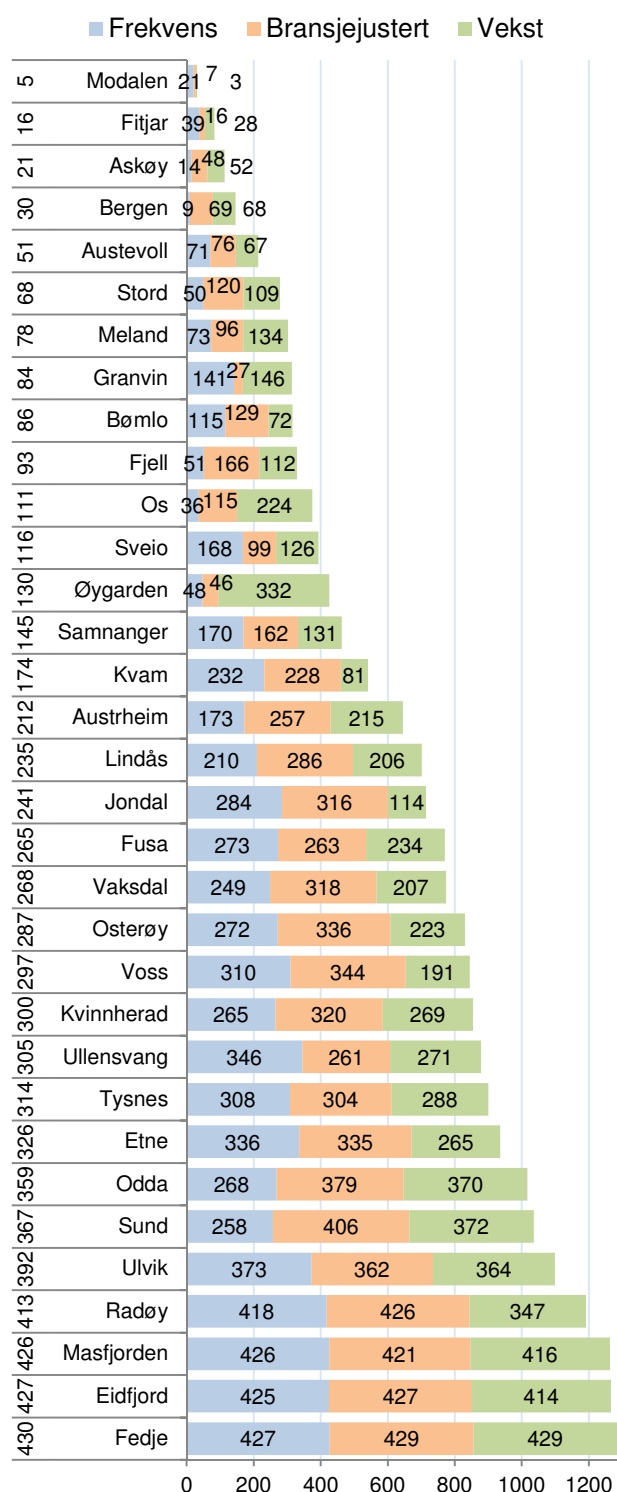
Modalen og Fitjar kom best ut av kommunene i Hordaland på etableringsindeksen for 2010.

Dette er små kommuner med få foretak, og statistikken blir dermed ganske tilfeldig, spesielt for Modalen.

Askøy og Bergen kommer på de neste plassene, og dette er store kommuner med jevnt gode resultat i mange år.

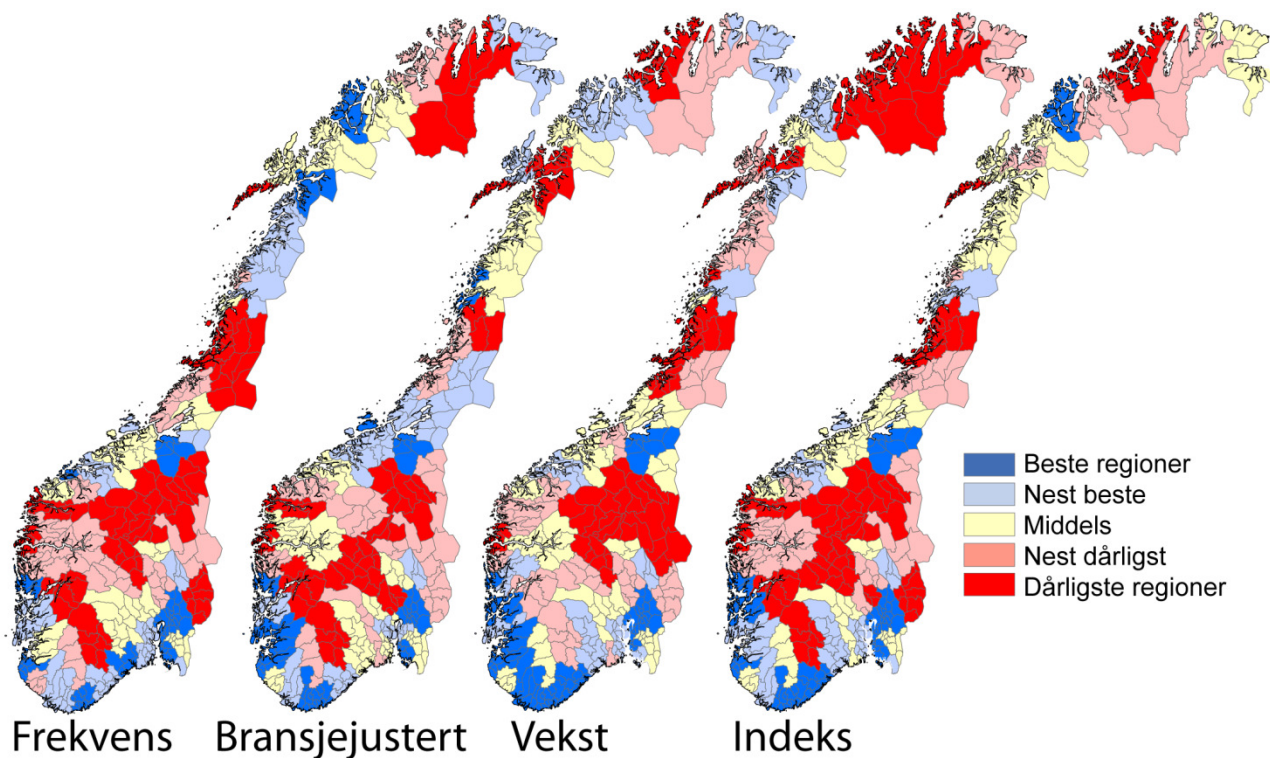
Hordaland har mange kommuner som gjør det bra på etableringsindeksen i 2010, men har også flere kommuner som gjør det svært dårlig.

Masfjorden, Eidfjord og Fedje er alle med blant de ti dårligste kommunene i 2010. Fedje kommer aller sist på etableringsindeksen.

Figur 31: Etableringsindeksen for kommunene i Hordaland. Rangering blant de 430 kommunene i landet med hensyn til de tre ulike etableringsindikatorerne er vist i figuren og rangering for den samlede etableringsindeksen i 2010 er vist til venstre.

Regionale mønstre

Figur 32: Etableringsaktiviteten i regionene i årene 2008-2010.

De tre ulike indikatorene for etablering viser i stor grad det samme mønsteret, men med noen nyanser.

Etableringsfrekvensen er høyest i regionene som enten har en større by som kjerne, eller som ligger tett opp til en større by. Oslo, Bergen og Trondheimsregionen har høyest etableringsfrekvens av regionene.

Bransjejustert etableringsfrekvens viser et litt annet mønster. Nå er det Trondheimsregionen, Kristiansandregionen og Hordaland Vest som er de tre beste regionene. Fremdeles er det mange byregioner blant de med høyest frekvens, men nå er det også noen distriktsregioner som blander seg inn i den beste kategorien. Dette er regioner som Hitra/Frøya, Ytre Helgeland, HALD og Ryfylke.

Regioner med høyest vekst i antall foretak består også for det meste av byregioner. Nå er det Kristiansandregionen, Akershus Vest og Trondheimsregionen som er høyest rangert. Ryfylke, Sunnhordland og Lister er litt utypiske regioner som kommer med blant de beste.

Alle de tre etableringsindikatorene har det til felles at de har en sterk positiv sammenheng med regio-

nens befolkningsstørrelse og regionens befolkningsvekst. Det er spesielt etableringsfrekvensen som i stor grad blir bestemt av befolkningsstørrelse og vekst. Befolkningsstette områder har en bransjestruktur med mye tjenesteytende næringer. Dette er næringer med høy etableringsfrekvens. Dette gjør at byer automatisk får en høyere etableringsfrekvens enn distriktene.

Når vi bransjejusterer etableringsfrekvensen, blir effekten av bransjestrukturen nøytralisert. Da er ikke befolkningsstørrelsen lenger signifikant. Befolkningsveksten betyr imidlertid mye for den bransjejusterte etableringsfrekvensen.

For veksten i antall foretak er både befolkningsstørrelse og befolkningsvekst signifikante. Befolkningsveksten betyr imidlertid mer enn størrelsen.

De stabile mønstrene mellom befolkningsstørrelse, befolkningsvekst og etableringsfrekvens tyder på at høy etableringsaktivitet er et resultat av vekst. Vi får høy etableringsaktivitet i vekstregioner. I mindre grad ser det ut til at høy etableringsaktivitet skaper vekst. Det er også vanskelig å påvise at steder som har satset mye på nyetablering faktisk påvirker etableringsaktiviteten målbart.

4.2 Lønnsomhet

Vi måler lønnsomheten i næringslivet i regionene ved hjelp av tre indikatorer. Den første indikatoren er *andel foretak med positivt resultat før skatt*. Andel lønnsomme foretak varierer mellom bransjer. Den andre indikatoren er derfor *andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for bransjestrukturen i regionene*. Den tredje indikatoren er *andel foretak med positiv egenkapital*. Den endelige lønnsomhetsindeksen er basert på regionenes rangering med hensyn til de tre lønnsomhetsindikatorer.

Andel lønnsomme foretak

Andel lønnsomme foretak i Norge falt sterkt fra 2007 til 2008. Nivået i 2008 ble likt med det forrige bunnåret 2001.

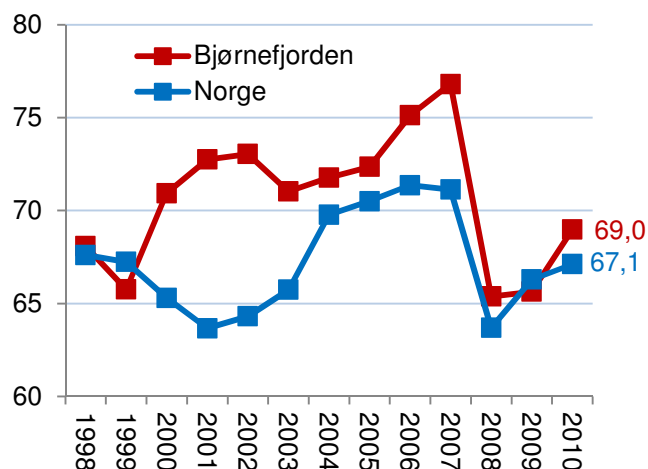
I de to siste årene har andel lønnsomme foretak økt igjen, men er fremdeles langt under nivået fra de gode årene 2004-2006.

Andel lønnsomme foretak i Bjørnefjorden lå høyt over landsgjennomsnittet i årene fra 2000 til 2008. I 2009 var lønnsomheten i Bjørnefjorden litt under landsgjennomsnittet, men i 2010 var i Bjørnefjorden igjen over landsgjennomsnittet. 69,0 prosent av foretakene i Bjørnefjorden hadde positivt resultat, mot 67,1 prosent på landsbasis.

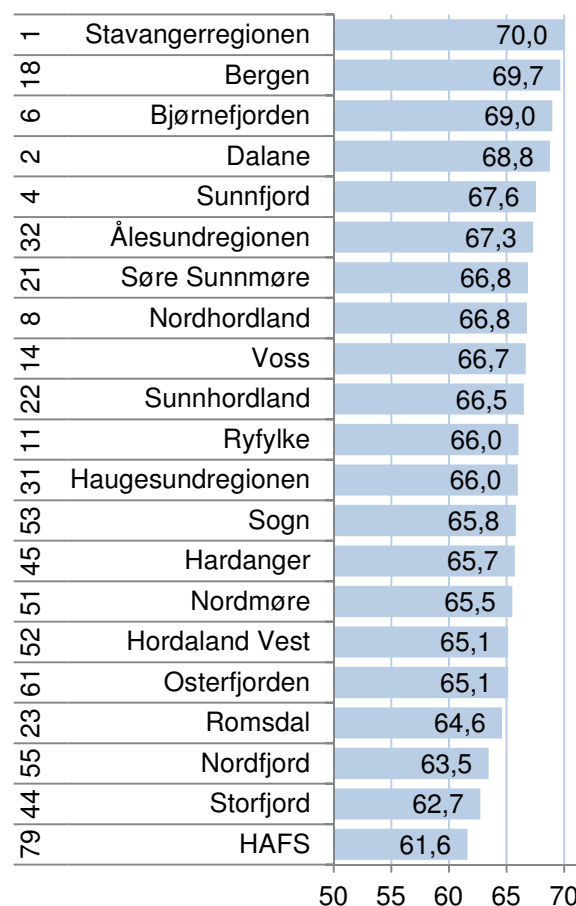
Lønnsomhet i regionene

Bjørnefjorden blir rangert som nummer ni av 83 regioner i landet for andel foretak med positivt resultat før skatt. Mange regioner på Vestlandet gjør det bra for lønnsomhet, og det er bare Stavangerregionen og Bergen som hadde høyere lønnsomhet på Vestlandet i 2010.

Lønnsomheten i Bjørnefjorden de siste fem årene har vært enda bedre, her blir regionen rangert som nummer seks.

Figur 33: Andel foretak med positivt resultat før skatt i Bjørnefjorden og Norge i perioden 1998-2010.

Figur 34: Andel foretak med positivt resultat før skatt i regionene på Vestlandet i 2010. Rangering blant de 83 regionene i landet for siste fem år er vist helt til venstre.

Lønnsomhetsindeksen for regioner

Lønnsomhetsindeksen er satt sammen av tre indikatorer: Andel foretak med positivt resultat før skatt, bransjejustert andel lønnsomme foretak, og andel foretak med positiv egenkapital.

Bjørnefjorden gjør det bra for alle tre indikatorer, og blir samlet rangert som femte beste region i landet på etableringsindeksen. Bjørnefjorden ble rangert som tredje beste region for bransjejustert andel lønnsomme foretak, og nummer 19 for andel foretak med positiv egenkapital. For andel lønnsomme foretak ble Bjørnefjorden som nevnt nummer ni.

For siste fem år gjør Bjørnefjorden det også sterkt, og kommer på fjerdeplass i landet.

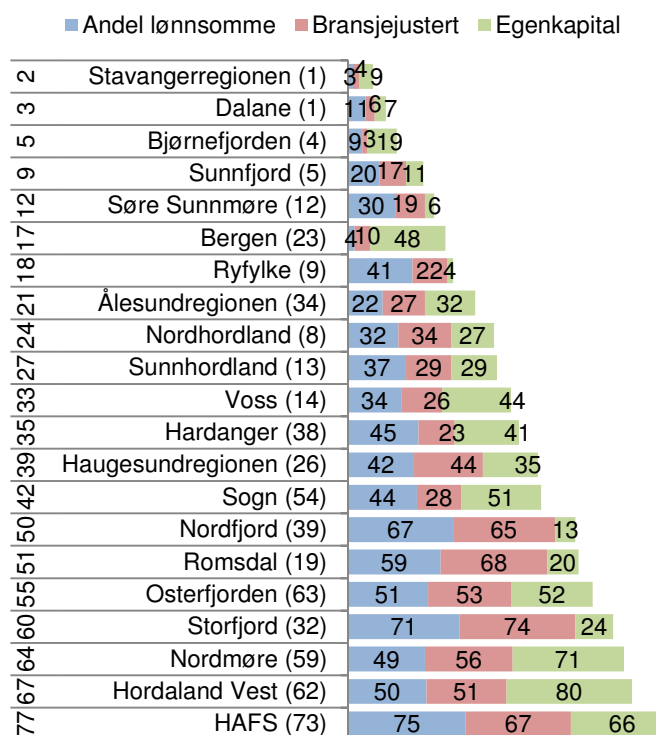
Mange av regionene på Vestlandet har gjort det bra på lønnsomhetsindeksen. I 2010 var Stavangerregionen, Dalane og Sunnfjord også blant de ti beste regionene i landet, i tillegg til Bjørnefjorden. De samme fire regionene er blant de fem beste på lønnsomhetsindeksen for siste femårsperiode. Dalane og Stavangerregionen deler førsteplassen.

Lønnsomhetsindeksen for kommuner

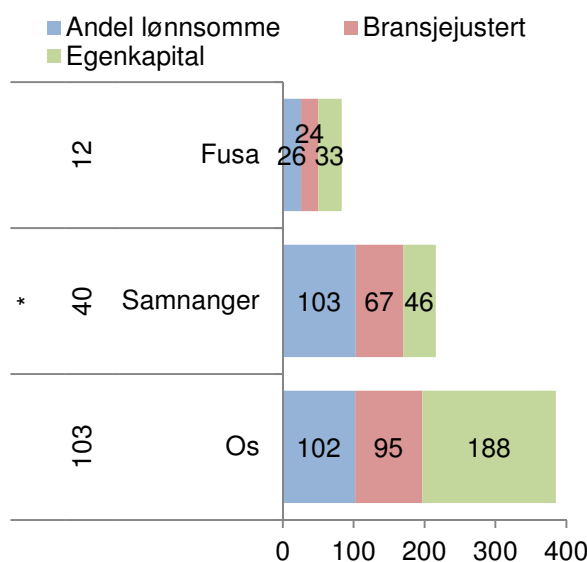
Fusa hadde best lønnsomhet i næringslivet av kommunene i Bjørnefjorden i 2010. Fusa er rangert på en sterk 12. plass i landet. Fusa ble rangert som nummer 26 for andel lønnsomme foretak og som nummer 24 bransjejustert andel lønnsomme foretak, samt som nummer 33 for andel foretak med positiv egenkapital.

Samnanger kom samlet på en 40. plass. Samnanger gjorde det best for egenkapital, der kommunen ble rangert som nummer 46. For bransjejustert lønnsomhet ble Samnanger nummer 67 og for lønnsomhet nummer 103.

Os ble lavest rangert av de tre kommunene, men med 103. plassen er Os fortsatt blant den beste fjerdedelen av kommuner i landet. Os ble nummer 102 for lønnsomhet, nummer 95 for bransjejustert lønnsomhet og nummer 188 for egenkapital.

Figur 35: Lønnsomhetsindeksen for regionene på Vestlandet. Tallene i figuren er rangeringsnummer blant de 83 regionene i landet for de tre lønnsomhetsindikatorene, helt til venstre rangeringsnummer for lønnsomhetsindeksen 2010 og i parentes rangering for lønnsomhetsindeksen for 2006-2010.

Figur 36: Lønnsomhetsindeksen for kommunene i Bjørnefjorden. Tallene i figuren er rangeringsnummer blant de 430 kommunene i landet for de tre lønnsomhetsindikatorene, helt til venstre rangeringsnummer for lønnsomhetsindeksen 2010. * betyr kommune med under 100 regnskap.

4.3 Vekst

Vi måler veksten i næringslivet i regionene ved hjelp av tre indikatorer. Den første indikatoren er *andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen*. Den andre indikatoren er *andel vekstforetak, justert for bransjestrukturen i regionene*. Den tredje indikatoren er *andel foretak med vekst i verdiskapingen*. Den endelige vekstindeksen er basert på regionenes rangering med hensyn til de tre vekstindikatorerne.

Andel vekstforetak

Andel vekstforetak i Norge var historisk høyt i 2007, da 65,2 prosent av foretakene hadde omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Andel vekstforetak sank bratt i 2008, og sank videre i 2009, da det var 47,5 prosent vekstforetak. Andel vekstforetak i 2009 er det laveste som er målt. I 2010 havnet andel vekstforetak på 50,1. Det er en forbedring fra 2009, men fremdeles et ganske lavt nivå.

Det er forbausende liten variasjon mellom de ulike regionene i landet når det gjelder andel foretak med omsetningsvekst. De fleste regionene beveger seg svært likt.

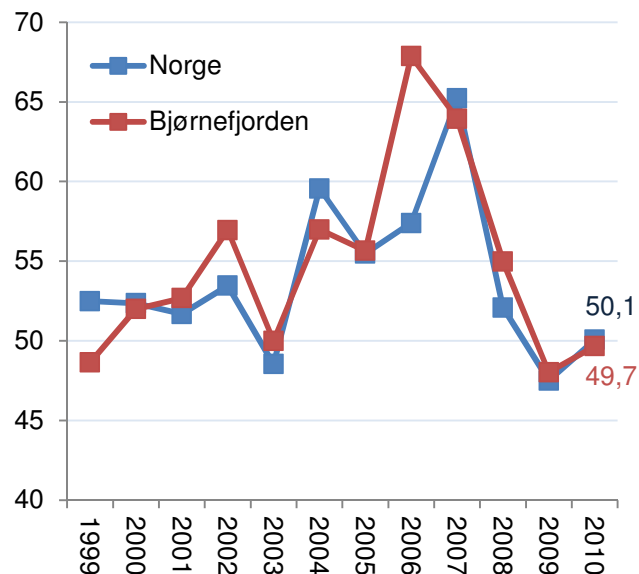
Bjørnefjorden hadde en mye høyere andel vekstforetak enn landsgjennomsnittet i 2006, og har også hatt høyere andel vekstforetak i blant annet 2002 og 2008. I 2010 var andel veksten litt lavere i enn landsgjennomsnittet, da hadde 49,7 prosent av foretakene i Bjørnefjorden omsetningsvekst høyere enn prisstigningen.

Andel vekstforetak i kommunene

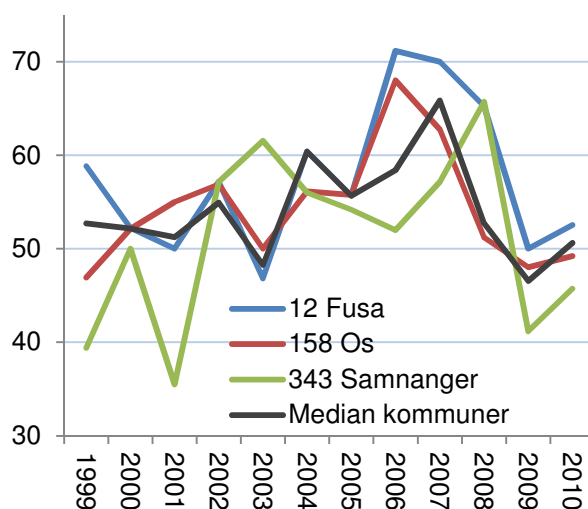
Fusa har hatt en høyere andel vekstforetak enn de to andre kommunene og medianen i 2010 og flere av de siste årene. Fusa blir rangert som nummer tolv i landet for andel vekstforetak siste fem år.

Os har hatt en andel vekstforetak mer likt medianen de siste fire årene, men hadde en høy andel vekstforetak i 2006. Os blir dermed rangert som nummer 158 for siste fem år.

Samnanger har hatt svært varierende andel vekstforetak de siste årene, og til tross for høy andel vekstforetak i 2008, blir kommunen rangert under middels, som nummer 343 for siste fem år.

Figur 37: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i Bjørnefjorden og Norge i perioden 1999-2010.

Figur 38: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i kommunene i Bjørnefjorden og medianen av kommunene i landet i perioden 1999-2010. Rangering blant de 430 kommunene i landet for siste fem år er vist til venstre for kommunenavnet.

Vekst i regionene

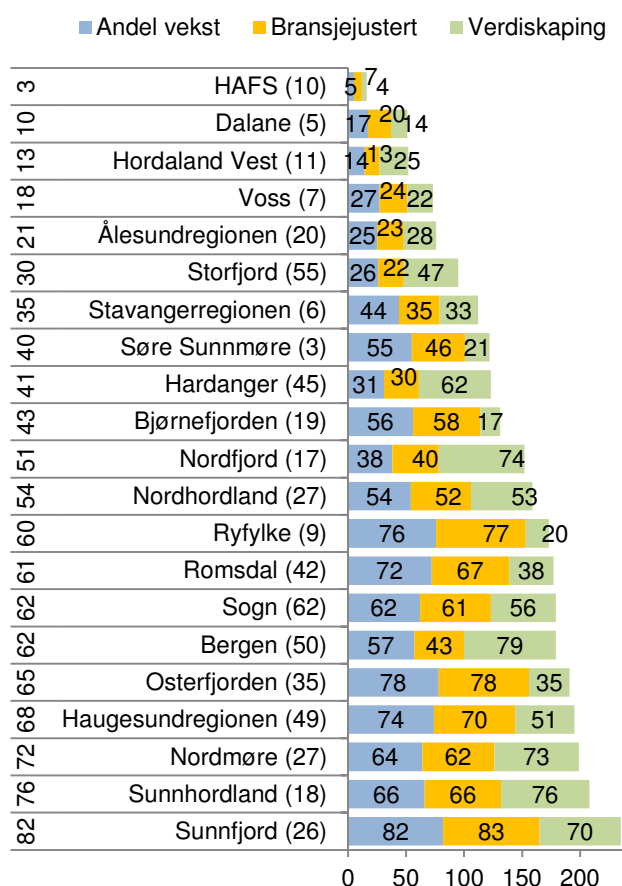
Vekstindeksen har tre indikatorer: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen, bransjejustert andel vekstforetak og andel foretak med vekst i verdiskaping.

Bjørnefjorden er rangert som nummer 43 av 83 regioner når det gjelder vekst. Det er litt under middels av regionene.

Bjørnefjorden har tidligere hatt bedre vekst, og er rangert som nummer 19 for de siste fem årene.

HAFS er høyest rangert av regionene på Vestlandet for vekstindeksen for 2010. Regionen er nummer tre i landet for 2010 og nummer ti for siste fem år. Også Dalane, Hordaland Vest, Voss og Ålesundregionen hadde godt over middels vekst i 2010.

I den siste femårsperiode er Søre Sunnmøre, Dalane, Stavangerregionen, Voss, Ryfylke og HAFS blant de ti regionene med best plassering på vekstindeksen.

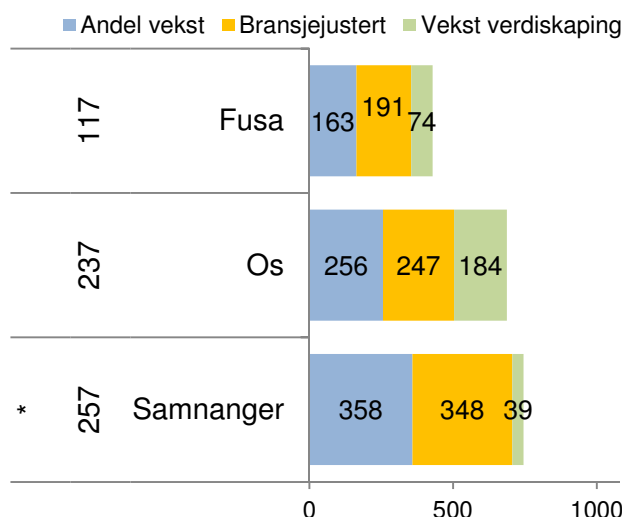
Figur 39: Vekstindeksen for regionene på Vestlandet. Tallene i figuren er rangeringsnummer blant landets 83 regioner for de tre vekstindikatorene, helt til venstre rangering for vekstindeksen for 2010 og i parentes rangering for vekstindeksen for 2006-2010.

Vekst i kommunene

Fusa kommer best ut på vekstindeksen, og er rangert som nummer 117 i landet for 2010. Fusa er rangert over middels på alle tre indikatorer, og gjør det best for vekst i verdiskaping, der kommunen blir rangert som nummer 74.

Os kommer ut litt under middels på vekstindeksen for 2010, på en 237. plass.

Samnanger kommer på 257. plass på vekstindeksen. Kommunen hadde imidlertid en høy andel foretak med vekst i verdiskaping, og ble rangert som nummer 39 på denne indikatoren.

Figur 40: Vekstindeksen for kommunene i Bjørnefjorden. Tallene i figuren er rangering blant landets 430 kommuner for de tre vekstindikatorene, helt til venstre rangering for vekstindeksen 2010. * betyr kommune med under 100 foretak.

4.4 Næringslivets størrelse

I NæringsNM er næringslivets relative størrelse den siste indikatoren vi måler. Dette måles med antall arbeidsplasser i privat næringsliv som prosent av antall innbyggere. Dette kalles også "næringsstetthet".

Bjørnefjorden har lav næringsstetthet. Antall arbeidsplasser i privat næringsliv tilsvarte 24,4 prosent av innbyggertallet i regionen i 2010. Kun tre regioner i landet hadde lavere næringsstetthet i 2010.

Næringsstettheten har økt i Bjørnefjorden siden 2000. Antall arbeidsplasser i næringslivet tilsvarte da 22,5 prosent av folketallet. Bjørnefjorden hadde da nest lavest næringsstetthet i landet.

Høyest næringsstetthet av regionene på Vestlandet har Stavangerregionen og Bergen. Her tilsvarte antall arbeidsplasser i næringslivet 43,3 prosent av folketallet. Dette er fjerde og femte høyest i landet.

Den lave næringsstettheten i Bjørnefjorden og den høye næringsstettheten i Bergen henger naturligvis sammen. Vi så tidligere at Bjørnefjorden hadde høy netto utpendling, og Bergen høy netto innpendling.

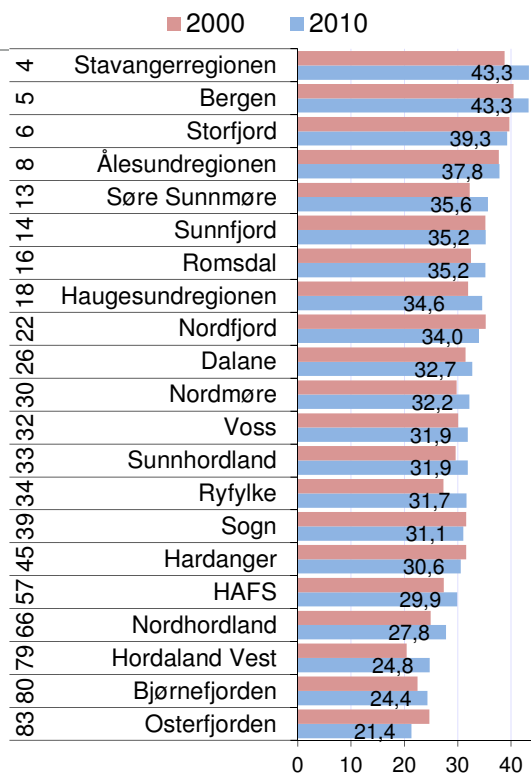
Næringsstetthet i kommunene

Det er store variasjoner i næringsstettheten mellom de tre kommuner i Bjørnefjorden.

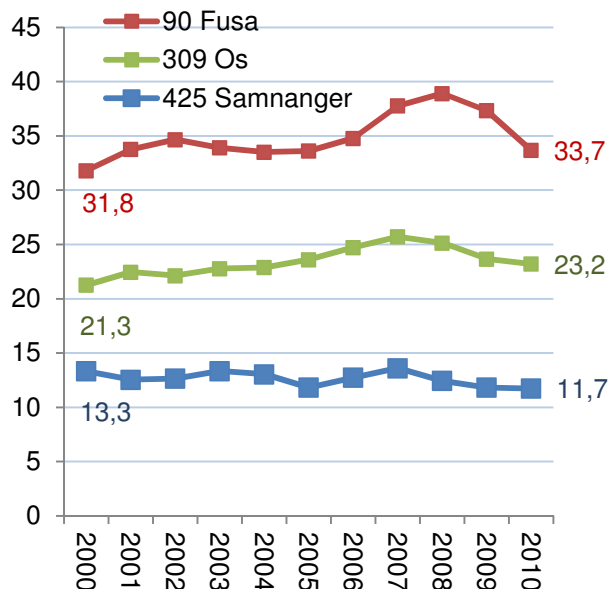
Det er kun Fusa som har over middels næringsstetthet. I Fusa tilsvarte antall arbeidsplasser i næringslivet 33,7 prosent av arbeidsplassene. Næringsstettheten økte fra 2000 til 2008, men har de to siste årene blitt redusert. Fusa var rangert som nummer 45 i landet i 2008 og 2009, men er falt til 90. plass i 2010. Dette er likevel høyt i landsammenheng.

I Os tilsvarte antall arbeidsplasser i næringslivet 23,2 prosent av folketallet i kommunen i 2010. Dette rangerer Os som nummer 309 i landet. Næringsstettheten har gått opp fra 21,3 prosent i 2000.

Samnanger har hatt en svak nedgang i næringsstetthet, men hadde i utgangspunktet en lav næringsstetthet. I 2000 tilsvarte var næringsstettheten på 13,3 prosent, mens den var kun 11,7 prosent i 2010. Kun fem kommuner i landet hadde lavere næringsstetthet i 2010.

Figur 41: Antall arbeidsplasser i næringslivet i prosent av folketallet i regionene på Vestlandet i 2000 og 2010. Til venstre vises rangering blant landets 83 regioner i 2010.

Figur 42: Antall arbeidsplasser i næringslivet i prosent av antall innbyggere i kommunene i Bjørnefjorden i perioden 2000-2010. Til venstre for kommunenavnet vises rangering blant landets 430 kommuner i 2010.

4.5 NæringsNM

NæringsNM er en rangering av kommuner, regioner og fylker basert på de indikatorene som er presentert i dette kapitlet. Telemarksforskning har utarbeidet NæringsNM for NHO de siste åtte årene. Hensikten er å komme fram til et mål som forteller hvordan næringslivet gjør det samlet sett i en region.

Stavangerregionen har toppet NæringsNM de siste årene, og vinner også i 2010.

Ålesundregionen og Bergen gjorde det også sterkt i 2010.

Bjørnefjorden er rangert litt over middels for 2010. Samlet sett ble Bjørnefjorden nummer 31 av 83 regioner. Bjørnefjorden gjorde det svært bra for lønnsomhet, og godt over middels for nyetableringer, men under middels for vekst. Den lave næringsstettheten trekker ned.

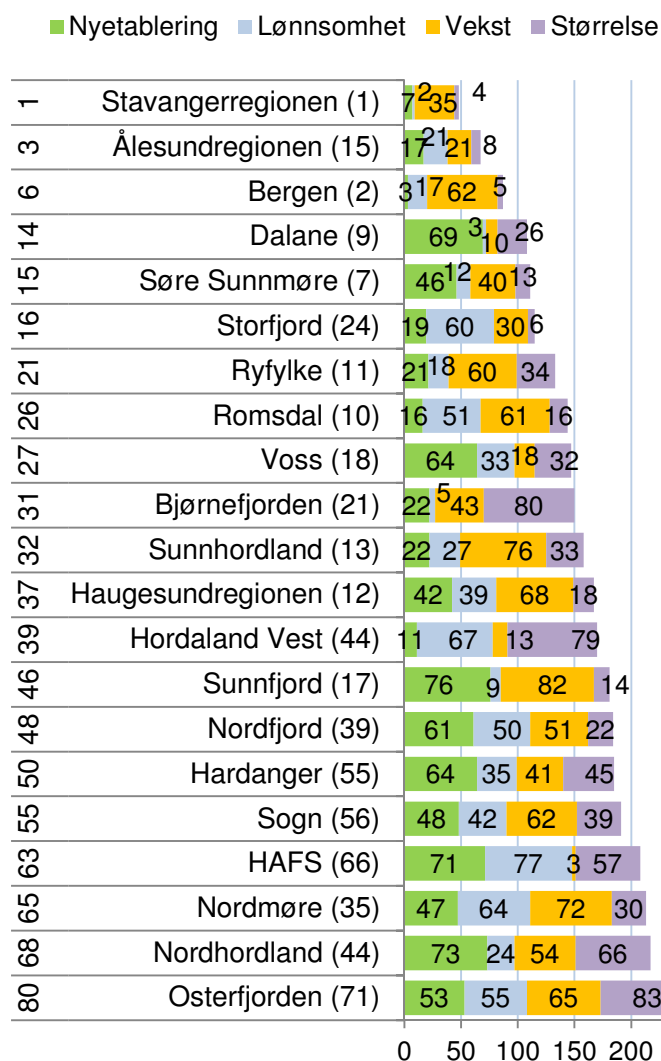
Bjørnefjorden gjør det litt bedre for siste femårsperiode, der regionen blir rangert som nummer 21.

Bjørnefjordens utvikling

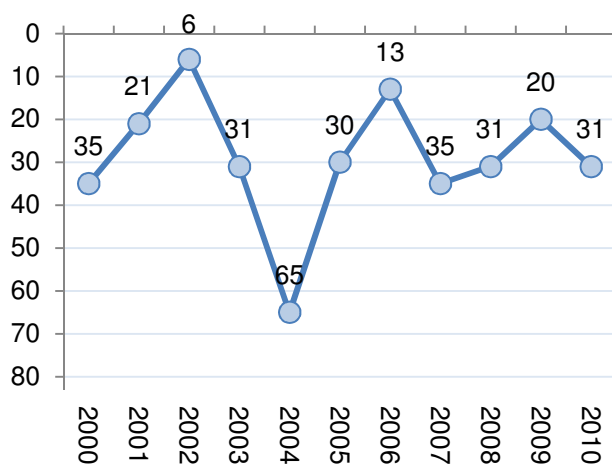
I figur 44 ser vi de siste års utvikling for Bjørnefjorden i NæringsNM.

Den beste plasseringen Bjørnefjorden har hatt var i 2002, da Bjørnefjorden kom på sjetteplass i landet. I 2006 kom regionen på trettendeplass.

Bjørnefjorden fikk en lav plassering i 2004, da regionen kom på 65. plass. Dette er det eneste året Bjørnefjorden har vært rangert under middels. De andre årene har Bjørnefjorden ikke vært lavere rangert enn plass nummer 35.

Figur 43: NæringsNM for regionene i på Vestlandet. Rangering blant landets 83 regioner i 2010 til venstre, og rangering siste fem år i parentes. Rangering for de fire indeksene i figuren.

Figur 44: Bjørnefjordens rangering i NæringsNM i perioden 2000-2009.

NæringsNM for kommunene

Fusa gjør det bra i årets NæringsNM, og blir rangert som nummer 38 av de 430 kommunene i landet. Kommunen gjorde det spesielt bra for lønnsomhet. Fusa har gjort det bra flere år på rad, og ble nummer seks i 2008 og nummer ti i 2009. Fusa er dermed rangert som nummer ni i NæringsNM for siste fem år samlet.

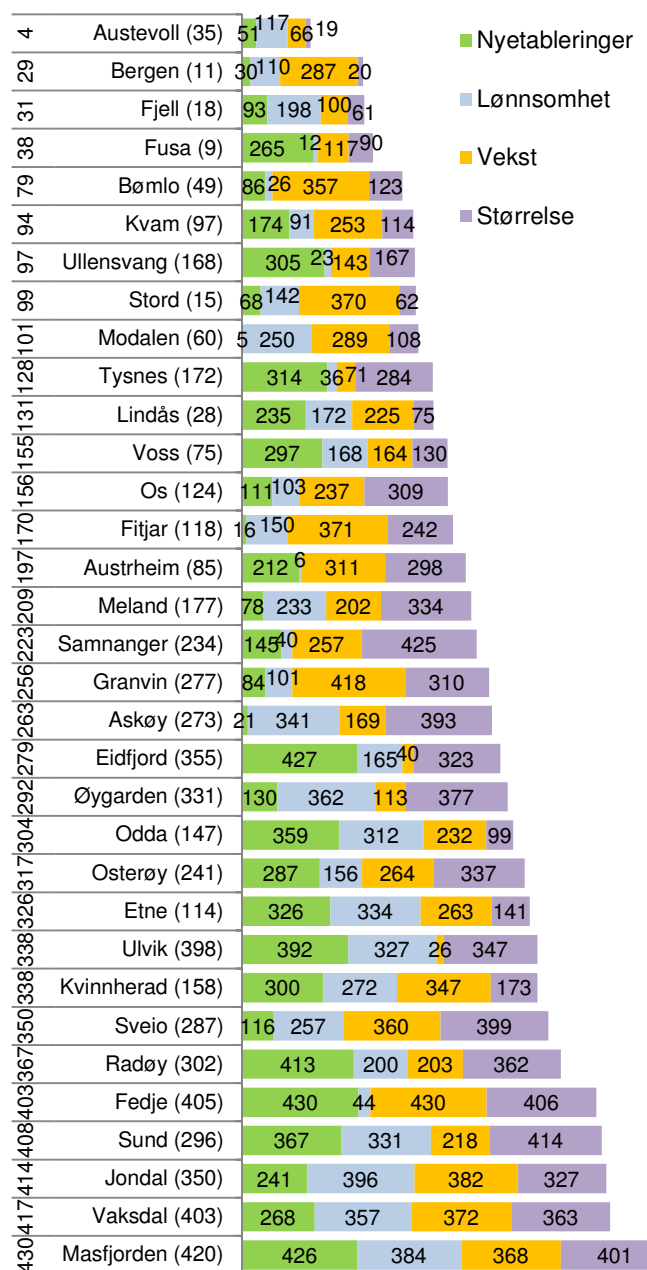
Os blir rangert over middels, på plass nummer 156, i årets NæringsNM. Os ble nummer 30 i 2006, og er rangert som nummer 124 for siste fem år.

Samnanger rangeres litt under middels, som nummer 223 i NæringsNM for 2010. Samnanger gjorde det spesielt bra for lønnsomhet. Samnanger blir også rangert litt under middels for siste fem år, på en 234. plass.

Det stor variasjon mellom kommunene i Hordaland når det gjelder plasseringen i NæringsNM.

Austevoll ble nummer fire i landet i NæringsNM for 2010. Bergen og Fjell kom sammen med Fusa blant de ti prosent beste kommunene i landet. Alle disse er kommuner som har gjort det stabilt godt over lang tid.

Hordaland har også kommuner som gjør det dårlig. Masfjorden ble aller sist i landet i NæringsNM siste år. Vaksdal, Jondal, Sund og Fedje er også kommuner som er rangert dårligere enn 400 av 430 kommuner.

Figur 45: Kommunenes resultat i NæringsNM. Alle tall er rangeringer blant landets 430 kommuner, til venstre rangering for NæringsNM siste år, i parentes siste fem år. I figuren vises rangeringer for hver av de fire indeksene.

5. Innovasjon i næringslivet

Innovasjon står sentralt for å forklare økonomisk vekst på globalt nivå. Dermed vil innovasjon også kunne være en forklaring på regional utvikling. Kan forskjeller i næringslivets innovasjon kunne forklare hvorfor noen regioner har vekst mens andre har nedgang? Og kan vi måle næringslivets innovasjonsevne?

SSB har gjennomført en spørreundersøkelse om innovasjon i næringslivet i mange år. Det er over 6000 foretak som svarte på spørreundersøkelsen i 2008, som omfatter nesten 10 000 bedrifter. Spørreundersøkelsen er ganske omfattende, og bedrifte-

ne oppgir blant annet om de har introdusert nye produkter, prosesser og markedsføringsmetoder, og om de nye produktene er nye på markedet eller bare nye for bedriften.

Tabell 1: Spørsmål fra SSBs innovasjonsundersøkelse.

Hovedgruppe	Indikator	Kortnavn	Vekt
Produkt-innovasjon	Foretaket introduserte produktinnovasjon i form av nye eller vesentlig forbedrede varer i perioden	Vare	2
	Foretaket introduserte produktinnovasjon i form av nye eller vesentlig forbedrede tjenester	Tjeneste	2
	Foretaket har produktinnovasjoner som også er nye for foretakets marked	Nytt for markedet	4
Prosess-innovasjon	Foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede metoder for produksjon	Produksjonsmetode	2
	Foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede metoder for lagring, levering eller distribusjon	Distribusjon	1
	Foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede støttefunksjoner	Støttefunksjon	1
Markeds-innovasjon	Vesentlige endringer i design (utseende/utformig) av en vare eller tjeneste	Design	2
	Nye media eller nye måter for promotering av produkt	Nye media	1
	Nye måter for produkt plassering eller salgskanaler	Markedskanal	0,5
	Nye metoder for prising	Prising	0,5

I tabellen over ser vi de ti spørsmålene i innovasjonsundersøkelsen som danner grunnlaget for de ti innovasjonsindikatorerne vi bruker i denne analysen. De ti indikatorerne kan slås sammen til tre hovedtyper innovasjon: Produktinnovasjon, prosess-innovasjon og markedsinnovasjon. Samtidig har vi gitt de ti indikatorerne ulike vekter som brukes når vi skal slå sammen indikatorerne. Spørsmålet om bedriftens innovasjoner er nye for markedet eller bare nye for bedriften har fått størst vekt, ettersom det er det eneste spørsmålet hvor det skilles mellom hva som er nytt i markedet og hva som bare er nytt for bedriften. Spørsmålene om nye måter for pro-

dukt plassering eller nye metoder for prising har fått lavest vekt. Dette er spørsmål som synes en del mindre viktig enn f. eks. spørsmålet om bedriften har introdusert produktinnovasjon.

Indikatorerne som er valgt forteller om i hvilken grad bedriftene har gjennomført innovasjoner. I andre sammenhenger er innovasjon og forskning og utvikling (FoU) ofte blandet sammen. Vi anser FoU til å være en av mange mulig kilder til innovasjon, og ønsker derfor å måle faktisk innovasjon og ikke FoU-intensitet. Derfor har vi ikke brukt bedriftenes FoU-aktivitet i indikatorsettet.

5.1 Indikatorer for innovasjon

Innovasjonsundersøkelsen er rettet mot foretak av forskjellige typer. Noen har bare én lokalisering, enbedriftsforetak. Disse er enkle å forholde seg til, ettersom de kan plasseres i en region. Foretak som har produksjon på flere steder, såkalte flerbedriftsforetak, skaper noen problemer. Foretakene svarer på foretaksnivå, dvs. det finnes ett svar på hvorvidt foretaket har hatt innovasjon, men vi vet ikke om dette gjelder alle foretakets bedrifter som er spredt på flere regioner. Dette løser vi gjennom å ta med

begge foretakstypene, men vekte enbedriftsforetakene dobbelt så mye som flerbedriftsforetakene.

Vi kan måle innovasjon som andel av foretak med innovasjon. Da vil alle foretak telle likt uansett størrelse. Vi kan også måle innovasjon etter andelen av de sysselsatte som er i innovative foretak. Da vil de store bedriftene telle mer enn de små. For regioner med store hjørnesteinsbedrifter vil resultatene fra disse lett bli dominerende. Dette løser vi gjennom å bruke begge målemetoder, men vekte indikatorene for andel bedrifter dobbelt så mye som indikatoren for andel av sysselsetting.

Tabell 2: Verdier for de ulike innovasjonsindikatorerne for Bjørnefjorden. Hver indikator går fra 0=dårligste region til 100=beste region.

		Frekvenser enbedrifts- foretak	Frekvenser flerbedrifts- foretak	Sysselset- tingsandel enbedrifts- foretak	Sysselset- tingsandel flerbedrifts- foretak	Totalt
Produktinnovasjon	Vare	58,4	100,0	51,1	100,0	76,0
	Tjeneste	98,0	100,0	33,8	100,0	100,0
	Nytt for markedet	78,0	100,0	59,7	100,0	90,7
Prosessinnovasjon	Produksjonsmetode	82,9	100,0	37,7	100,0	83,7
	Distribusjon	72,4	85,8	52,0	100,0	93,2
	Støttefunksjon	51,4	59,3	21,5	100,0	64,9
Markedsinnovasjon	Design	59,6	100,0	54,4	100,0	88,6
	Media	57,6	72,6	58,2	100,0	71,9
	Kanal	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Prising	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Ettersom vi har ti innovasjonsindikatorer som er målt på fire ulike måter, får vi til slutt hele 40 indikatorer for innovasjon i en region.

I tabellen over har vi vist resultatene for Bjørnefjorden. Foretakene Bjørnefjorden gjør det bra for en rekke indikatorer, og det er spesielt flerbedriftsforetakene som har høy innovasjon. Dette betyr at Bjørnefjorden har noen store foretak, som også er lokalisert i andre regioner, med høy innovasjon. Det er spesielt når vi måler sysselsettingsandel i flerbedriftsforetak at Bjørnefjorden gjør det bra.

Bjørnefjorden skårer på topp for åtte av ti indikatorer.

Vi ser også at ingen av foretakene har hatt innovasjon i markedskanaler eller metoder for prising, samme hvordan indikatorene er målt.

Til høyre i tabellen har vi summert resultatene for de ti innovasjonsindikatorerne. Næringslivet i Bjørnefjorden gjør det over middels for åtte av de ti indikatorene, og spesielt høyt for innovasjon i tjenester, distribusjon, innovasjoner som er nytt for markedet og for design.

5.2 Innovasjon i Bjørnefjorden

I figur 46 ser vi hvordan Bjørnefjorden kommer ut på de ulike innovasjonsindikatorerne sammenliknet med de andre regionene.

I tillegg til indikatorene i tabell 2, har vi tatt med en indikator for den relative størrelsen til næringslivet som er omfattet av målingene. Regioner som har relativt mange bedrifter i de bransjene som er undersøkt, blir dermed ”premiert” i forhold til næringsvake regioner.

Bjørnefjorden gjør det veldig bra for en rekke indikatorer. For de tre indikatorene for produktinnovasjon, blir Bjørnefjorden rangert som nummer 4, 1 og 2. For de tre indikatorene for prosessinnovasjon blir regionen rangert som nummer 2, 3 og 17. For markedsinnovasjon spriker resultatene, og Bjørnefjorden skårer høyt for design og bruk av nye media, men lavt for markedskanaler og prising. De to siste indikatorene er de to eneste som Bjørnefjorden skårer under middels for, og er også av de to indikatorene som teller minst når alt summeres.

Bjørnefjorden har lite næringsliv, og få foretak i bransjene som er omfattet av undersøkelsen, og trekkes for dette.

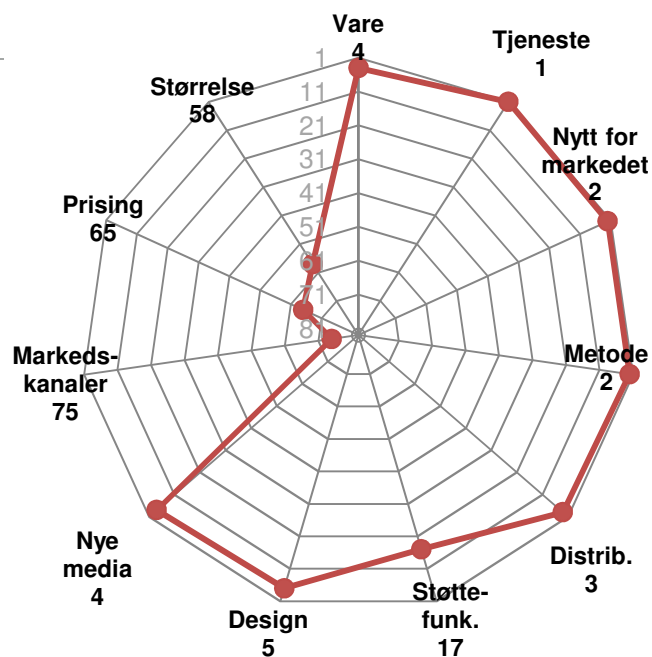
Regionene på Vestlandet

I figur 47 er indikatorene samlet i de tre hovedtypene, som igjen danner grunnlaget for en samlet innovasjonsgrad. Resultatene er vist for regionene på Vestlandet.

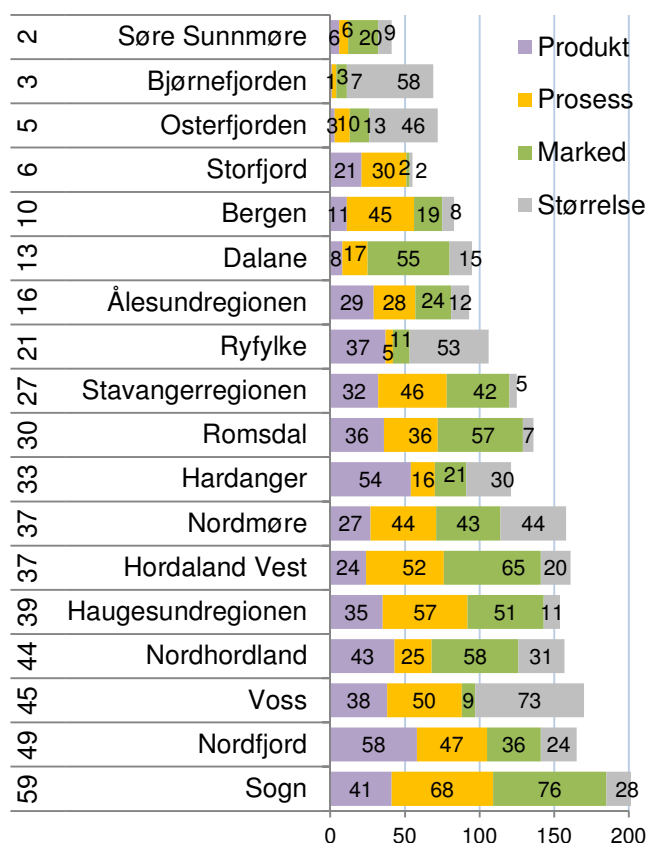
Vestlandet gjør det generelt bra, og har fem av de ti mest innovative regionene i landet.

Søre Sunnmøre er nummer to i landet, og på tredjeplass kommer Bjørnefjorden. Bjørnefjorden er nummer én for produktinnovasjon og nummer tre for prosessinnovasjon. Bjørnefjorden gjør det også bra for markedsinnovasjon, der regionen kommer på sjuendeplass, men trekkes for å ha få bedrifter i bransjene som er omfattet av undersøkelsen.

Etter Bjørnefjorden kommer Osterfjorden som nummer fem, Storfjord som nummer seks og Bergen som ti i landet.

Figur 46: Bjørnefjordens rangering med hensyn til de ti indikatorene for innovasjon i forhold til de 83 regionene i landet.

Figur 47: Rangering for hver av de tre hovedtypene innovasjon samt næringslivets størrelse for regionene på Vestlandet. Til venstre vises rangering blant de 83 regionene i landet for samlet innovasjonsgrad.

5.3 Innovative bransjer

Det er store forskjeller mellom de ulike bransjene med hensyn til andel innovative bedrifter.

Bransjene tilknyttet informasjonsteknologi, som produksjon av datamaskiner, tjenester tilknyttet informasjonsteknologi og informasjonstjenester, har en høy andel innovative foretak, både når det gjelder produkt- og prosessutvikling og markeds-innovasjon. 61,1 prosent av alle foretak som er i bransjen produksjon av datamaskiner har produktutvikling, og 31,6 prosent har introdusert produkter som er nye i markedet.

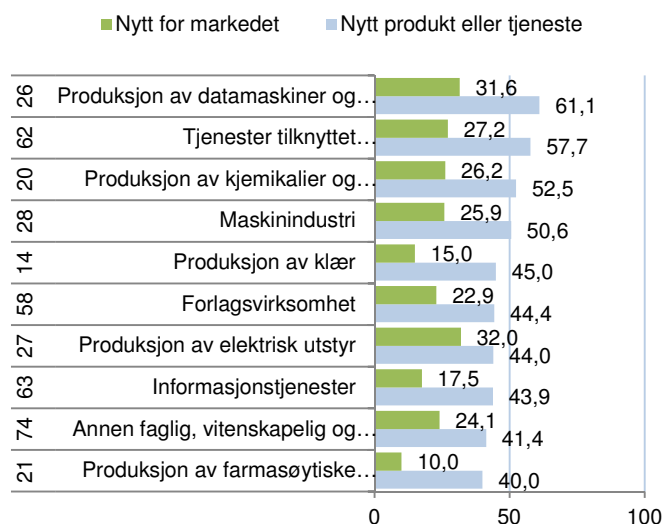
Produktutvikling trenger ikke nødvendigvis å være knyttet til teknologi. Produksjon av klær er en av bransjene med høyeste andel produktutvikling. Dette er sannsynligvis produktutvikling som ikke er teknologisk, men mer knyttet til design.

Bransjer med høy andel foretak med prosessutvikling er i stor grad de samme som har høy andel produktutvikling. I bransjene tjenester knyttet til informasjonsteknologi og telekommunikasjoner er det en høy andel av bedriftene som har introdusert nye støttefunksjoner. Det er mest sannsynlig nye støttefunksjoner basert på informasjonsteknologi. For bransjer som produksjon av kjemikalier og metaller er det mer tradisjonell utvikling av produksjonsmetoder som dominerer.

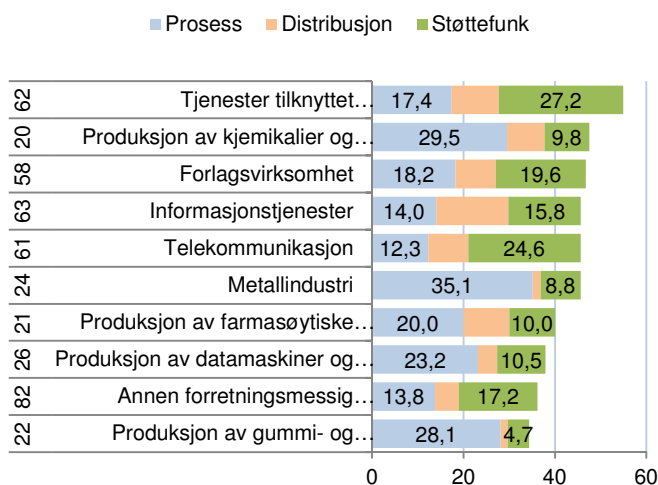
Når det gjelder markedsinnovasjoner, er det bransjen produksjon av drikkevarer som har høyest andel innovative foretak. Her er også produksjon av klær og produksjon av lær og lærvarer høyt rangert.

Noen bransjer har nesten ikke foretak med innovasjon. Det gjelder for eksempel transport og bygg og anlegg.

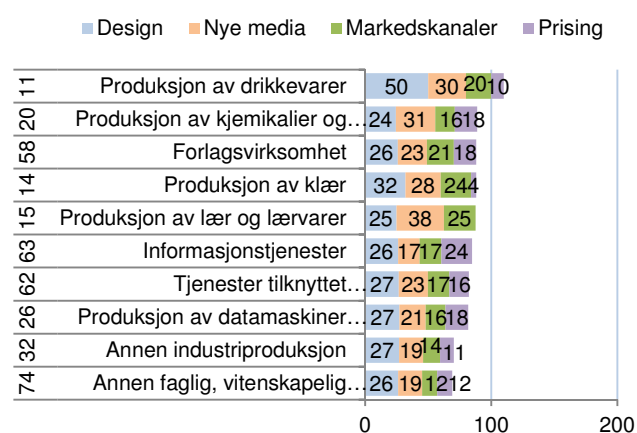
De store forskjellene i andel innovative foretak mellom bransjene, gjør at ulik bransjestruktur kan få stor betydning for andel innovative foretak i regioner. Regioner med ulik bransjestruktur vil kunne få ulik andel innovative foretak på grunn av bransjestrukturen.

Figur 48: Bransjene med høyest andel innovative foretak, produktinnovasjon. Til venstre vises bransjekode.

Figur 49: Bransjene med høyest andel innovative foretak, prosessinnovasjon. Til venstre vises bransjekode.

Figur 50: Bransjene med høyest andel innovative foretak, markedsinnovasjon. Til venstre vises bransjekode.

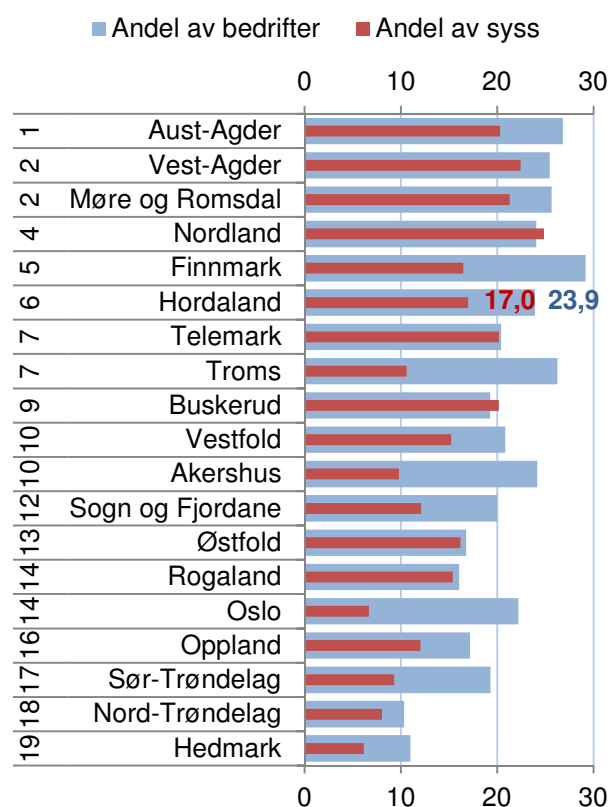
5.4 Internasjonalisering

Innovasjonsundersøkelsen inneholder også opplysninger om bedriftenes markedsorientering. Det spørres om bedriften har hovedmarkedet lokalt, nasjonalt eller internasjonalt. Dette kan vi bruke til å se hvilke områder som har det mest internasjonale næringslivet.

I figur 51 ser vi hvordan fylkene kommer ut når det gjelder internasjonalisering. Her er det brukt to forskjellige indikatorer. Den ene er andelen av bedriftene i innovasjonsundersøkelsen som oppgir at hovedmarkedet er utenfor Norge. Den andre indikatoren er andelen av privat sysselsetting i bedrifter med hovedmarkedet utenfor Norge.

Agderfylkene, Møre og Romsdal, Nordland og Finnmark har det mest internasjonale næringslivet av fylkene.

Hordaland er nummer seks av de 19 fylkene for internasjonaliseringsgrad. 23,9 prosent av sysselsettingen i Hordaland er i bedrifter hvor hovedmarkedet er utenfor Norge, mens 17 prosent av bedriftene er slike bedrifter.

Figur 51: Rangering av fylkene etter andel av bedriftene i innovasjonsundersøkelsen som har hovedmarkedet utenfor Norge, samt andel av privat sysselsetting i bedrifter med hovedmarked utenfor Norge.

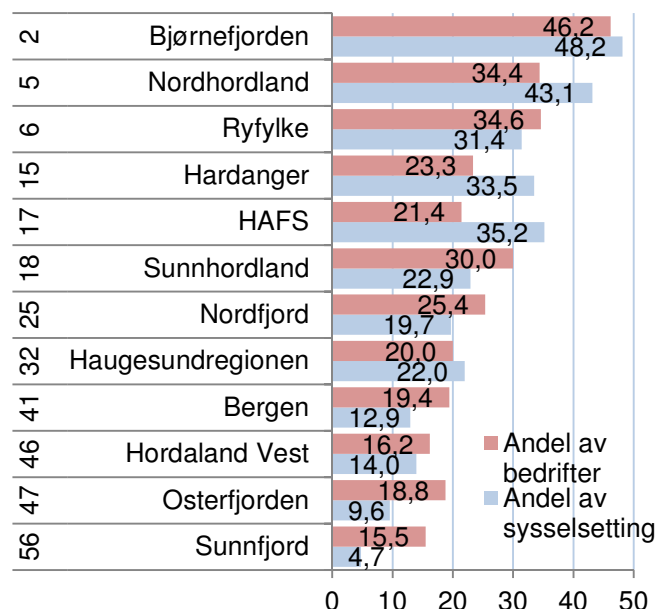
Internasjonalisering i regionene

Regionene kan også måles med hensyn til internasjonalisering i næringslivet. I figur 52 ser vi hvordan regionene i Hordaland og Sogn og Fjordane kommer ut.

Bjørnefjorden er den nest mest internasjonale næringslivsregionen i landet. 46,2 prosent av bedriftene har hovedmarkedet utenfor Norge. Kun Hitra/Frøya har et mer internasjonalt næringsliv.

Nordhordland har det femte mest internasjonale næringslivet i landet.

Bergen er så vidt mer internasjonalt enn middels av regionene som nummer 41.

Figur 52: Andel av bedriftene i innovasjonsundersøkelsen i regionene i Hordaland og Sogn og Fjordane som har hovedmarkedet utenfor Norge, samt andel av privat sysselsetting i bedrifter med hovedmarked utenfor Norge. Til venstre er regionens rangering blant de 83 regionene i landet.

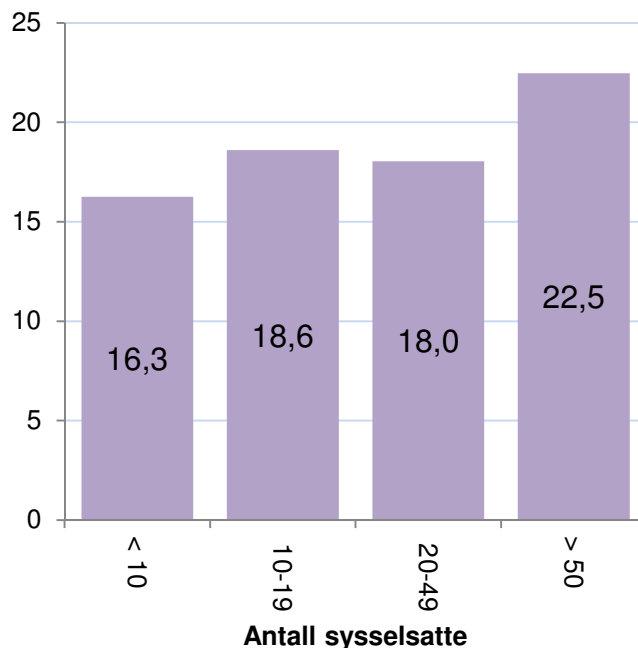
5.5 Innovasjon og størrelse

Er det en sammenheng mellom bedriftenes størrelse og sannsynligheten for at de er innovative?

I figur 53 ser vi hvordan andel bedrifter med produktutvikling varierer med størrelsen på bedriftene, målt med antall sysselsatte. Blant bedrifter med over 50 sysselsatte oppga 22,5 prosent at de hadde introdusert nye produkter. Blant bedrifter med mindre enn 10 ansatte oppga 16,3 prosent at de hadde hatt produktutvikling.

Det er tilsynelatende en sammenheng mellom bedriftenes størrelse og innovasjon. Store bedrifter har høyere sannsynlighet for å være innovative enn små bedrifter.

Store bedrifter har større ressurser og har dermed lettere for å kunne sette av midler til utvikling. Store bedrifter har også ofte et større produktspekter og dermed også flere produkter som vil kunne trenge fornying.

Figur 53: Prosentvis andel bedrifter med produktutvikling, gruppert etter bedriftens størrelse.

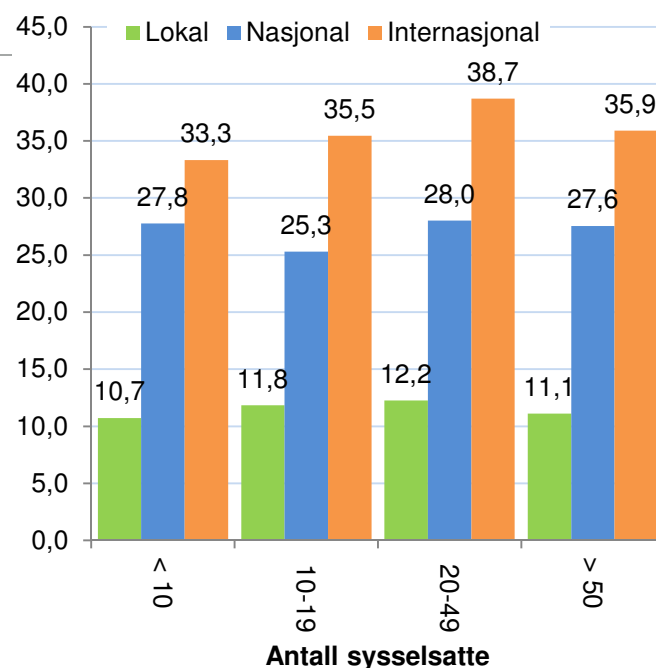
5.6 Innovasjon, størrelse og internasjonalisering

I figur 54 ser vi hvordan andel bedrifter med produktutvikling varierer mellom bedrifter med ulik størrelse og ulik markedsorientering. Vi kan se at det er en sterk sammenheng mellom markedsorientering og innovasjon. Bedrifter med hovedmarkedet utenfor Norge har langt høyere sannsynlighet for produktinnovasjon enn de andre. Bedrifter med et nasjonalt marked har også langt høyere andel innovative bedrifter enn bedrifter med et lokalt marked.

Det er imidlertid liten forskjell i andelen innovative bedrifter i ulik størrelse.

Markedsorienteringen til bedriften synes dermed å være langt viktigere enn størrelsen for om bedriften er innovativ.

De store bedriftene er oftere internasjonalt orientert, mens de minste ofte er lokalt orientert. Det er årsaken til at vi fikk den tilsynelatende positive sammenhengen mellom størrelse og innovasjon i figur 53.

Figur 54: Prosentvis andel bedrifter med produktutvikling, gruppert etter størrelse og markedsinnretning.

5.7 Innovasjonsklima

Hvis et fylke har høy innovasjonsfrekvens på grunn av at de har et næringsliv med mange bedrifter og foretak i bransjer med høy innovasjon, kan dette gi et litt feilaktig bilde av hvor sterk fylket er på innovasjon. Vi ønsker derfor å se på hvordan fylkene gjør det når vi tar hensyn til bedriftenes bransje og størrelse målt i antall ansatte. Dette har vi gjort gjennom logistiske regresjoner der de enkelte innovasjonsindikatorerne er brukt som avhengig variabel. Resultatet kan brukes til å se hvor høy andel innovasjonsforetak de enkelte fylkene har, gitt bransjestruktur og størrelse. Dette kaller vi innovasjonsklima. Hvis et fylke har høy innovasjonsandel gitt bransje og størrelse, betyr det at regionen har et sterkt innovasjonsklima.

I figur 55 ser vi rangeringen til Hordaland for de ulike indikatorene når vi tar hensyn til bransje og størrelse. Hordaland gjør det bra på flere av indikatorene for produktinnovasjon og markedsinnovasjon. Hordaland er nest beste fylke for nye måter for produktplassering eller salgskanaler.

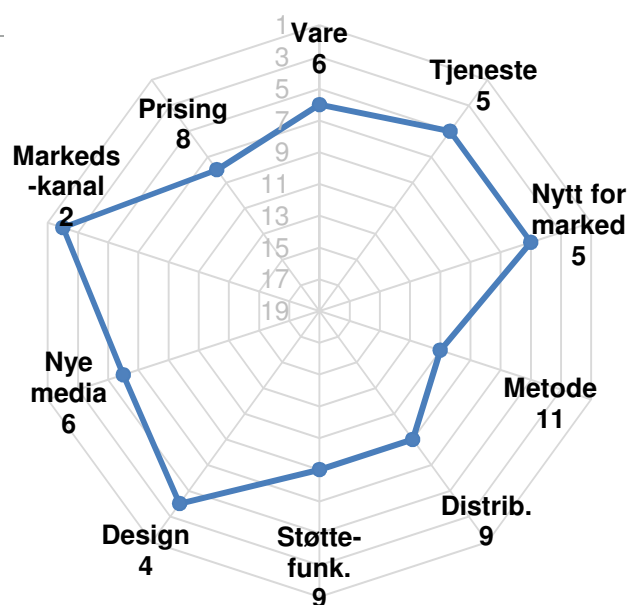
Innovasjonsfrekvens og innovasjonsklima er ikke direkte sammenliknbar, siden datagrunnlaget er litt uliktⁱⁱⁱ.

Figur 56 viser de standardiserte koeffisientene fra regresjonen for samlegruppene. Verdiene er vektet på samme måte som tidligere, som blant annet betyr at produktinnovasjon får høyest betydning. Oslo er brukt som referansefylke. Verdiene til Oslo er derfor null og betyr at Oslo er "utgangspunktet". Fylker som har positive verdier har bedre innovasjonsklima enn Oslo. Verdiene gir en indikasjon på hvor viktig de ulike innovasjonstypene er for den samlede rangeringen.

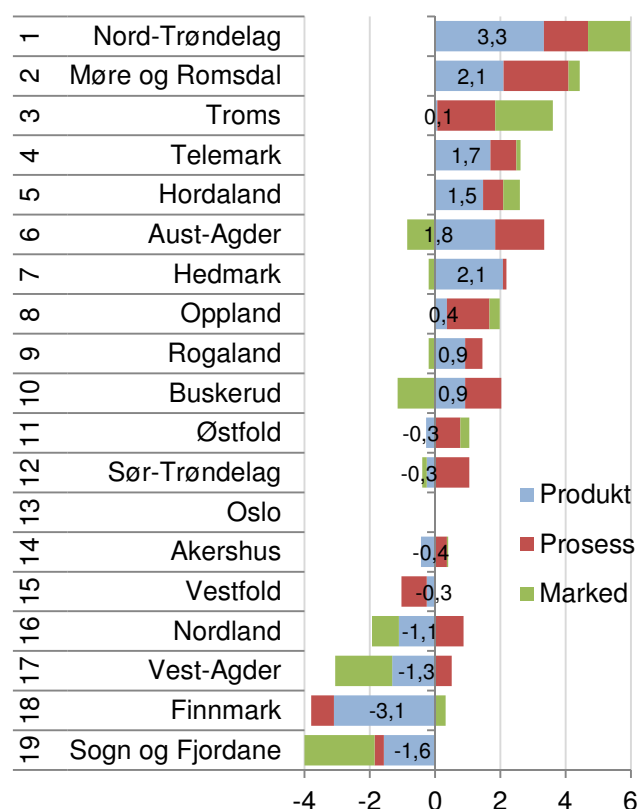
Nord-Trøndelag har sterkest innovasjonsklima, og det er spesielt innenfor produktinnovasjon Nord-Trøndelag gjør det bra. Møre og Romsdal kommer på andreplass. Begge disse fylkene hadde også høy innovasjonsfrekvens. Troms og Telemark på de to neste plassene gjør det derimot bra for innovasjonsklima, men hadde ikke høy innovasjonsfrekvens.

Hordaland er rangert på femteplass, som er samme plassering som for innovasjonsfrekvens.

Oslo og Akershus var på topp for innovasjonsfrekvens, men har svakt innovasjonsklima.

Figur 55: Hordalands rangering for de ulike innovasjonsindikatorerne når det gjelder innovasjonsklima.

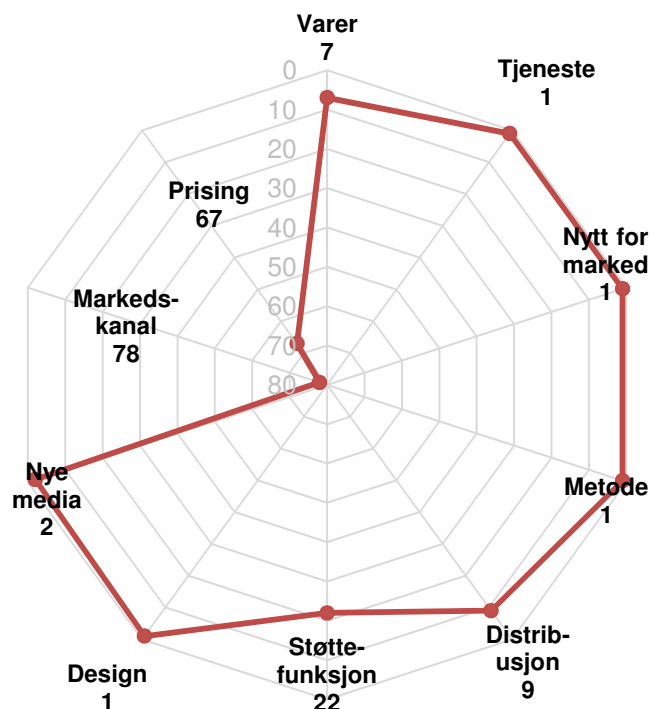
Figur 56: Innovasjonsklima for fylkene. Vektete standardiserte koeffisienter for de tre hovedgruppene innovasjonsindikatorer.

Innovasjonsklima i Bjørnefjorden

Figur 57 viser hvordan Bjørnefjorden kommer ut på rangeringen for innovasjonsklima for de ulike indikatorene.

Bjørnefjorden skårer også bra på de aller fleste indikatorene for innovasjonsklima.

Bjørnefjorden har sterkest innovasjonsklima i landet for fire indikatorer; innovasjon i tjenester, produksjonsmetoder og design, samt produkt- eller tjenesteinnovasjoner som er nye for markedet. For åtte av de ti indikatorene er Bjørnefjorden rangert fra 1. plass til 22. plass. De to eneste indikatorene Bjørnefjorden skårer under middels for er markedskanaler og prising.

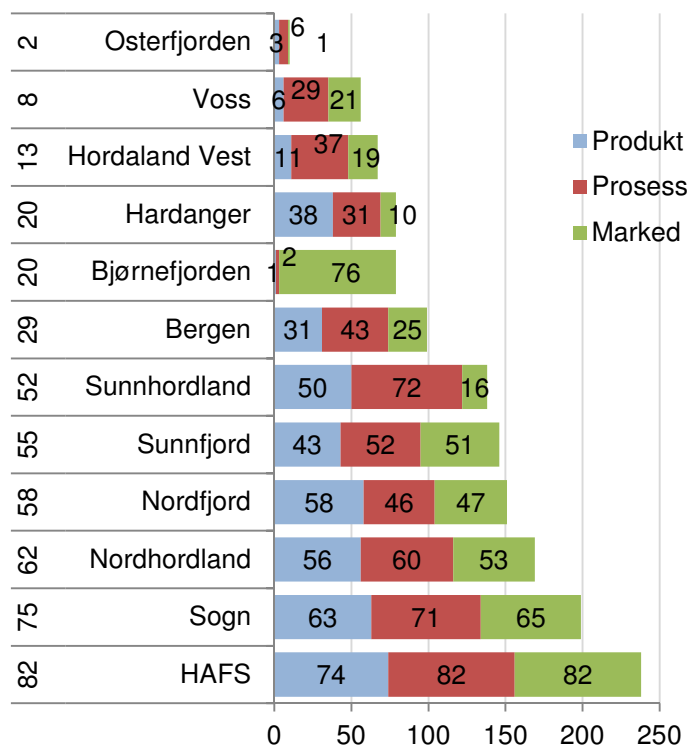

Figur 57: Bjørnefjordens rangering for innovasjonsklima med hensyn til de ti indikatorene for innovasjon.

Innovasjonsklima i regionene i Hordaland og Sogn og Fjordane

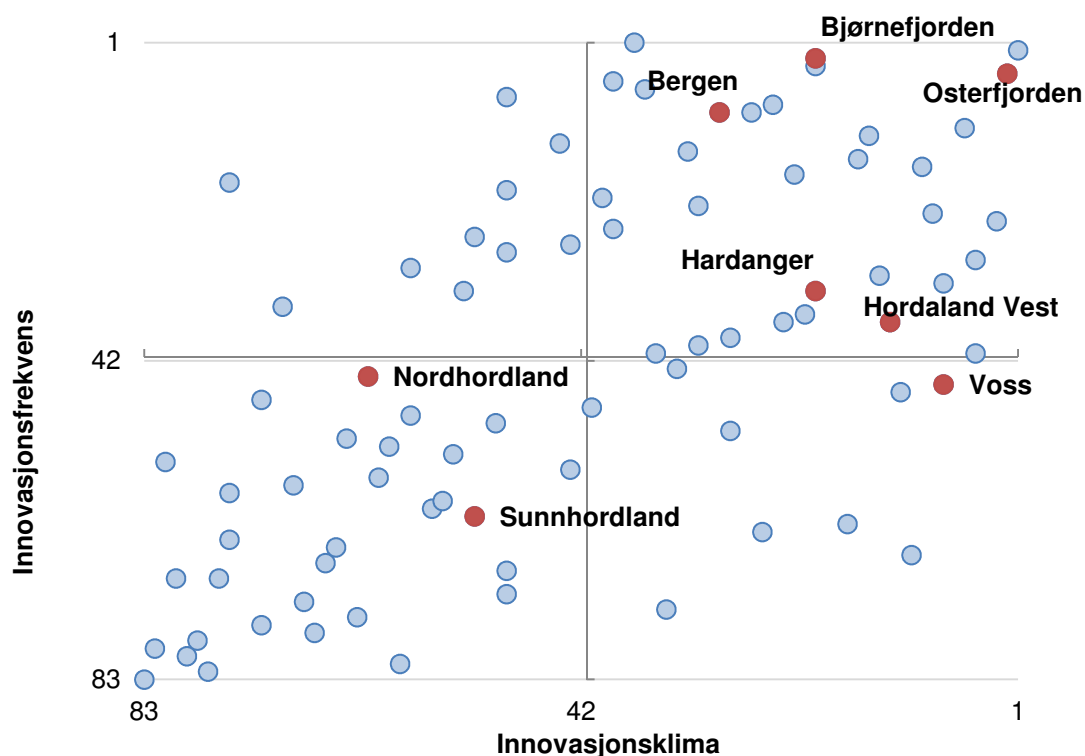
I figur 58 ser vi rangeringen til regionene for hver av de tre hovedtypene innovasjon og samlet. Også for innovasjonsklima gjør mange Hordalandsregioner det bra. Osterfjorden har det nest sterkeste innovasjonsklimaet i landet.

Bjørnefjorden blir her «kun» rangert på 20. plass, og blir forbigått av fire andre regioner i Hordaland. Dette til tross for at Bjørnefjorden blir rangert som beste region for produktinnovasjon og nest beste region for prosessinnovasjon. Det som trekker ned er at Bjørnefjorden blir rangert som nummer 76 for markedsinnovasjon.

Figur 58: Rangering for innovasjonsklima for de tre hovedtypene innovasjon for regionene i Hordaland og Sogn og Fjordane. Samlet rangering blant landets 83 regioner vist til venstre.

Innovasjonsfrekvens og innovasjonsklima

Figur 59: Regionenes rangering for samlet innovasjonsklima og innovasjonsfrekvens.

I figur 70 har vi vist rangeringen for innovasjonsklima og innovasjonsfrekvens i samme diagram. Det er interessant å se dette i sammenheng, til tross for at de to ikke er direkte sammenliknbare.

Innovasjonsfrekvensen vises på den lodrette akse. Øverst i diagrammet vises regionene med høyest innovasjonsfrekvens, mens de med lavest innovasjonsfrekvens er vist nederst i diagrammet. Aksen krysser i midten av diagrammet, slik at regionene over aksene har over middels innovasjonsfrekvens. På den vannrette aksene vises innovasjonsklima. Regionene med svakest innovasjonsklima vises til venstre i diagrammet, mens regionene med sterkest innovasjonsklima vises til høyre. Denne aksene krysser også i midten, slik at regionene til høyre for aksene har over middels innovasjonsklima.

De mest vellykkede regionene befinner seg i øvre høyre kvadrant. Disse har både over middels innovasjonsklima og innovasjonsfrekvens. Fem av de åtte regionene i Hordaland er i denne kategorien. Bjørnefjorden er rangert svært høyt på begge akse-

ne, og framstår som av de mest vellykkede innovasjonsregionene.

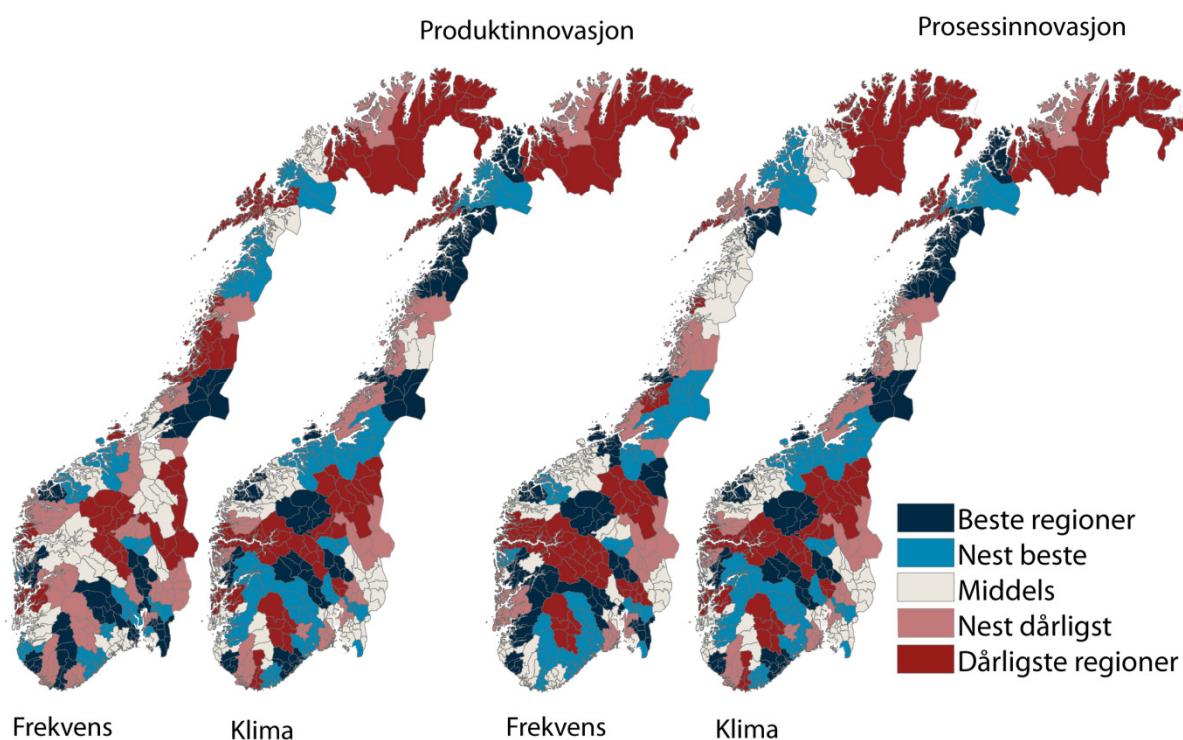
I øvre venstre kvadrant er de regionene som har høy innovasjonsfrekvens, men svakt innovasjonsklima. Disse har en bransjestruktur med høy innovasjonsfrekvens, men er ikke sterke innovasjonsregioner når man tar hensyn til bransje og størrelse.

I nedre høyre kvadrant er regionene som har under middels innovasjonsfrekvens, men over middels innovasjonsklima. Disse regionene har en mindre gunstig bransjestruktur, men har høy innovasjon tatt dette i betraktning. Disse har høyere innovasjon enn forventet ut fra bransjestrukturen. Voss er i denne kategorien.

I nedre venstre kvadrant er de regionene med både lav innovasjonsfrekvens og svakt innovasjonsklima. Nordhordland og Sunnhordland havnet her.

Vi kan se at det er en gruppe regioner som klumper seg i nedre venstre hjørne. Dette er regioner i Finnmark, Nordland og Sogn og Fjordane. HAFS er en av regionene som gjør det aller dårligst både for innovasjonsfrekvens og innovasjonsklima.

Regionale trender

Figur 60: Innovasjonsfrekvens og innovasjonsklima for produkt og prosessinnovasjon i regionene.

I figur 60 har vi sammenliknet innovasjonsfrekvens og innovasjonsklima for gruppene produktinnovasjon og prosessinnovasjon i regionene.

Flere regioner på Vestlandet har et sterkt innovasjonsklima. De regionene som har sterkest innovasjonsklima for produktinnovasjon er Bjørnefjorden, Søre Sunnmøre og Osterfjorden.

Sentrale regioner på Østlandet, som har høy innovasjonsfrekvens, har et langt svakere innovasjonsklima. En gunstig bransjestruktur gir en høy innovasjonsfrekvens.

Det er mange distriktsregioner som har et sterkt innovasjonsklima for produktinnovasjon. Deler av Telemark, Buskerud og Hedmark kommer godt ut for innovasjonsklima.

For prosessinnovasjon kommer også mange Vestlandsregioner godt ut for innovasjonsklima. Regionene som har sterkest innovasjonsklima er Søre Sunnmøre og Bjørnefjorden, som også har sterkt innovasjonsklima for produktinnovasjon. Tredje sterkeste region for prosessinnovasjon gitt bransje

og størrelse er Hitra/Frøya. Denne regionen har ikke sterkt innovasjonsklima for produktinnovasjon. Hitra/Frøya har en vellykket fiskeriindustri, der det først og fremst er på prosessiden man har mulighet til å innovere.

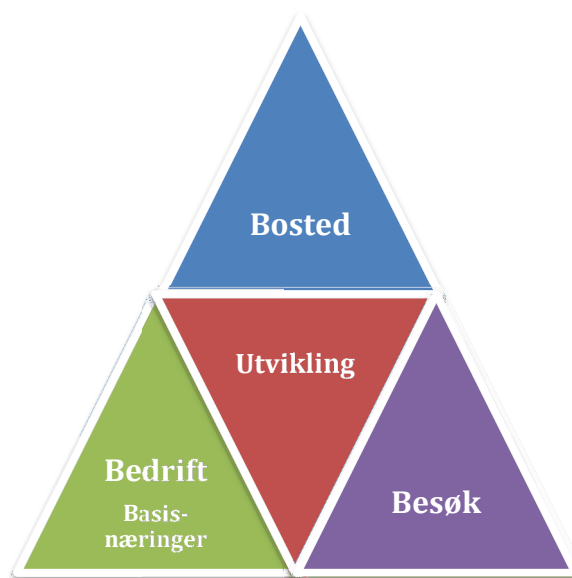
En rekke distriktsregioner i Sør-Norge viser seg å ha et betydelig sterkere innovasjonsklima enn innovasjonsfrekvens for prosessinnovasjon. Flere distriktsregioner på Østlandet kommer høyt ut på klima for prosessinnovasjon, som Nord-Gudbrandsdal, Hallingdal og Midt-Buskerud.

Finnmark gjør det dårlig både for innovasjonsfrekvens og innovasjonsklima. Enkelte regioner i Troms og Nordland kommer imidlertid bedre ut for innovasjonsklima.

Generelt er det ikke lett å finne mønstre i innovasjonsgraden mellom regionene i Norge. Det betyr at innovasjonen i næringslivet ikke følger landsdelene, men er spredt rundt i landet.

6. Attraktivitetspyramiden

Attraktivitetspyramiden er en modell for å forstå steders utvikling, vekst eller nedgang. Samtidig er Attraktivitetspyramiden et verktøy for å utvikle strategier for stedsutvikling. Ideen bak Attraktivitetspyramiden er at steder utvikler seg i henhold til deres attraktivitet langs tre dimensjoner: Besøk, bosted og bedrifter. Den første versjonen av Attraktivitetspyramiden ble utviklet i 2010. I denne rapporten presenterer vi den nye versjonen – som beholder de samme prinsippene, men med noen metodiske forbedringer^{iv}.

Attraktivitetspyramiden forklarer steders vekst som et resultat av tre typer attraktivitet: Bedrifts-, besøks- og bostedsattraktivitet.

Bedriftsdimensjonen fokuserer på steders attraksjonskraft som produksjonssted for varer og tjenester som kan eksporteres til andre steder. Dette er produksjon knyttet til naturressurser, som landbruk, fiske og utvinning, vareproduserende industri og teknologiske tjenester. Vi kaller dette basisnæringer. Mange steder er basert på denne typen attraktivitet, ved at de har hatt gunstige betingelser for primærnæringer, eller for industriproduksjon gjennom nærhet til råvarer eller kraft. I dag er teknologiske tjenester en type produksjon som kan selges over lange avstander, hvor råstoffet er kompetent arbeidskraft. Teknologiske tjenester er en raskt voksende næring som har helt andre lokaliseringsbetingelser enn naturbasert næring og industri.

Mange steder har også vokst fram gjennom å være attraktive for besøk. Ofte har denne attraktiviteten

oppstått gjennom at steder har vært knutepunkter for kommunikasjoner. Attraktivitet for besøk skaper mange arbeidsplasser i næringer som er avhengige av direkte salg til kunder. Dette er næringer som tradisjonelt reiseliv, butikkhandel, aktiviteter, underholdning og kultur.

Attraktivitet som bosted er historisk sett en ny type attraktivitet, som etter hvert har blitt den tredje viktige drivkraften. Etter hvert som stadig flere pendler mellom bosted og arbeidssted har noen steder kunnet vokse utelukkende gjennom å være attraktive som bosteder. Slike steder har gjerne stor utpendling til naboregioner. For å måle attraktivitet som bosted bruker vi Attraktivitetsbarometeret. Attraktivitetsbarometeret måler steders tiltrekningskraft for innflytting når effekten av arbeidsplassveksten er trukket fra.

I dette kapitlet vil vi presentere de tre attraktivitetstypene hver for seg, og til slutt se på noen vekstfaktorer som ikke fanges opp av modellen.

6.1 Viktige trender

De siste ti årene har antall arbeidsplasser i basisnæringene sunket i Norge. Basisnæringene er industri, primærnæring og teknologiske tjenester. Basisnæringene er følsomme for konjunkturer og svinger mer enn andre.

Antall arbeidsplasser i besøksnæringene, som er næringer innenfor reiseliv, aktiviteter og handel, har økt med 14 prosent fra 2000 til 2010.

Arbeidsplasser knyttet til lokal bosetting øker mest. Dette er arbeidsplasser i kommunene og private arbeidsplasser i undervisning og helse og omsorg.

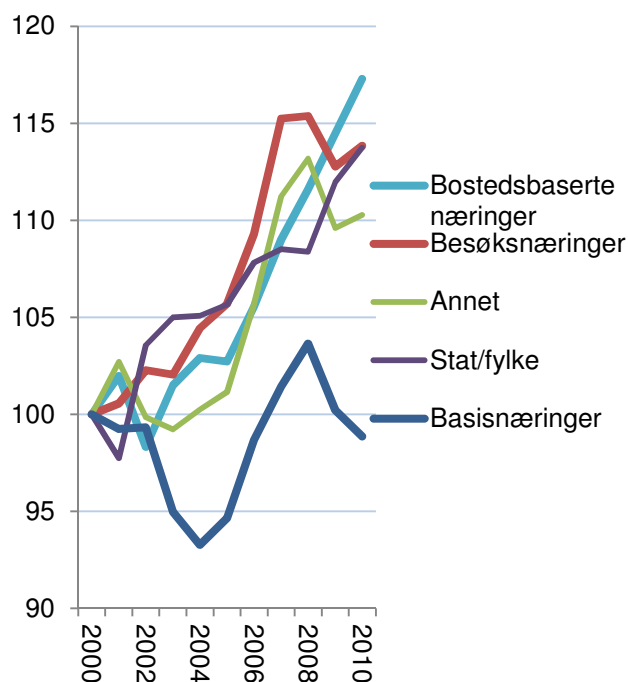
Disse tre typene av arbeidsplasser er knyttet til hver sin akse i attraktivitetspyramiden. Etter hvert som bostedsbaserte næringer og besøksnæringer vokser, blir attraktivitet for besøk og bosetting gradvis mer viktig, mens attraktivitet for bedrifter i basisnæringene gradvis blir mindre enerådende. Tidligere var regional utvikling sterkt fokusert på konkurranseutsatte næringer i basisnæringene. I dag må en også ta hensyn til de andre attraktivitetsdimensjonene.

Sammensetningen av arbeidsplassene

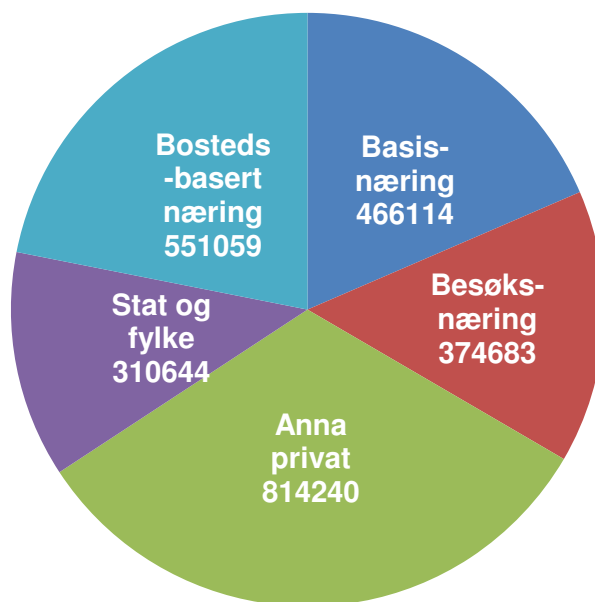
I figur 62 viser vi hvordan de ulike kategoriene av arbeidsplasser er fordelt i Norge i 2010.

Basisnæringene teller 466 000 arbeidsplasser, og er fremdeles større enn besøksnæringene, som har 375 000 arbeidsplasser. De bostedsbaserte næringene har i dag flere arbeidsplasser enn basisnæringene, men i 2000 var basisnæringene større enn de bostedsbaserte næringene.

Andre private næringer er hovedsaklig tjenester som ikke er direkte konkurranseutsatte. Både arbeidsplasser i stat/fylke og de andre næringene er ofte senterfunksjoner som er konsentrert til de største byene og regionale sentra. I våre analyser blir veksten i disse arbeidsplassene på et sted betraktet som en funksjon av stedets attraktivitet i sum langs de tre aksene. Men her vil også veksten kunne variere en del. Dette vil vi se nærmere på i kapittel 7.1.

Figur 61: Utvikling i antall arbeidsplasser i Norge i basisnæringer, besøksnæringer og bostedsbaserte næringer, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 62: Fordeling mellom ulike kategorier av arbeidsplasser i Norge i 2010.

6.2 Bedriftsattraktivitet

Begrepet bedriftsattraktivitet forsøker å fange opp at mange steder har grodd opp på grunn av at det har vært gunstig å produsere varer og tjenester for salg til andre regioner. Mange steder i Norge har en slik historisk bakgrunn, enten i naturressurser som fisk og landbruksarealer eller tilgang på kraft eller havner. Etter hvert har teknologibaserte tjenester vokst opp til en betydelig næring. Dette er tjenester som ikke er lokale, men som også selges i et nasjonalt eller internasjonalt marked.

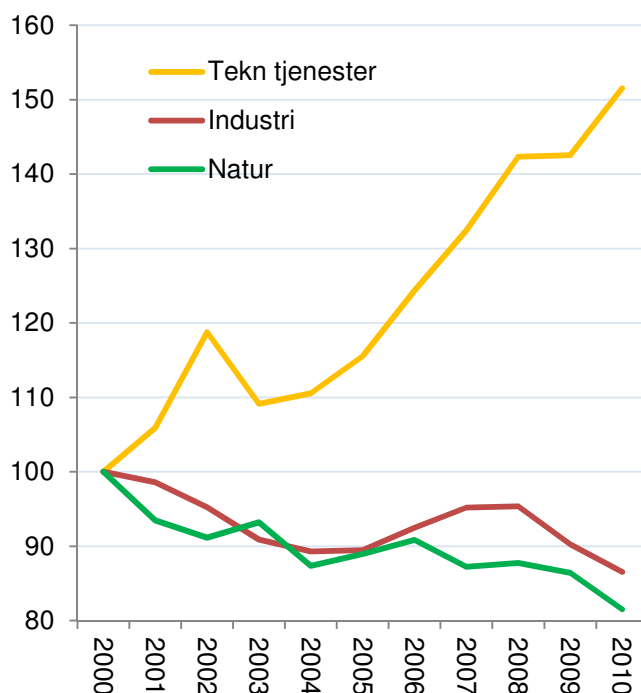
Vi kaller disse næringene basisnæringer. Vi kunne ha brukt begrepet konkurranseutsatte næringer, men mange vil hevde at landbruket ikke er konkurranseutsatt. Landbruksproduksjonen i Norge er imidlertid ikke lokalt basert, fordi produktene stort sett omsettes utenfor de stedene hvor produksjonen foregår.

Mens naturbaserte næringer, i hovedsak primærnæringene, og industrien har synkende sysselsetting, øker sysselsettingen i de teknologiske tjenestene sterkt. Distriktene har et fortrinn når det gjelder industri og naturbasert næring, ettersom de har tilgang til arealer og naturressurser. For teknologiske tjenester er det kompetente hoder som er råvarene. Disse finnes det flest av i byene. Denne utviklingen er en av drivkreftene til sentraliseringen.

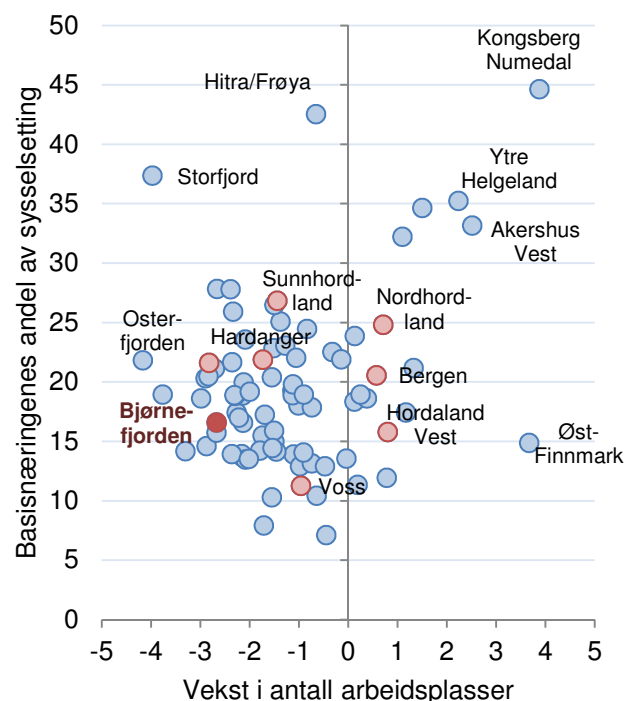
I figur 64 har vi vist nivå og vekst for basisnæringene i regionene i Norge. Kongsberg/Numedal har både høyest konsentrasjon av basisnæringer, og har samtidig hatt sterkest vekst. Når vi beregner veksten har vi målt veksten i antall prosentpoeng av samlet sysselsetting i regionen. Veksten i Kongsberg/Numedal tilsvarer dermed nesten fire prosent av samlet sysselsetting i regionen.

Bjørnefjorden har en forholdsvis liten andel av sysselsettingen i basisnæringene. 16,6 prosent av samlet sysselsetting i Bjørnefjorden er knyttet til basisnæringer i egen region.

Det har i tillegg vært en stor nedgang i antall arbeidsplasser i basisnæringene i Bjørnefjorden, tilsvarende 2,7 prosent av samlet sysselsetting. Få regioner i Norge har hatt like stor nedgang i denne perioden.

Figur 63: Utvikling i antall arbeidsplasser i perioden 2000-2010 i Norge i forskjellige kategorier av basisnæringer, indeksert slik at nivået i 2000=100.

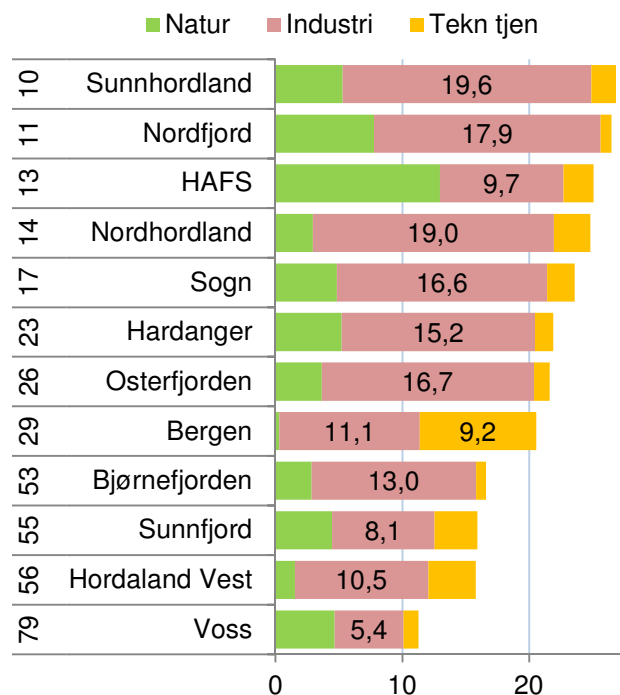
Figur 64: Andel samlet sysselsetting og vekst i antall arbeidsplasser i basisnæringer i prosentpoeng av samlet sysselsetting siste tre år for de 83 regionene i landet.

Nivå av basisnæringene

I figur 65 ser vi hvordan basisnæringene er fordelt på de tre kategoriene. Industrien er den største næringen av disse på landsbasis, og også i regionene i Hordaland og Sogn og Fjordane.

Bjørnefjorden har under middels andel basisnæringer, og er rangert som nummer 53 i landet for andel arbeidsplasser i basisnæringer. Industri er den største næringen, og antall arbeidsplasser i industrien tilsvarer 13 prosent av den totale sysselsettingen i regionen. Bjørnefjorden har få arbeidsplasser i teknologiske tjenester, som er en vekstnæring.

Sunnhordland er nummer ti av de 83 regionene når det gjelder konsentrasjon av basisnæringer, hovedsakelig som følge av mange arbeidsplasser i industrien. Antall arbeidsplasser i industrien tilsvarer her over 19 prosent av sysselsettingen.

Figur 65: Antall arbeidsplasser i prosent av samlet sysselsetting i de tre kategoriene av basisnæringer i 2010. Rangering blant de 83 regionene i landet er vist til venstre.

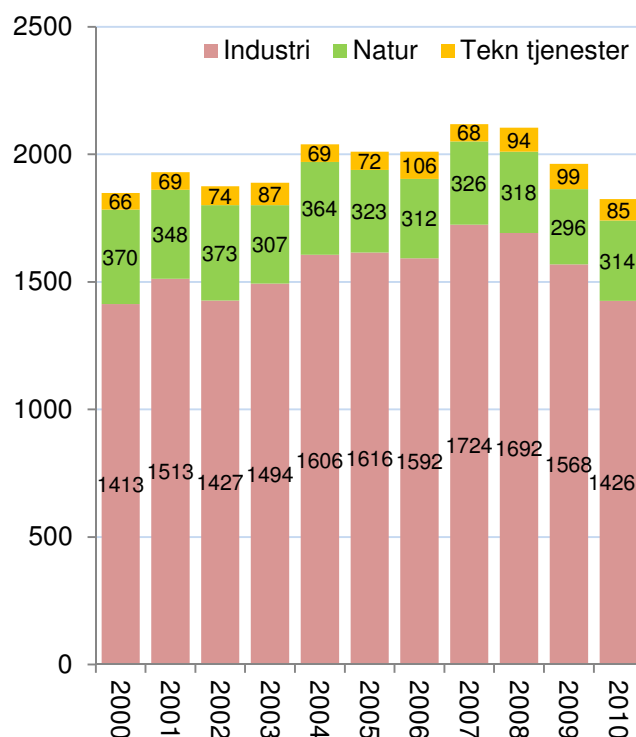
Utvikling i basisnæringene i Bjørnefjorden

I figur 66 ser vi hvordan antall arbeidsplasser i de ulike kategoriene av basisnæringer har utviklet seg i Bjørnefjorden.

Bjørnefjorden hadde en vekst i antall industriarbeidsplasser fra 2000 til 2007, men deretter har antallet arbeidsplasser sunket tilbake til nivået fra 2000. I 2010 var det bare tretten flere arbeidsplasser i industrien enn i 2000.

Det har vært nedgang i naturbaserte næringer, fra 370 arbeidsplasser i 2000 til 314 arbeidsplasser i 2010.

Det har vært en liten vekst i teknologiske tjenester, fra 66 arbeidsplasser i 2000 til 85 i 2010. Antall arbeidsplasser i teknologiske tjenester var på det meste 106 i 2006.

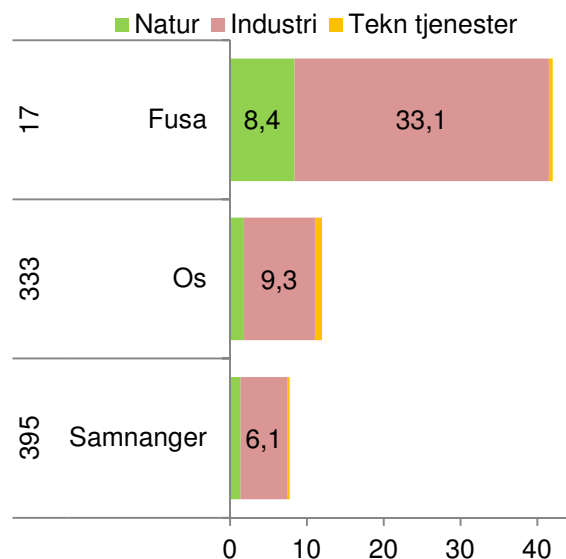

Figur 66: Utvikling i antall arbeidsplasser i de tre kategoriene av basisnæringer i Bjørnefjorden i perioden 2000-2010.

Nivå kommuner

I figur 67 ser vi at Fusa har en høy andel basisnæringer. Antall arbeidsplasser i industrien tilsvarte 33,1 prosent av sysselsettingen i kommunen i 2010. Kun femten kommuner i landet hadde større andel industriarbeidsplasser dette året. Fusa har også en del sysselsetting i naturbaserte næringer, som tilsvarte 8,4 prosent av sysselsettingen. Til sammen utgjorde antall arbeidsplasser i basisnæringer 42 prosent av sysselsettingen. Dette var 17. høyest i landet i 2010.

Det er stor kontrast til Os og Samnanger. Begge kommunene er rangert blant de 100 kommunene i landet med minst andel basisnæringer. I Os tilsvare antall arbeidsplasser i basisnæringer 12 prosent av sysselsettingen, mens i Samnanger tilsvare antall arbeidsplasser kun 7,8 prosent av sysselsettingen.

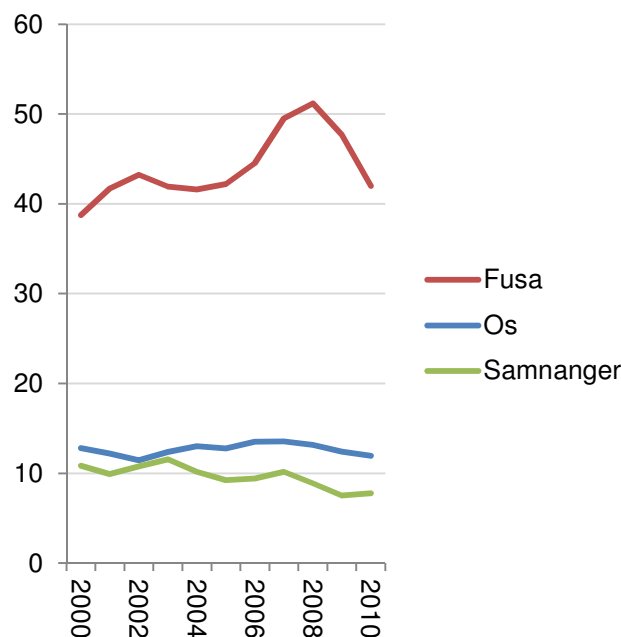
Figur 67: Antall arbeidsplasser i basisnæringene i prosent av samlet sysselsetting i 2010. Rangering blant de 430 kommunene i landet er vist til venstre.

Vekst i basisnæringene i kommunene

Kommunene i Bjørnefjorden har ganske ulik utvikling i basisnæringene.

Fusa har hatt vesentlig høyere konsentrasjon i basisnæringer enn de to andre kommunene i hele perioden. Fra 2000 til 2008 økte antall arbeidsplasser i basisnæringer, men fra 2008 til 2010 fikk Fusa sterk nedgang i basisnæringene.

Os har hatt et noenlunde stabilt antall arbeidsplasser i basisnæringer i perioden, mens Samnanger har hatt en liten nedgang.

Figur 68: Antall arbeidsplasser i basisnæringene i prosent av samlet sysselsetting i perioden 2000-2010.

6.3 Besøksattraktivitet

Noen steder har stor trafikk av personer som kommer på besøk av ulike årsaker. Slike steder får mange ekstra arbeidsplasser i besøksnæringene. Som besøksnæring regner vi med virksomheter hvor kunden må møte opp personlig. Turisme er en typisk besøksnæring, og er knyttet opp til bransjene overnatting og servering, og i økende grad til underholdning, kultur og aktiviteter. All butikkhandel er også besøksnæring. I Norge er butikkhandelen den største av besøksnæringene.

Antall arbeidsplasser innen overnatting har sunket ganske sterkt de siste ti årene. Handel og servering er næring som vokser, mens aktivitetsnæringene vokser svært raskt. Dette avspeiler en dreining fra tradisjonell overnatting til aktiviteter, kultur og underholdning.

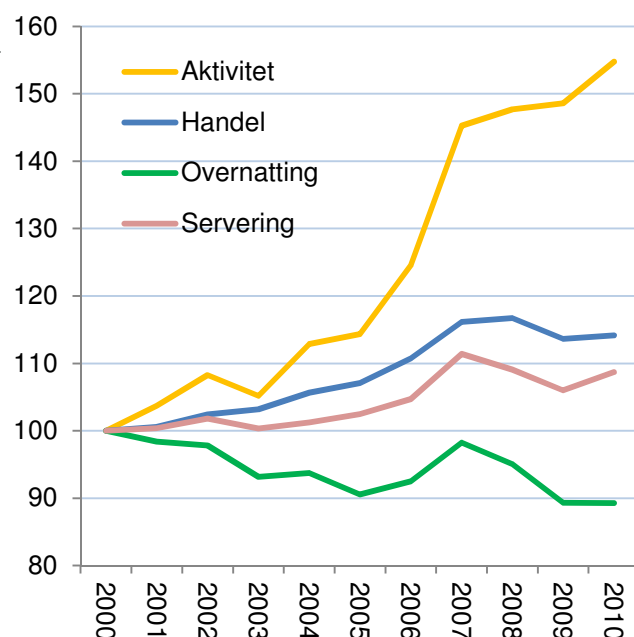
Noen steder har en ”negativ besøksbalanse”, som fører til handelslekkasje. Når vi beregner nivået til steds besøksnæring, trekker vi fra de arbeidsplassene som er antatt å betjene de som bor på stedet. Dermed vil noen steder få et nivå som er under null.

I figur 70 ser vi hvordan regionene i Norge fordeler seg med hensyn til nivået til besøksnæringene og veksten de siste tre årene.

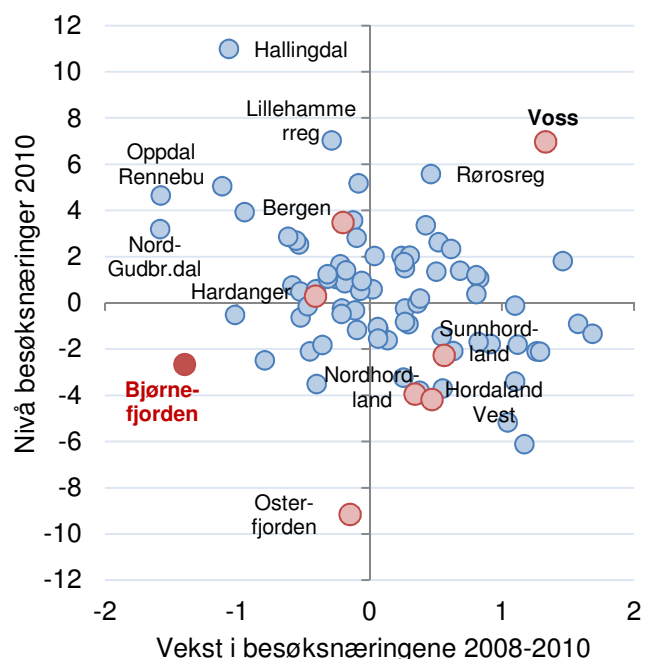
Hallingdal har det høyeste nivået, og 11 prosent av sysselsettingen i regionen er beregnet å komme av besøk utenfra. Voss er nummer tre i landet når det gjelder konsentrasjon av besøksnæring, bare Hallingdal og Lillehammerregionen har høyere nivå av besøksnæring. Besøksnæringene i Hallingdal har krympet de siste tre årene tilsvarende én prosent av sysselsettingen i regionen, mens Voss har hatt sterkest vekst av de store besøksregionene.

Bergen også en sterk besøksregion, mens Osterfjorden er regionen som har aller høyest besøksunderskudd i landet.

Bjørnefjorden har stort besøksunderskudd, og er av de regionene som har hatt størst nedgang i besøksnæring de siste tre årene.

Figur 69: Utvikling i antall arbeidsplasser i perioden 2000-2010 i Norge i forskjellige kategorier av besøksnæring, indeksert slik at nivået i 2000=100.

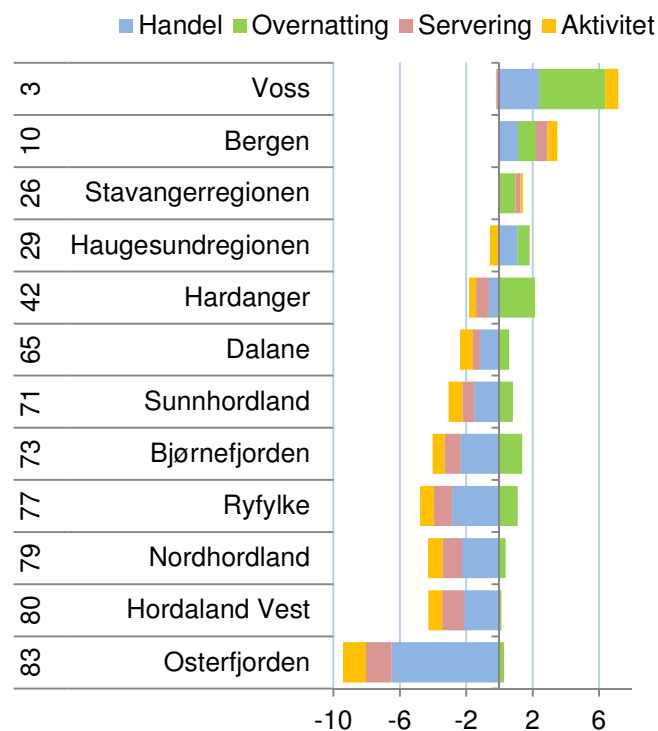
Figur 70: Andel samlet sysselsetting og vekst i antall arbeidsplasser i besøksnæring i prosentpoeng av samlet sysselsetting siste tre år for de 83 regionene i landet.

Besøksnæringene i regionene

Voss er den tredje mest utpregede besøksregionen i landet, som kommer av et stort overskudd i handel, aktivitet og mye overnatting. Bergen er den tiende mest utpregede besøksregionen i landet, og har overskudd i alle kategorier av besøksnæring.

De andre regionene i Hordaland har middels eller under middels nivå av besøksnæring. Disse har underskudd i handel, servering og aktivitet.

Bjørnefjorden er rangert som nummer 73, det vil si at det kun er ti regioner i landet som har lavere andel besøksnæring. Bjørnefjorden har et stort handelsunderskudd, og også underskudd i servering og aktivitet.

Figur 71: Antall arbeidsplasser i prosent av samlet sysselsetting i de tre kategoriene av besøksnæring. Rangering blant de 83 regionene i landet er vist til venstre.

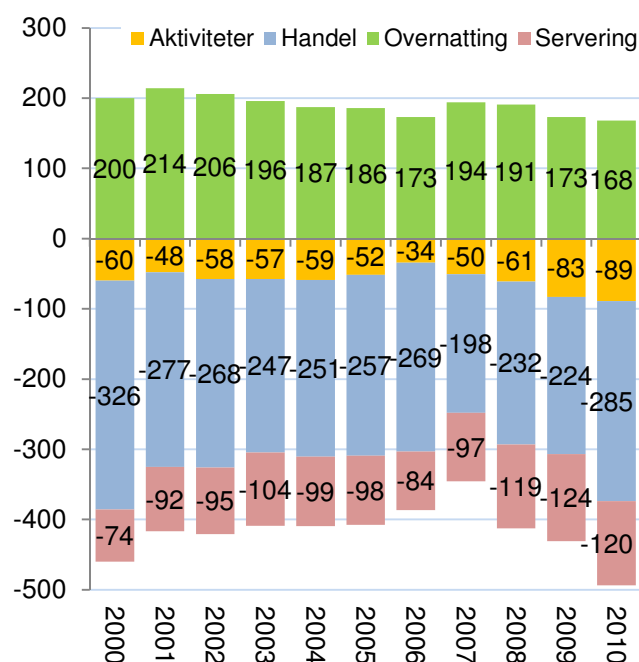
Utvikling i besøksnæringene

Antall arbeidsplasser i overnatting har gått litt ned, fra 214 arbeidsplasser i 2001, til 168 arbeidsplasser i 2010.

Bjørnefjorden har få arbeidsplasser innenfor aktiviteter, og antall arbeidsplasser i aktiviteter utviklet seg svakt. I 2000 var det 60 færre arbeidsplasser enn «normalt» ut fra folketallet, men i 2010 hadde dette underskuddet økt til 89 arbeidsplasser.

Det har blitt en liten bedring i det store handelsunderskuddet. Fra 2000 til 2007 ble handelsunderskuddet redusert fra 326 arbeidsplasser til 198 arbeidsplasser, men de tre siste årene har handelsunderskuddet igjen økt. I 2010 var 285 færre arbeidsplasser i handel enn forventet ut fra folketallet.

Antall arbeidsplasser i servering har økt fra et underskudd på 74 arbeidsplasser i 2000 til et underskudd på 120 arbeidsplasser i 2010.

Figur 72: Utvikling i antall arbeidsplasser i de tre kategoriene av besøksnæring i Bjørnefjorden i perioden 2000-2010.

Besøksnæringer i kommunene

Os er den eneste kommunen i Bjørnefjorden som har over middels nivå av basisnæringer. I likhet med de andre to kommunene, har også Os et underskudd i handel, servering og aktivitet. Arbeidsplasser i overnatting veier litt opp, slik at Os bare har et underskudd som tilsvarer 0,9 prosent av sysselsettingen. Siden mange kommuner i landet har underskudd i besøksnæringer, rangeres Os dermed som nummer 147 i landet for nivå av basisnæringer.

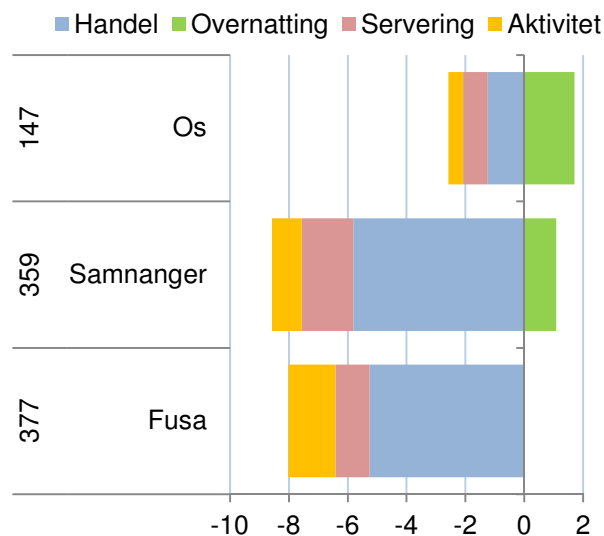
Samnanger og Fusa har et betydelig høyere handelsunderskudd. Faktisk har Samnanger høyere handelsunderskudd enn Fusa, men Fusa har ingen arbeidsplasser i overnatting. Samnanger blir rangert som nummer 359 og Fusa som nummer 377 i landet for nivå av basisnæringer.

Mange av byene i Norge har en stor andel besøksnæringer. Dette trekker snittet opp, og fører til at mange mindre kommuner har besøksunderskudd. Bergen har overskudd av alle typer besøksnæringer, og innbyggerne i Bjørnefjorden benytter seg sannsynligvis av tilbudet i Bergen. Dette bidrar til at kommunene i Bjørnefjorden har besøksunderskudd, mens Bergen får besøksoverskudd.

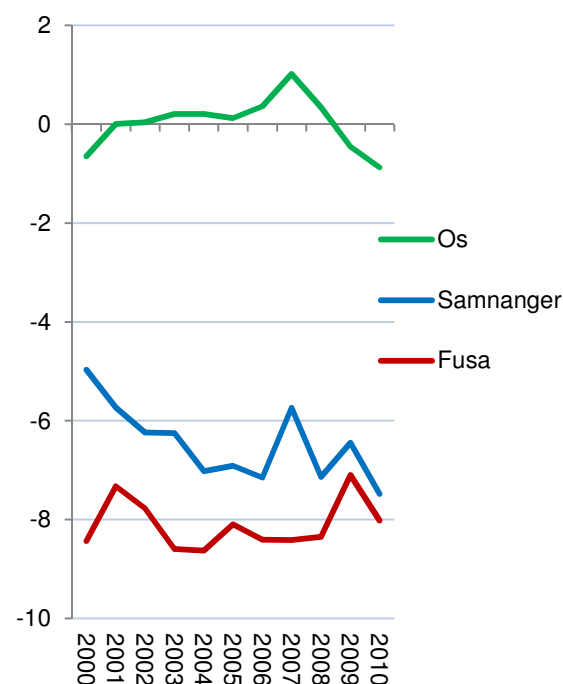
Utvikling i besøksnæringer i kommunene

Os har hatt et nivå av besøksnæringer som står i forhold til folketallet i store deler av perioden. I 2007 var nivået litt høyere enn folketallet tilsa, men det ble nedgang i besøksnæringer i årene som fulgte.

Samnanger har hatt en nedgang i besøksnæringer i perioden 2000-2010, mens Fusa har hatt et ganske jevnt, men lavt nivå av besøksnæringer.

Figur 73: Antall arbeidsplasser i besøksnæringerne i prosent av samlet sysselsetting i 2010. Rangering blant de 430 kommunene i landet er vist til venstre.

Figur 74: Utvikling i antall arbeidsplasser i besøksnæringerne i prosentpoeng av samlet sysselsetting i kommunene i Bjørnefjorden i perioden 2000-2010.

6.4 Bostedsattraktivitet

Attraktivitetsbarometeret er en metode for å måle hvilke geografiske områder som er attraktive som bosteder. Telemarksforskning har publisert Attraktivitetsbarometeret for norske kommuner og regioner siden 2006.

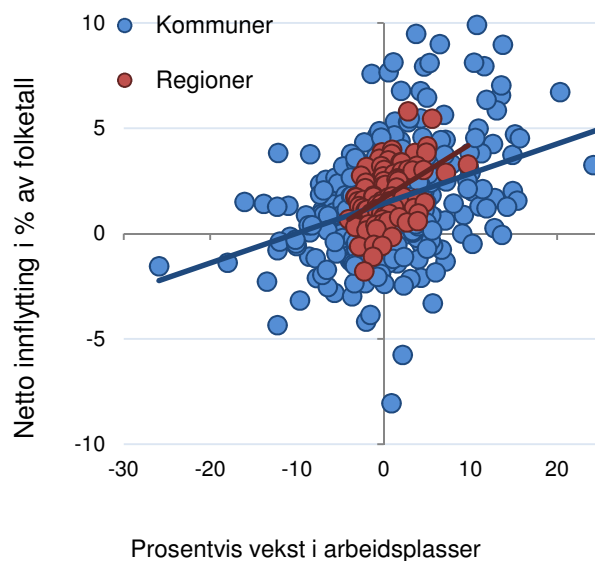
Det er en positiv sammenheng mellom arbeidsplassvekst og innflytting. Steder som har vekst i arbeidsplasser får som regel innflytting, mens steder med nedgang i antall arbeidsplasser vil ofte få utflytting.

Attraktivitetsbarometeret er basert på at nettoflyttingen til mange kommuner og regioner avviker fra det som er forventet ut fra arbeidsplassveksten. Noen steder får sterk innflytting uten at det kan forklares med arbeidsplassveksten. Dette må da skyldes at det er andre forhold enn arbeidsplassvekst som tiltrekker seg innflyttere. Attraktivitetsindeksen er avstanden mellom den faktiske nettoflyttingen til en kommune eller en region, og den forventede nettoflyttingen gitt arbeidsplassveksten. I figur 75 vil dette tilsvare den vertikale avstanden mellom kommunens eller regionens faktiske plassering og linjen som viser den statistiske forventede nettoflyttingen. Denne differansen kan indikere hvor høy vekst regionen har hatt i folketallet i perioden på grunn av regionens attraktivitet.

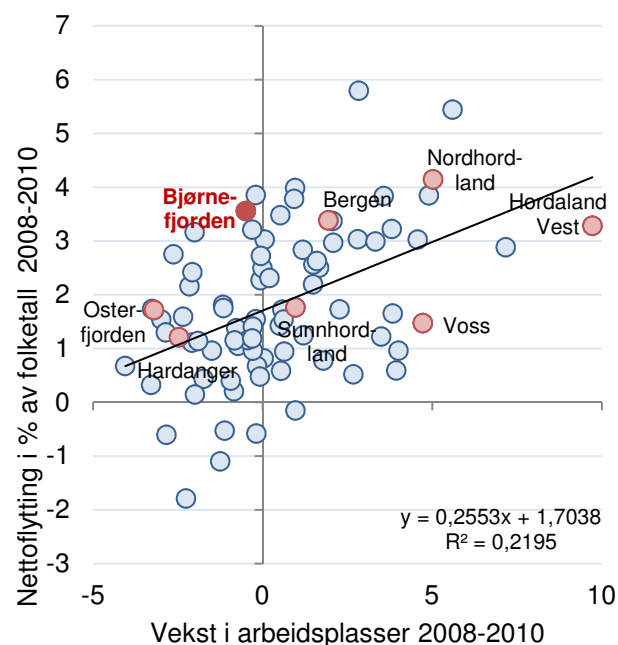
Attraktivitetsbarometeret for regioner

I figur 76 ser vi hvordan nettoflyttingen og arbeidsplassveksten henger sammen for de 83 regionene i landet i den siste treårsperioden. Den høye innvandringen fra utlandet gjør at de aller fleste regionene har netto innflytting.

Bjørnefjorden har høy innflytting til tross for at det har vært nedgang i arbeidsplasser. Nettoinnflyttingen har vært mye høyere enn forventet, og Bjørnefjorden blir dermed karakterisert som attraktiv som bosted i denne perioden. Bjørnefjorden har vært den mest attraktive bostedsregionene i Hordaland de siste tre årene.

Figur 75: Norske kommuner og norske regioner fordelt etter prosentvis vekst i antall arbeidsplasser og nettoflytting inkludert innvandring i prosentpoeng av folketallet i perioden 2008-2010.

Figur 76: De 83 politiske regionene etter prosentvis vekst i arbeidsplasser og nettoflytting inkludert innvandring i perioden 2008-2010. Regionene i Hordaland er markert med rødt.

Endring av Attraktivitetsbarometeret

Attraktivitetsbarometeret for 2011 er litt endret fra tidligere år. Fram til i fjor tok vi utgangspunkt i den innenlandske flyttingen mellom regioner og kommuner. Det er imidlertid skjedd en utvikling i type og nivå av innvandring, som har stor betydning for regional utvikling i Norge. Som vi kan se i figur 77, har innvandringen til Norge de siste fire årene økt til et nivå som er langt høyere enn noen sinne tidligere. Metoden bak Attraktivitetsbarometeret er derfor endret for å reflektere den nye virkeligheten for norske kommuner og regioner.

Tidligere var innvandringen til Norge i hovedsak knyttet til flukt eller familiegjenforening. Da var det ikke naturlig å knytte denne innvandringen til attraktivitet, ettersom innvandrerne i liten grad valgte bosted selv. Etter hvert har innvandringen økt sterkt, og da i form av arbeidsinnvandring fra tidligere Øst-Europa og dels livsstilsinnvandring fra Nederland og Tyskland. Dette er innvandring som er knyttet til stedenes kvaliteter. Derfor vil vi nå basere Attraktivitetsbarometeret på all flytting, både innenlands og innvandring fra utlandet.

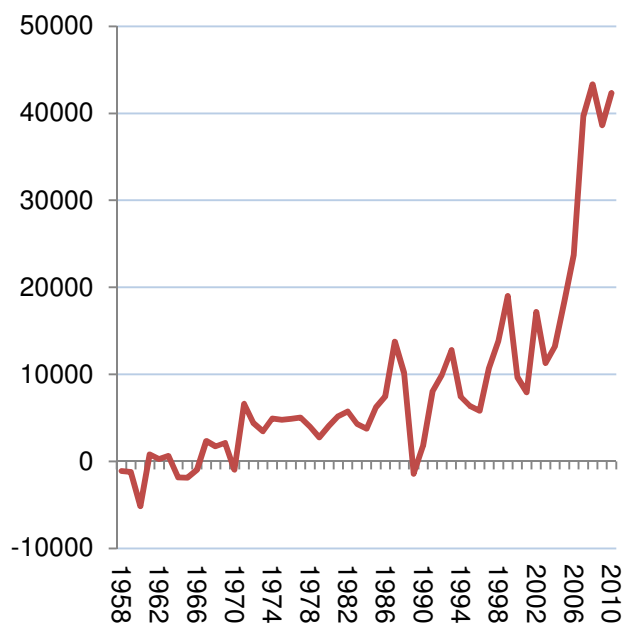
I det nye Attraktivitetsbarometeret ser vi på tre ulike typer flyttestrømmer; innvandring fra utlandet, innenlands flytting av innvandrerbefolkningen og innenlands flytting av andre, det vil si de uten innvandringsbakgrunn. Innvandrerbefolkningen er innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre som bor i Norge.

Attraktivitetsindeksen for Bjørnefjorden

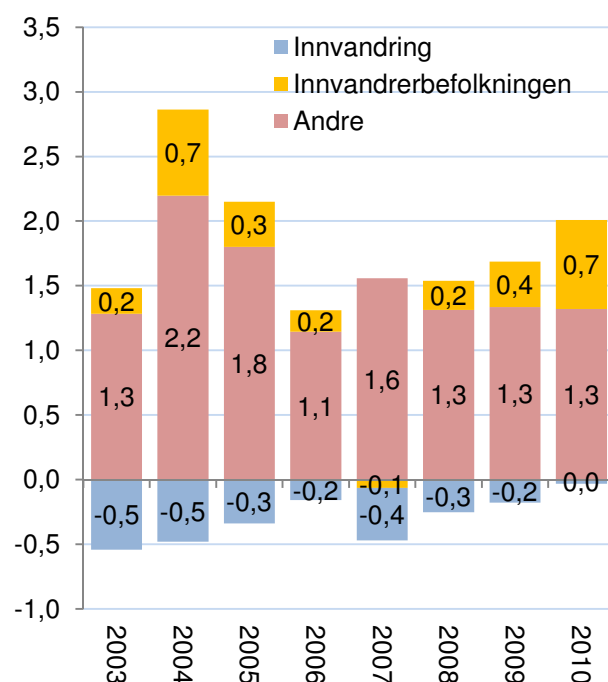
I figur 78 ser vi attraktivitetsindeksen, som viser avstanden mellom forventet og faktisk flytting, splittet opp i de tre typene flytting.

Bjørnefjorden har først og fremst vært attraktive for dem uten innvandrerbakgrunn i hele perioden, men regionen har også vært attraktiv for innvandrerbefolkningen som bor i Norge i alle periodene, med unntak av én.

Bjørnefjorden har hatt litt mindre innvandring enn forventet, men den negative differansen har blitt redusert av løpet av perioden. I den siste perioden har Bjørnefjorden hatt innvandring som forventet ut fra arbeidsplassveksten.

Figur 77: Netto innvandring til Norge, antall personer. Data fra SSB.

Figur 78: Attraktivitetsindeksen for Bjørnefjorden fra 2003 til 2010 splittet opp i tre typer flytting.

Attraktivitetsbarometeret for kommuner

I figur 79 ser vi hvordan nettoflyttingen og arbeidsplassveksten henger sammen for kommunene i Norge og Bjørnefjorden.

Os har høyest innflytting av de tre kommunene i Bjørnefjorden. Os er også den eneste kommunen som har hatt litt vekst i antall arbeidsplasser de siste tre årene, men nettoinnflyttingen er mye høyere enn forventet ut fra den lille arbeidsplassveksten. Os blir dermed karakterisert som attraktiv for bosetting.

Fusa har hatt en liten nedgang i antall arbeidsplasser de siste tre årene, men har likevel en høyere netto innflytting enn forventet. Fusa er dermed også attraktiv, men vi kan se at avstanden til forventningslinjen ikke er ikke stor som for Os.

Samnanger har hatt netto utflytting i perioden. Til tross for nedgang i antall arbeidsplasser, var det ikke statistisk forventet at dette skulle føre til netto utflytting. Samnanger blir derfor betegnet som under middels attraktiv i denne perioden.

Kommunene i Bjørnefjorden

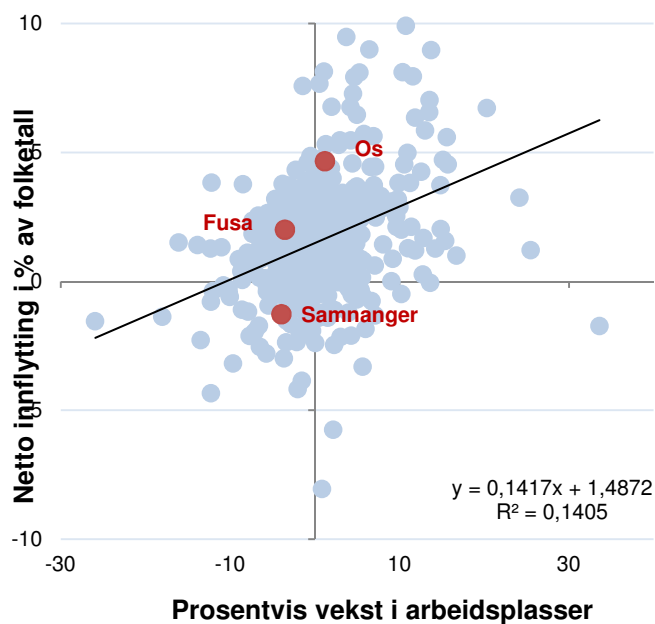
I figur 80 kan vi se hvilke grupper kommunene i Bjørnefjorden tiltrekker eller frastøter.

Os har vært den 33. mest attraktive kommunen i landet de tre siste årene. Os har vært attraktiv for de som allerede bor i Norge, spesielt for dem uten innvandrerbakgrunn, men også for innvandrerbefolkningen som bor i Norge.

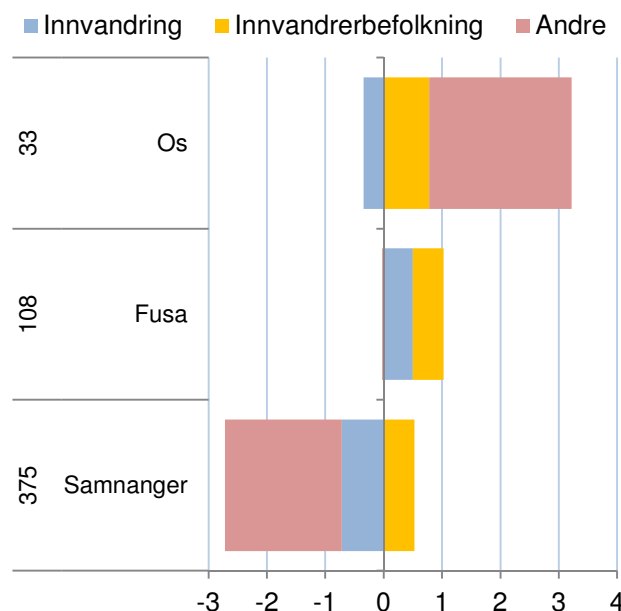
Alle kommunene i Bjørnefjorden har faktisk vært attraktive for innvandrerbefolkningen i Norge. Os og Samnanger har hatt mindre innvandring enn forventet, men Fusa har hatt mer innvandring enn forventet.

Fusa har hatt innflytting av «andre» som forventet, og blir rangert som nummer 108 i landet for samlet bostedsattraktivitet som følge av at kommunen har vært attraktiv for innvandring og innvandrerbefolkningen i Norge.

Samnanger har vært lite attraktiv for befolkningen uten innvandrerbakgrunn, og det er dette som er hovedårsaken til den lave attraktiviteten. Samnanger blir rangert på plass nummer 375 av de 430 kommunene i landet for samlet attraktivitet.

Figur 79: De 430 kommunene etter prosentvis vekst i arbeidsplasser og nettoflytting inkludert innvandring i perioden 2008-2010. Kommunene i Bjørnefjorden er markert med rødt.

Figur 80: Attraktivitetsindeksen 2008-2010 splittet opp i tre typer flytting. Rangering blant de 430 kommunene i landet for samlet attraktivitet til venstre.

Bostedsattraktivitet på lang sikt

Selv om Attraktivitetsbarometeret er basert på tall over en treårsperiode, er det for enkelte regioner ganske store variasjoner fra periode til periode. Derfor kan det være hensiktsmessig å se flere perioder i sammenheng, slik som vist i figur 81.

Bjørnefjorden har vært den mest attraktive regionen på Vestlandet de siste ni årene, og den fjerde mest attraktive regionen i landet. Bjørnefjorden har vart attraktiv i alle de tre treårsperiodene.

Også Osterfjorden og Nordhordland har vært stabilt attraktiv i disse periodene. Det er ikke tilfeldig at det er regioner som omkranser Vestlandets største by. Bergen har også vært attraktiv. Mye av Bergens vekstkraft og attraktivitet spiller over på naboregionene.

De andre større byregionene på Vestlandet, Stavangerregionen, Ålesundregionen og Haugesundregionen har også vært over middels attraktive bostedsregioner over de siste ni årene.

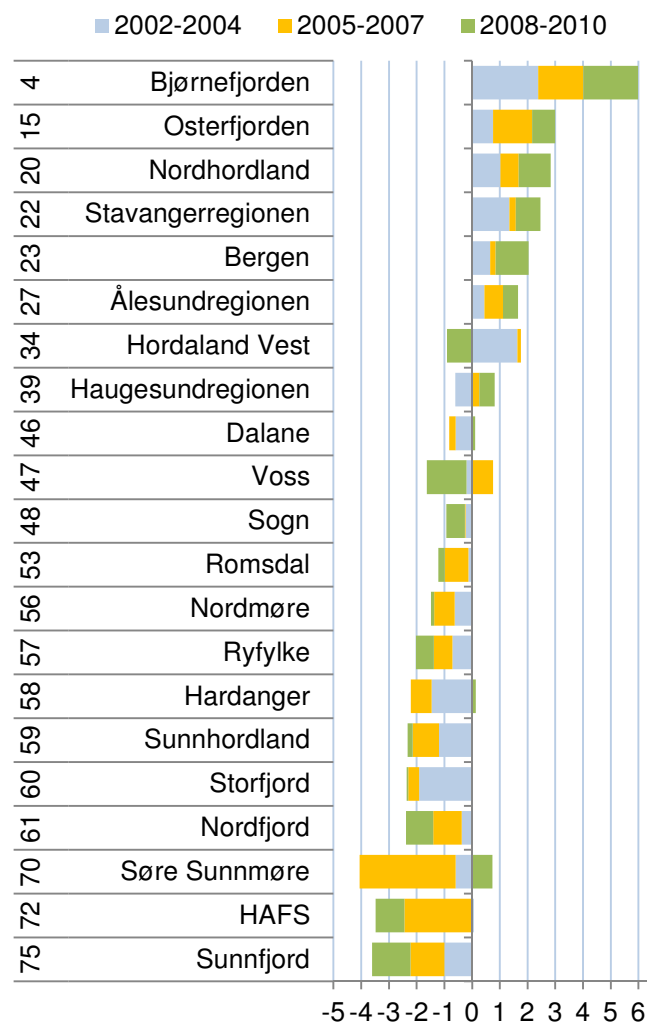
Kommunene i Bjørnefjorden

På kommunenivå ser vi at alle tre kommunene har vært over middels attraktive på lang sikt, men at de skiller seg en del i fra hverandre.

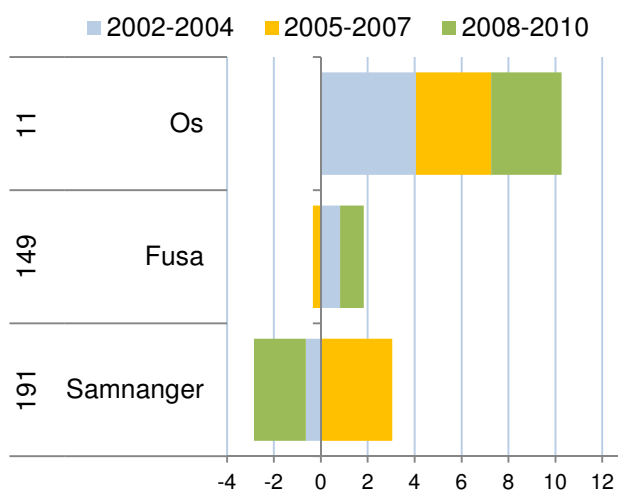
Os har hatt høy attraktivitet i alle de tre periodene, og er den ellefte mest attraktive kommunen i landet i periodene til sammen.

Fusa var over middels attraktiv i den første og siste perioden, men litt under middels attraktiv i perioden 2005-2007. Fusa blir rangert som nummer 149 for periodene samlet.

Samnanger hadde høy attraktivitet i perioden 2005-2007, men var lite attraktiv i den siste perioden. I den første perioden var kommunen litt under middels attraktiv. Samlet blir Samnanger rangert som nummer 191 for de tre periodene.

Figur 81: Attraktivitet i de tre siste treårsperiodene for regionene på Vestlandet. Til venstre vises rangering blant de 83 regionene i landet for periodene samlet.

Figur 82: Attraktivitet i de tre siste treårsperiodene for kommunene i Bjørnefjorden. Til venstre vises rangering blant de 430 kommunene i landet for periodene samlet.

Hva skaper bostedsattraktivitet?

Attraktivitetsbarometeret er en modell der steds nettoflytting ses i sammenheng med arbeidsplassveksten. Bostedsattraktivitet blir målt gjennom å bruke faktisk nettoflytting som målestokk. Steder med høyt positivt avvik fra forventet nettoflytting blir tillagt høy bostedsattraktivitet, som forklaring på den høye innflyttingen.

Det er naturligvis enda mer nyttig og interessant å finne ut hva som gjør at et sted er attraktivt som bosted. For å finne ut mer av årsaker til bostedsattraktivitet, kan vi gjøre analyser der vi måler sammenhengen mellom steds nettoflytting og en rekke andre forhold knyttet til stedet.

I dette kapitlet vil vi vise resultatet av slike analyser av nettoflyttingen der vi ser på følgende mulige forklaringsfaktorer i tillegg til arbeidsplassveksten:

Arbeidsmarkedsintegrasjon er summen av innpendling i prosent av arbeidsplasser og utpendling i prosent av sysselsetting. Det gir et mål for pendlingsmuligheter.

Størrelse er målt som antall innbyggere. Arbeidsmarkedsintegrasjonen og størrelsen vil til sammen erstatte sentralitetsmål, som ofte blir brukt i slike analyser. I analysene brukes logaritmen av folketallet.

Nabovekst er veksten i antall arbeidsplasser i tilstøtende områder. For kommuner er det veksten i tilhørende region utenfor kommunen, og for regioner er det veksten i fylket utenfor regionen.

Kulturindeks. Som indikator for kultur har vi brukt norsk kulturindeks^v, som er utarbeidet av Telemarksforskning. Kulturindeksen skal gi et godt bilde av om en kommune har mye kultur.

Kafétetthet er antall arbeidsplasser i kafeer, restauranter og puber i prosent av innbyggertallet.

Utdanningsnivå er andelen av den sysselsatte befolkningen med minst tre år høgskoleutdanning.

Universitet eller høgskole er målt som antall ansatte i høgskole eller universitet i prosent av befolkningen. Dette målet er null der det ikke er høgskole.

Boligbygging er målt som antall ferdigstilte boliger siste tre år i forhold til folketallet.

Det er naturligvis mulig å ta med mange andre mulige forklaringsfaktorer også, men det er uheldig å

ta med for mange faktorer i denne typen analyser. Vi har tidligere analysert en del andre faktorer som vi ikke har tatt med her, da det ikke ble påvist noen klare sammenhenger^{vi}.

I analysene har vi brukt en lineær regresjonsanalyse, der vi antar at nettoflyttingen til et sted blir påvirket av disse faktorene.

Resultatene av analysene viser retning og styrke på sammenheng mellom nettoflyttingen og de faktorene vi legger inn i modellen, når alle faktorene analyseres samtidig.

For at vi skal kunne tolke resultatene av denne typen analyser, er det viktig at vi kjenner retningen til årsaksforholdene. Det gjør vi nødvendigvis ikke, og derfor må en være forsiktig med å trekke basstante konklusjoner. Regional utvikling er i virkeligheten en svært kompleks prosess, og de enkle statistiske metodene vi har muligheten til å bruke er på ingen måte representative for hva som skjer i virkeligheten. Likevel vil slike analyser kunne gi økt innsikt, og er i alle tilfeller bedre enn synsing, gjetting eller anekdotiske historier om enkeltpersoners flytتهistorier.

Hva kjennetegner kommuner og regioner som er attraktive?

I tabell 3 ser vi resultater av en analyse, der vi har analysert sammenhengen mellom kommuners nettoflytting og åtte andre faktorer. Analysene er gjort i treårsperioder, dvs. 2003 er perioden 2001-2003 osv.

Det er tre faktorer som har sterk positiv korrelasjon med nettoflyttingen i hele perioden. Det er arbeidsplassvekst i kommunen, arbeidsmarkedsinntegrasjon og boligbygging.

Kafetettheten, dvs. antall ansatte i restauranter, puber og kafeer i forhold til befolkning har hatt en positiv sammenheng med nettoflyttingen i alle periodene, men med ulik styrke.

Fram til 2007 var kommunens befolkningsstørrelse signifikant positivt korrelert med nettoflyttingen, men denne sammenhengen har blitt gradvis svake, og i siste periode er det nesten ingen sammenheng.

Vekst i antall arbeidsplasser i naboregioner har hatt en positiv påvirkning på nettoflyttingen i alle periodene, men sammenhengen har ikke vært signifikant i enkeltperiodene.

Til slutt har vi tatt med to indikatorer som mange setter i sammenheng med bostedsattraktivitet: Kultur og utdanningsnivå. De statistiske sammenhengene er faktisk negative i noen perioder, men alt for svake til å være signifikante. Dermed ser det ut til at kommuners kulturtilbud ikke har noen innflytelse på bostedsattraktivitet.

Utdanningsnivået i kommunene har heller ingen signifikant sammenheng med bostedsattraktiviteten.

I tabell 4 ser vi hvordan samme analyse slår ut på regionnivå. Arbeidsplassvekst, arbeidsmarkedsinntegrasjon, befolkningsstørrelse, kafeer og boligbygging er faktorer som er positive for attraktivitet i regionene. Boligbyggingen er imidlertid langt mindre viktig for regioner, og er ikke signifikant de siste periodene. Det betyr at boligbyggingen betyr mindre for hvilken region folk flytter til, men svært mye for hvilken kommune i regionen som får innflyttingen. Også for regioner har størrelse mindre å si i siste periode.

Tabell 3: Resultat av en lineær regresjonsanalyse med nettoflytting i kommunene som avhengig variabel. Verdiene viser justerte betaverdier, og fargene angir signifikansnivå. Mørk blå/rød er signifikansnivå <0,01, lys blå/rød er signifikansnivå mellom 0,01 og 0,1. Røde tall er negative.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	,259	,244	,188	,148	,274	,272	,288	0,23
Integrasjon	,218	,201	,274	,314	,327	,253	,268	0,18
Bef.størrelse	,295	,235	,189	,178	,145	,068	,051	0,04
Nabovekst	,083	,048	,003	,053	,037	,062	,033	0,05
Kulturindeks	0,02	0,04	0,01	0,01	0,04	0,03	0,06	0,03
Kafe	0,04	0,04	0,07	0,12	0,14	0,14	0,09	0,10
Utdanningsnivå	0,09	0,06	0,02	0,02	0,04	0,04	0,08	0,01
Boligbygging	0,22	0,34	0,31	0,29	0,24	0,33	0,33	0,36

Tabell 4: Resultat av en lineær regresjonsanalyse med nettoflytting i regionene som avhengig variabel. Verdiene viser justerte betaverdier, og fargene angir signifikansnivå. Mørk blå/rød er signifikansnivå <0,01, lys blå/rød er signifikansnivå mellom 0,01 og 0,1. Røde tall er negative.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,24	0,05	0,11	0,20	0,30	0,37	0,33	0,34
Integrasjon	0,35	0,30	0,36	0,32	0,30	0,26	0,33	0,33
Bef.størrelse	0,30	0,24	0,29	0,22	0,28	0,23	0,29	0,24
Nabovekst	0,04	0,07	0,06	0,03	0,07	0,18	0,04	0,07
Kulturindeks	0,11	0,07	0,12	0,07	0,13	0,12	0,15	0,17
Kafe	0,19	0,25	0,24	0,31	0,23	0,21	0,19	0,27
Univ/høgskole	0,11	0,14	0,01	0,10	0,02	0,02	0,01	0,04
Boligbygging	0,17	0,43	0,26	0,31	0,14	0,06	0,03	0,01

Kultur viser ingen positiv sammenheng med bostedsattraktivitet for regioner. I regionanalysen har vi målt om det er høgskole eller universitet lokalisert. Et overraskende resultat er at det å ha en høgskole eller universitet i regionen ikke later til å gi økt attraktivitet, snarere motsatt.

Analyse av flytting for ulike grupper, kommuner

Til høyre viser vi resultater fra samme type analyser, men der vi har splittet opp flyttingen i de tre typene flyttestrømmer netto innvandring, netto innenlands flytting av innvandrerbefolkningen og netto innenlands flytting av øvrige.

Øverst ser vi resultater av analyse av netto innvandring. Det mest slående er at innvandringen i de siste periodene følger helt andre mønstre enn de første periodene. Tidligere var det nesten ingen sammenheng mellom høy innvandring og høy arbeidsplassvekst. I de siste periodene er arbeidsplassveksten den faktoren som i størst grad henger sammen med innvandring. Også arbeidsplassvekst i nabokommuner har sterk positiv sammenheng med innvandring. Innvandringen har også en tendens til å være høyest i kommuner med liten befolkning og liten arbeidsmarkedsintegrasjon. Tidligere var det høy innvandring til kommuner med mye kultur. Da var det mest flyktningeinnvandring, og dermed kan det se ut til at kommuner med mye kultur er kommuner som også bosatte flyktninger.

Etter at innvandrerne har bosatt seg i Norge, flytter de ofte til andre kommuner. Dermed står innvandrerbefolkningen for en ganske stor andel av flyttinger mellom kommunene, og påvirker mønstrene for attraktivitet. Innvandrerbefolkningen flytter i svært stor grad til kommuner med mange innbyggere, og som har høy arbeidsmarkedsintegrasjon. Det er typisk for kommuner i sentrale strøk. Det er en påfallende sterk negativ sammenheng mellom utdanningsnivå og innvandrerbefolkningens flytting. Det kommer kanskje av at høyt utdanningsnivå også har sammenheng med høye boligpriser.

Den delen av befolkningen som ikke har innvandringsbakgrunn foretrekker også kommuner med mange innbyggere, og som har høy arbeidsmarkedsintegrasjon. For denne delen av befolkningen er boligbygging den faktoren som har høyest korrelasjon med flyttingen. Innvandrere og innvandrerbefolkningen flytter ikke i særlig grad til steder med høy boligbygging. Både innvandrerbefolkningen og de uten innvandringsbakgrunn har en tendens til å flytte til steder med mange kafeer, men ikke til steder med høyt utdanningsnivå og mye kultur. De uten innvandringsbakgrunn flytter ikke spesielt til steder med arbeidsplassvekst lenger, det er det innvandrerne som gjør.

Tabell 5: Resultat av en lineær regresjonsanalyse med netto innvandring i kommunene som avhengig variabel. Verdiene viser justerte betaverdier, og fargene angir signifikansnivå. Mørk blå/rød er signifikansnivå <0,01, lys blå/rød er signifikansnivå mellom 0,01 og 0,1. Røde tall er negative.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,03	0,06	0,03	0,09	0,29	0,32	0,28	0,21
Integrasjon	0,08	0,12	0,11	0,03	0,05	0,12	0,16	0,21
Bef.størrelse	0,11	0,19	0,18	0,12	0,01	0,10	0,14	0,23
Nabovekst	0,01	0,08	0,09	0,11	0,09	0,08	0,14	0,19
Kulturindeks	0,11	0,15	0,15	0,17	0,04	0,05	0,08	0,06
Kafe	0,01	0,02	0,01	0,03	0,03	0,05	0,01	0,10
Utdanningsnivå	0,15	0,18	0,19	0,12	0,02	0,09	0,09	0,14
Boligbygging	0,04	0,03	0,01	0,04	0,05	0,04	0,03	0,05

Tabell 6: Analyse av innenlands nettoflytting av innvandrerbefolkningen på kommunenivå.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,10	0,12	0,09	0,10	0,01	0,02	0,01	0,05
Integrasjon	0,18	0,21	0,21	0,20	0,22	0,20	0,25	0,25
Bef.størrelse	0,24	0,26	0,26	0,21	0,15	0,15	0,16	0,19
Nabovekst	0,04	0,02	0,05	0,02	0,03	0,02	0,02	0,03
Kulturindeks	0,08	0,07	0,09	0,11	0,17	0,14	0,09	0,05
Kafe	0,00	0,04	0,03	0,01	0,08	0,12	0,06	0,02
Utdanningsnivå	0,16	0,18	0,16	0,12	0,11	0,14	0,17	0,18
Boligbygging	0,05	0,03	0,05	0,07	0,12	0,13	0,09	0,07

Tabell 7: Analyse av innenlands nettoflytting av den øvrige befolkningen på kommunenivå.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,24	0,18	0,12	0,08	0,13	0,13	0,14	0,06
Integrasjon	0,18	0,17	0,25	0,29	0,32	0,31	0,34	0,26
Bef.størrelse	0,29	0,25	0,19	0,17	0,12	0,08	0,09	0,13
Nabovekst	0,08	0,03	0,03	0,00	0,01	0,02	0,09	0,13
Kulturindeks	0,04	0,01	0,04	0,04	0,05	0,00	0,06	0,02
Kafe	0,04	0,03	0,07	0,12	0,13	0,16	0,07	0,02
Utdanningsnivå	0,09	0,06	0,01	0,02	0,05	0,04	0,08	0,00
Boligbygging	0,26	0,37	0,34	0,33	0,35	0,34	0,36	0,36

Analyse med flytting for ulike grupper, regioner

Vi kan analysere flyttestrømmene til regionene på samme måte som vi gjorde for kommunene på foregående side.

Mønstrene for netto innvandring i regioner er i stor grad de samme som vi fikk for kommuner. Vekst i antall arbeidsplasser i regionen betyr mest. Vi kan se at betydningen av vekst i arbeidsplasser er økende. Samtidig øker betydningen av vekst i antall arbeidsplasser i naboregioner.

Det er også en negativ sammenheng mellom innvandring til regioner, og regionenes størrelse og arbeidsmarkedsintegrasjon. Det betyr at små, isolerte regioner har systematisk høyere innvandring. Sammenhengene er imidlertid ikke sterke.

Innvandrerbefolkningens sekundære flyttinger viser motsatte mønstre enn for den direkte innvandringen. Innvandrerbefolkningen flytter systematisk til folkerike regioner med høy arbeidsmarkedsintegrasjon. Dette er regioner på det sentrale Østlandet.

Det er også noen pussige sammenhenger mellom skår på kulturindeksen og innvandring. Det er systematisk høyere innvandring til regioner som skårer høyt på kulturindeksen, mens innvandrerbefolkningen som flytter innenlands har en systematisk lavere innflytting til regioner med høy skår på kulturindeksen.

For den delen av befolkningen som ikke har innvandrerbakgrunn, er det i siste periode ingen positiv sammenheng mellom nettoflytting og arbeidsplassvekst. Det ser faktisk ut til å være en negativ sammenheng i siste periode, mens det tidligere var klare positive sammenhenger.

Det er arbeidsmarkedsintegrasjon (pendlingsmuligheter), kafeer og boligbygging som ser ut til å være avgjørende.

Det at regionene har mye kultur, eller har høyskole eller universitet, har ingen positiv betydning. Faktisk er sammenhengene negative i alle perioder. Dette er ganske overraskende, fordi det er forhold som de fleste vil tro har positiv betydning for bostedsattraktiviteten.

Tabell 8: Resultat av en lineær regresjonsanalyse med netto innvandring i regionene som avhengig variabel. Verdiene viser justerte betaværdier, og fargene angir signifikansnivå. Mørk blå/rød er signifikansnivå <0,01, lys blå/rød er signifikansnivå mellom 0,01 og 0,1. Røde tall er negative.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,04	0,17	0,29	0,15	0,17	0,34	0,40	0,56
Integrasjon	0,10	0,09	0,01	0,05	0,00	0,07	0,13	0,22
Bef.størrelse	0,24	0,31	0,28	0,04	0,12	0,03	0,09	0,10
Nabovekst	0,09	0,07	0,01	0,14	0,29	0,32	0,26	0,33
Kulturindeks	0,25	0,22	0,33	0,44	0,41	0,24	0,16	0,05
Kafe	0,31	0,38	0,38	0,22	0,05	0,04	0,02	0,09
Univ/høgskole	0,19	0,19	0,18	0,21	0,12	0,01	0,00	0,09
Boligbygging	0,08	0,18	0,36	0,11	0,05	0,14	0,08	0,23

Tabell 9: Analyse av innenlands nettoflytting av innvandrerbefolkningen på regionnivå.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,10	0,05	0,17	0,02	0,10	0,11	0,06	0,01
Integrasjon	0,29	0,29	0,30	0,29	0,29	0,27	0,35	0,38
Bef.størrelse	0,43	0,47	0,49	0,44	0,42	0,39	0,45	0,41
Nabovekst	0,08	0,04	0,01	0,06	0,05	0,09	0,00	0,04
Kulturindeks	0,17	0,17	0,22	0,25	0,35	0,35	0,33	0,22
Kafe	0,14	0,13	0,10	0,01	0,05	0,08	0,02	0,08
Univ/høgskole	0,08	0,06	0,04	0,02	0,06	0,05	0,05	0,06
Boligbygging	0,08	0,15	0,28	0,18	0,01	0,01	0,08	0,04

Tabell 10: Analyse av innenlands nettoflytting av den øvrige befolkningen på regionnivå.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,25	0,02	0,13	0,22	0,30	0,27	0,12	0,06
Integrasjon	0,32	0,25	0,31	0,29	0,32	0,31	0,44	0,48
Bef.størrelse	0,23	0,16	0,20	0,09	0,16	0,13	0,26	0,18
Nabovekst	0,05	0,09	0,08	0,03	0,07	0,03	0,18	0,21
Kulturindeks	0,06	0,02	0,07	0,04	0,09	0,06	0,09	0,04
Kafe	0,16	0,20	0,18	0,32	0,24	0,27	0,24	0,31
Univ/høgskole	0,12	0,14	0,00	0,11	0,05	0,03	0,03	0,04
Boligbygging	0,20	0,52	0,32	0,38	0,22	0,20	0,17	0,24

7. Oppsummerende analyser

Avslutningsvis skal vi oppsummere den generelle utviklingen i Bjørnefjorden med hensyn til attraktivitet og næringsutvikling. Dette gjøres gjennom å se på utviklingen i Attraktivitetspyramiden, samt sammenlikne utviklingen på Attraktivitetsbarometeret og i NæringsNM.

7.1 Utvikling Attraktivitetspyramiden

Figur 83 viser den relative størrelsen til besøksnæringer, bedrifter i basisnæringer og pendling i Bjørnefjorden i 2000 og 2010. Dette viser hvordan bosettingen i regionen har vært basert på de tre dimensjonene.

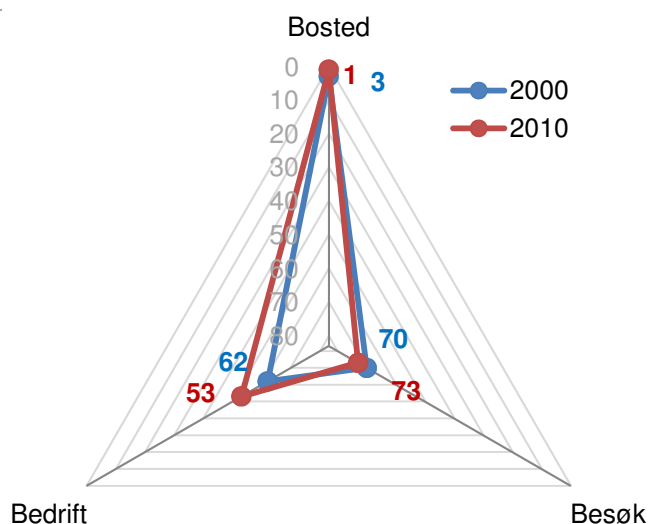
Bjørnefjorden har en veldig tydelig profil som bostedsregion, og denne profilen har ikke endret seg fra 2000 til 2010. Bjørnefjorden var rangert som nummer tre på bostedsaksen i 2000, og er gått fram til førsteplass i 2010. Langs bedriftsaksen har Bjørnefjorden gått fra plass nummer 62 og fram til plass nummer 53. Når det gjelder besøk, har Bjørnefjorden blitt noe svekket. I 2000 var Bjørnefjorden rangert som nummer 70, mens plasseringen var nummer 73 i 2010.

Figur 84 viser den relative utviklingen i ulike næringer i Bjørnefjorden i perioden 2000-2010. Basisnæringer og besøksnæringer er de samme næringene som brukes i Attraktivitetspyramiden, mens bostedsnæringer er tjenester rettet mot lokal bosetting.

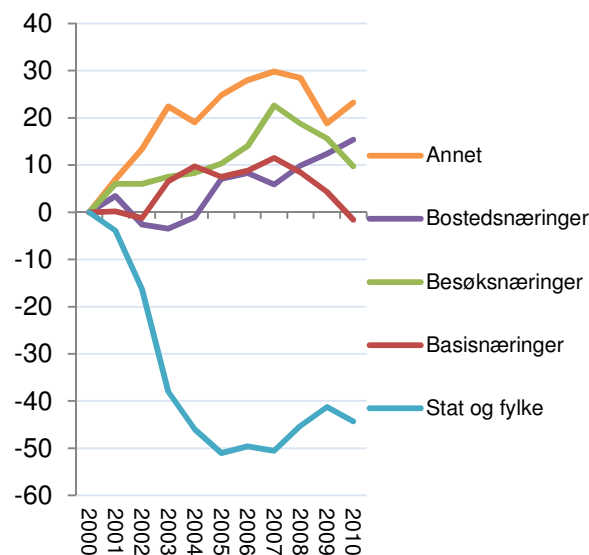
Bjørnefjorden har hatt en sterkere vekst enn landsgjennomsnittet i kategoriene «annet», bostedsnæringer og besøksnæringer fra 2000 til 2010. Størst relativ vekst har det vært i «annet», som fikk en høy vekst fra 2000 til 2007.

Basisnæringene i Bjørnefjorden vokste sterkere enn i resten av landet fram til 2007, men fikk deretter en nedgang. Resultatet er at basisnæringene har utviklet seg omtrent som i resten av landet fra 2000 til 2010.

Antall arbeidsplasser i stat og fylke er en "joker" i den regionale utviklingen. Bjørnefjorden har hatt en veldig mye dårligere utvikling i disse sektorene sammenliknet landsgjennomsnittet.

Figur 83: Bjørnefjordens rangering for nivå blant de 83 regionene, med hensyn til andelen av sysselsettingen i basisnæringer, besøksnæringer og pendling.

Figur 84: Utviklingen i Bjørnefjorden relativt til utviklingen i Norge i perioden 2000-2010 for ulike kategorier arbeidsplasser, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 84 på forrige side viser utviklingen i Bjørnefjorden i de ulike kategoriene arbeidsplasser relativt til utviklingen i Norge.

Det kan være interessant å se hvordan de ulike kategoriene har utviklet seg med absolutte tall, som vi kan se i figur 85.

Bostedsnæringene har økt jevnt i hele perioden, fra 1 569 i 2000 til 2 041 i 2010, noe som gjør den til den største næringen i 2010.

Basisnæringer var den største næringen i 2000, og hadde vekst fram til 2007, men sank deretter til 1 825 arbeidsplasser i 2010.

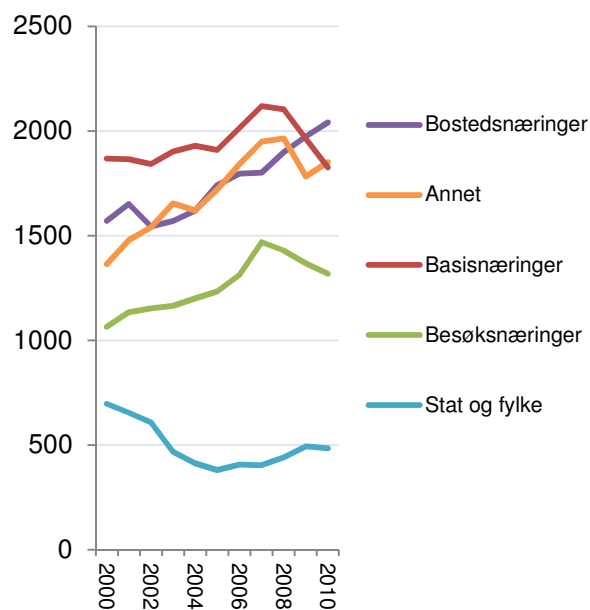
Kategorien «annet» vokste mye fra 2000 til 2008, og hadde i 2010 gått så vidt forbi basisnæringer i antall arbeidsplasser.

Besøksnæringene har økt med 253 arbeidsplasser siden 2000, til tross for nedgang de to siste årene.

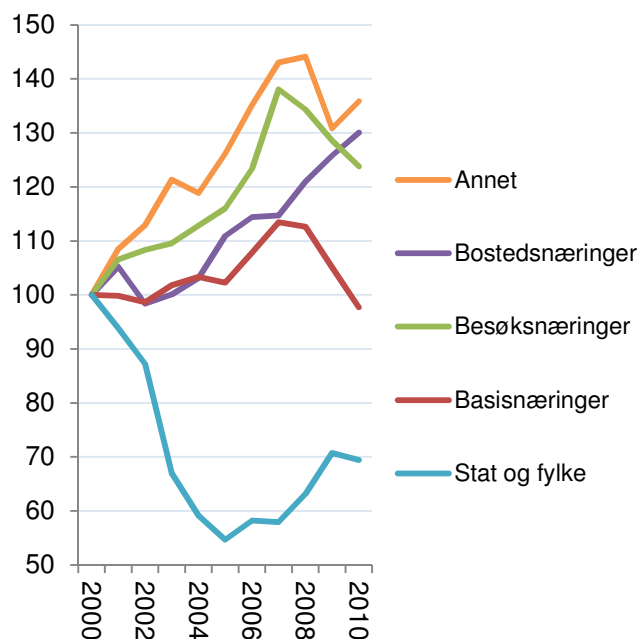
Stat og fylke har hatt en nedgang fra 697 arbeidsplasser i 2000 til 484 arbeidsplasser i 2010.

Når vi ser på veksten i prosent, som vist i figur 86, ser vi at det er «annet» som har økt mest fra 2000 til 2010, etterfulgt av bostedsnæringer og besøksnæringer. «Annet» har økt med nærmere 36 prosent, mens besøksnæringer har økt med nesten 24 prosent.

Antall arbeidsplasser i basisnæringer gått ned med litt over to prosent. Stat og fylke har hatt en betydelig høyere nedgang. Til tross for en positiv utvikling de siste årene, er det over 30 prosent færre statlige og fylkeskommunale arbeidsplasser i 2010 enn i 2000.

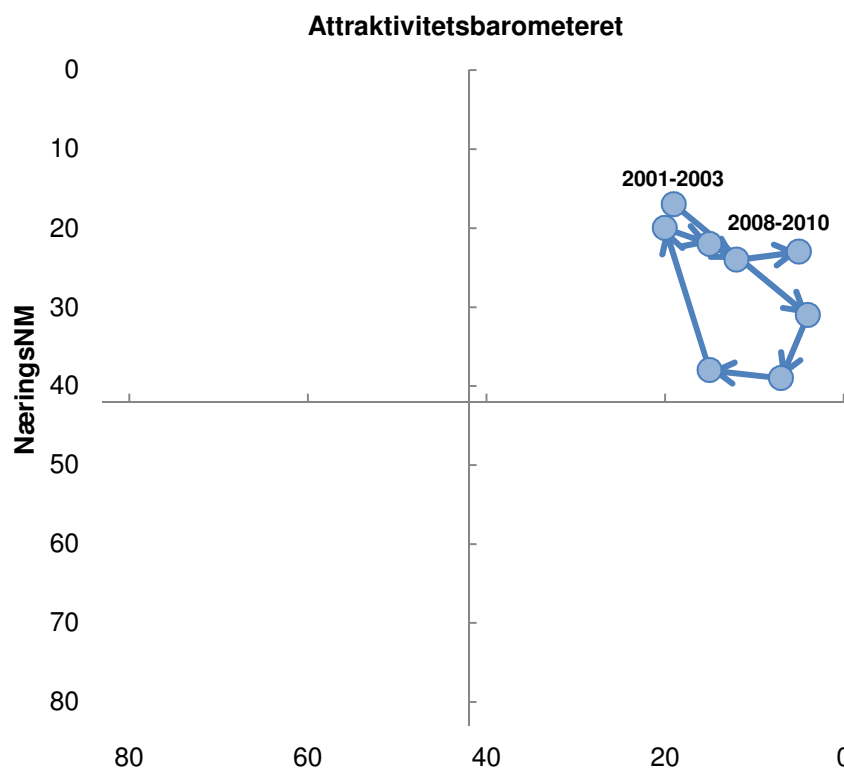

Figur 85: Utviklingen i Bjørnefjorden for ulike kategorier arbeidsplasser i perioden 2000-2010, antall arbeidsplasser.

Figur 86: Utviklingen i Bjørnefjorden for ulike kategorier arbeidsplasser, indekstert slik at nivået i 2000=100.

7.2 NæringsNM og bostedsattraktivitet

Figur 87: Bjørnefjordens utvikling i NæringsNM og Attraktivitetsbarometeret fra perioden 2001-2003 til perioden 2008-2010.

I figuren over ser vi hvordan Bjørnefjorden har utviklet seg i forhold til de to dimensjonene næringsutvikling og bostedsattraktivitet. Figuren viser Bjørnefjordens rangering i NæringsNM og Attraktivitetsbarometeret fra perioden 2001-2003 til perioden 2008-2010. Merk at det er resultatene i NæringsNM i snitt for de tre siste årene som er brukt i denne figuren.

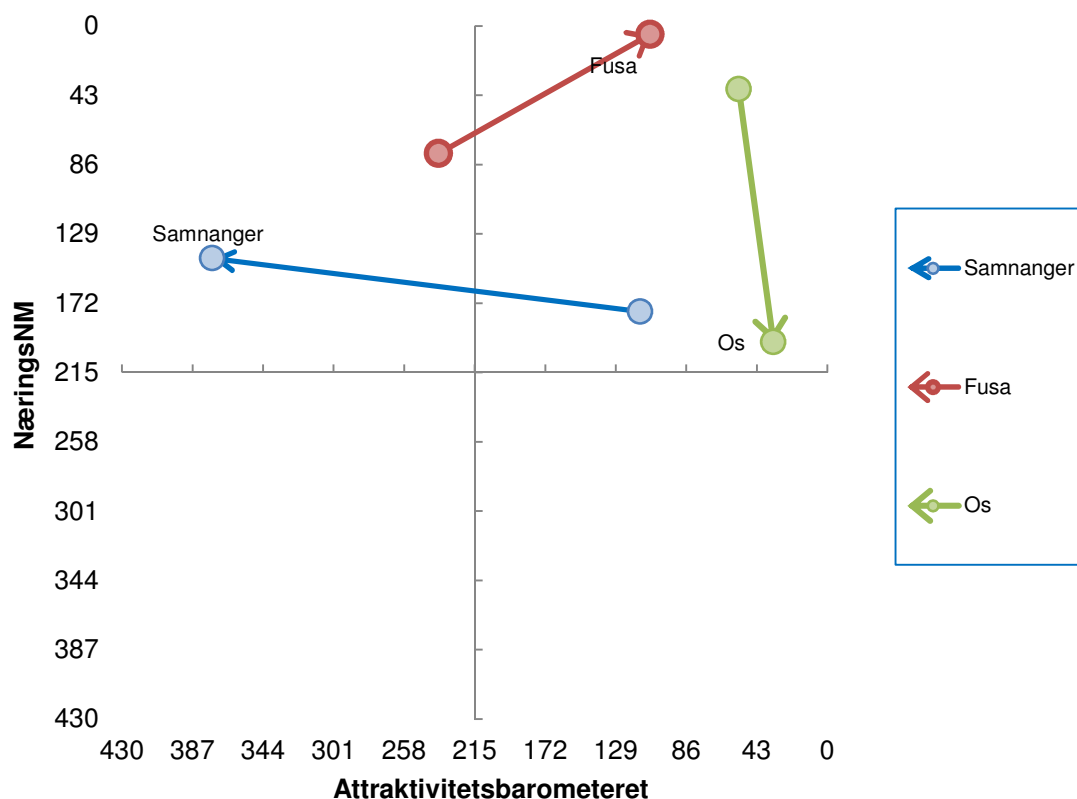
Her kan se at Bjørnefjorden har hatt en liten runde, men har hele tiden vært blant regionene med over middels rangering på Attraktivitetsbarometeret og i NæringsNM.

Bjørnefjorden hadde en negativ utvikling i NæringsNM fra perioden 2001-2003 til periodene 2003-2005 og 2004-2006, men fikk et løft i den påfølgende perioden.

Bostedsattraktiviteten økte først, før den gikk litt tilbake, for deretter å øke igjen.

Resultatet er at regionen har styrket seg på akse for bostedsattraktivitet, men svekket seg litt på akse for NæringsNM fra første til siste periode.

NæringsNM og Attraktivitetsbarometeret kommuner

Figur 88: Kommunenes utvikling i NæringsNM og Attraktivitetsbarometeret fra perioden 2001-2003 til perioden 2008-2010.

Vi kan plassere kommunene i samme type figur som vi har gjort for regionene. Vi ser da på hvordan kommunene har beveget seg fra perioden 2001-2003 til den siste perioden 2008-2010.

Den ideelle posisjonen er øverst i høyre hjørne. En bevegelse mot dette hjørnet betyr at kommunen har forbedret seg både når det gjelder bostedsattraktivitet og næringsutvikling.

Fusa har hatt en utvikling i denne retningen, der både bostedsattraktivitet og næringsutvikling har blitt forbedret. Fusa startet med utgangspunkt i kvadranten med under middels attraktivitet og over middels næringsutvikling, men har beveget seg mot øvre høyre hjørne og inn i kvadranten med over middels næringsutvikling og attraktivitet.

Samnanger var i kvadranten med over middels næringsutvikling og attraktivitet, men har falt mange plasser på Attraktivitetsbarometeret. Plasseringen i NæringsNM har forbedret seg og er fortsatt over middels, men attraktiviteten var lav i siste periode.

Os hadde et godt utgangspunkt, nært øvre høyre hjørne, men har falt mange plasser i NæringsNM. Plasseringen i NæringsNM er fortsatt litt over middels, så Os er fremdeles i den beste kvadranten. Attraktiviteten var veldig høy i siste periode.

ⁱ Alle tall for nyetableringer, vekst og lønnsomhet baserer seg på data som Telemarkforskning har fått levert fra Brønnøysundregistrene.

ⁱⁱ Etableringsindeksen er dessverre bare delvis reprodusert tilbake til 2000. Vi har regionenes rangeringsnumre for etableringsfrekvens og vekst i antall foretak, men bare bransjejustert etableringsfrekvens fra 2007.

ⁱⁱⁱ I utregningen av innovasjonsklima er alle typer bedrifter vektet likt, mens i utregningen av innovasjonsfrekvens teller enbedriftsforetak mer enn flerbedriftsforetak. Innovasjonsfrekvens tar også hensyn til andel sysselsatte i innovative foretak.

^{iv} De metodiske forbedringene er at det er brukt en mer finmasket bansjeinndeling – 5-siffernivå NACE, i stedet for 3-siffer. Det har gjort at vi f. eks. har kunnet skille produksjon av vannkraft ut som en naturbasert næring (knyttet til fossekraft), mens den på 3-siffernivå var lagt sammen med distribusjon av kraft, som ikke er knyttet til natur.

^v Norsk kulturindeks er utarbeidet av Telemarkforskning, og setter sammen data fra mange kilder for å få fram kulturtilbud og kulturaktiviteter i norske kommuner. Link til undersøkelsen:
http://www.tmforsk.no/publikasjoner/detalj.asp?merket=5&r_ID=1942

^{vi} For mer bakgrunn og analyser av attraktivitet, se Telemarkforskings notat ”Attraktivitetsbarometeret:
http://www.tmforsk.no/publikasjoner/detalj.asp?r_ID=1943&merket=5